

na horách [Joz 15,55], kde se nějaký čas zdržoval David, když byl pronásledován od Saula [1S 23,24-25]. V M. bydlel také bohatý Nabal se svou ženou Abigail; na blízkém Karmeli měl rozsáhlý statek [1S 25,2]. Snad dnešní Telí Ma'in 14 km j. od Hebronu. — 2. Syn Sammaiuův z kmene Judova, praotec obyvatel Betsuru [1Pa 2,45]. — 3. Maonitští utiskovali Izraelce [Sd 10,12]. Snad totožní s těmi, o nichž je zmínka v 2Pa 26,7. Jejich hlavní město bylo Ma'an, 19 km jv od Petry na horách Seir. LXX je ztotožňuje s Minojskými, kteří za pravěku obývali na ostrovech moře Egejského a na Krétě. Nevíme, zda toto ztotožnění je správné. Sotva jsou jimi míněni Meunim, kteří sloužili v chrámě jerusalemském jako Netinejší [Ezd 2,50; Neh 7,52].

Maonitští *Maon 3.

Ma'ra. 1. [hebr. *m'árá* = jeskyně, sr. Gn 19,30; 1S 24,4]. Někjaké místo, snad jeskynní kraj v. od Sidonu na pohoří Libanon, dnešní Mugar Džazzin [Joz 13,4]. — 2. Hebr. psáno *márá* = hořký, truchlivý. Jméno, jímž se dala nazývat *Noemi [= utěšená, veselá Rt 1,20], aby vyjádřila po návratu ze země Moábské své vdovství a osiřelost.

Marah [= hořkost]. První tábořiště Izraelitů, ležící na poušti Sur nebo Etam, asi 33 dny cesty [Gn 15,23.24; Nu 33,8] od místa, kde Izraelští přešli Rudé moře. Na tom místě byly prameny hořké vody, kterou nebylo lze pít. To přimělo lid k reptání. Snad jde o dnešní 'Ain Havarah, obsahující slanou a hořkou vodu.

Maran atha [1K 16,22]. Aramejská formule, kterou lze překládat trojím způsobem. 1. »Přišel Pán náš« nebo 2. »Pane náš, přijď!« nebo 3. »Náš Pán je přítomen«. Pravděpodobně jde o formuli, již se začalo užívat při bohoslužbách (zvláště při Večeři Páně) v palestinských sborech, mluvících aramejsky; odtud se dostala nepřeložená do křesťanských bohoslužeb na půdě řecké, právě tak jako hebr. amen nebo hosanna. Ap. Pavel ji uvádí ve vlastnoručním dovětku 1K 16 s předchozím »Budiž proklátý«. Chce tím říci asi toto: »Víte, že církev vyznává přítomnost Páně ve shromáždění zvoláním 'maran atha'. Avšak přítomnost Páně vylučuje ty, kteří Pána nemilují.« Snad je v tom i výstraha. V Didaché, starokřesťanském návodu bohoslužebném, máme podobnou formuli k Večeři Páně: »Kdo je svatý, přijď! Kdo není, čiň pokání. Maran atha. Amen.« Také ve Zj 22,20 odpovídá církev na ujištění Kristovo »Jistěť přijdu brzo« slovy »Amen. Přijdiž tedy, Pane Ježíši!« Jde tu tedy jednak o jistotu, že Kristus je ve shromáždění přítomen, jednak o toužebné vyhlášení jeho druhého příchodu ve slávě [sr. 1K 11,26].

Mardocheus [odvozeno od jména hlavního babylonského božstva Marduka]. — 1. Podle knihy *Ester [2,5] syn Jairův z pokolení Benjaminova, jehož praděd Cis nebo děd Semei byl r. 597 př. Kr. přestěhován s judským králem Jekoniášem do Babylona. Ujal se Hadassy [Estery], dcery svého strýce, po

smrti jejich rodičů a dočkal se toho, že se stala manželkou Asvera [Xerxa], jenž panoval od r. 485-465. Jejím prostřednictvím upozornil krále na spiknutí [Est 2,21-23], což mu později přišlo k dobru, když byl se strany milce králova Amana, jemuž se odepřel klanět, ohrožen život nejen jeho, ale celé židovské emigrace. Nakonec se stal druhým po králi [Est 10,3]. Badatelé všeobecně vyslovují pochybnosti o historičnosti tohoto vypravování. *Ester. — 2. Žid, jenž se vrátil se Zorobábelem z Babylona [Ezd 2,2; Neh 7,7].

Marek [lat. *Marcus*, rozšířené osobní jméno římské], prvním jménem Jan [Sk 12, 12.25; 15,37], takže bývá označován také buď jen jako Jan [Sk 13,5.13] nebo jako Marek [Sk 15,39; Fm 24; 2Tm 4,11; 1Pt 5,13]. Byl synem zámožné vdovy Marie, v jejímž jerusalemském domě se pravidelně shromažďovali apoštolové [Sk 12,12], a synovcem Barnabášovým [Ko 4,10]. Nepatřil ke kruhu Ježíšových učedníků, ale snad se setkal s Ježíšem ve dnech jeho utrpení [podle staré tradice]. Barnabáš a Pavel jej vzali s sebou z Jerusalema do Antiochie [Sk 12,25] a odtud na první misijní cestu [Sk 13,5], z níž se však brzy vrátil do Jerusalema [Sk 13,13] k velké nelibosti Pavlově [Sk 15,37 nn]. Pak provázal Barnabáše na Cypr. Později ho vidíme opět ve společnosti Pavlově [Ko 4,10; Fm 24]. Splnil-li Timoteus prosbu Pavlovu, mohl být M. v letech 63-64 v Římě [2Tm 4,11], čemuž se zdá nasvědčovat i zmínka v 1Pt 5,13, kde je M. nazýván synem Petrovým, snad proto, že mu byl obzvlášť milý anebo že jím byl získán pro Krista [sr. 1K 4,14.17]. V Římě prý také bylo napsáno *Markovo evangelium. Podle tradice byla prý koptická církev založena od Marka. Její patriarchové se pokládají za jeho nástupce. Prý byl umčen a pochován v Alexandrii, kde byly jeho ostatky uctívány až do doby moslemského vpádu. *Markovo evangelium.

Maresa. — 1. Město v pokolení Judově [2Pa 11,8], jz od Jerusalema poblíže Gatu v rovině Šefela [Joz 15,44], které dal Roboám opevnit po odpadnutí sev. izraelských pokolení a osadit vojenskou posádkou. Poblíž tohoto města byla svedena bitva mezi vojskem krále judského Azy a etiopského panovníka Zeracha [2Pa 14,9n]. Micheáš [1,15] prorokoval zkázu tohoto města. Juda Makkabejský je vyplenil, Jan Hyrkán je osadil židovskými kolonisty, Pompeius je r. 63 př. Kr. prohlásil svobodným městem, ale už r. 40 př. Kr. bylo vyvráceno Parthy. R. 1902 byly vykopány zbytky M. v Telí Sandahamra u Eleutheropolis [Beit Džibrin].

2. Otec Hebronův [1Pa 2,42] anebo praotec obyvatel města Hebron.

Maret. Místo v hornaté části Judstva [Joz 15,59] někde sev. od Hebronu.

Maria [hebr. *mirjám* = vzpoura, neústupnost?]. 1. Dcera Amramova a Jochebed, sestra Aronova a Mojžíšova, prorokyně

[402] **Marinář-Markovo ev.**

[Ex 15,20]; byla nejstarší z dětí v rodině Amramově [Nu 26,59]. Jako mladá dívka účastnila se na záchraně Mojžíšově [Ex 2,4-7]. Později se stala prorokyně důležitým činitelem v rodině i v národě [Mi 6,4]. Když Mojžíš pojal za manželku Madianku [Nu 12,1,2], přísně mu s Aronem domlouvala a popuzovala proti jeho autoritě. Byla potrestána malomocenstvím [Nu 12,10], ale k prosbě Mojžíšově opět uzdravena [Nu 12,1-15; Dt 24,9]. Zemřela v Kades [Nu 20,1], kdež byla i pochována. Známa je její píseň po přechodu Rudého moře, jež patří k nejstarším památkám židovské poesie [Ex 15,20n].

2. Maria, matka Ježíšova, jest v NZ uvedena především ve zprávě o narození Ježíšově u Mt a L, potom Mk 6,3; Mt 13,55 a konečně ve společnosti prvních učedníků po vzkříšení v Jerusalemě [Sk 1,14]. U Jana vystupuje také při svatbě v Káni [J 2,1-10] a na Golgotě [J 19,25nn]. Za života Ježíšova se jeví spíše jako odpůrkyně jeho veřejného působení [Mk 3,21 a 31; sr. Mt 12,46-50; L 8,19-21]. Jejím manželem byl Josef, tesář [Mt 13,55]. Není důvodu tvrditi, že bratři Ježíšovi Jakub, Jozes, Juda, Šimon [Mk 6,3] a nejmenované sestry [Mt 13,56] nejsou děti Mariiny, jak se domnívá katolická dogmatika v zájmu jejího panenství, které evangelisté předpokládají pouze pro narození Ježíšovo.

Osoby Mariiny se zmocnila legenda. Vycházejíc z Lukášovy zprávy o zvěstování [L 1, 26n], o slovech, kterými anděl pozdravil budoucí matku Ježíšovu, a kterými ji oslovila její příbuzná Alžběta, matka Jana Křtitele [L 1,42], obklopila legenda matku Ježíšovu jako »matku Boží« září světice, která sama již byla počata bez dědičného hříchu [dogmatizováno 1854], byla vzata do nebe [dogmatizováno 1. XI. 1950] a jest uctívána jako mocná přímluvkyně u svého Syna, jako královna nebes, útočiště hříšníků. Je zobrazována sama nebo s Ježíšem nesčetnými malíři od 2. století [prvně v katakombě Priscillině v Římě; nejslavnější obrazy: Raffaelův, Michelangelův, Dürerův, Murillův] jako symbol mateřství, jako trpi-telka [sedmibolestná], jako královna. Významné dny jejího života se staly církevními svátky. Kultus mariánský je příznačnou složkou katolické zbožnosti [ovládá také pravoslaví], jmenovitě jesuitský řád jej propagoval. Všecko to jest plod legend bez biblického podkladu. V protestantismu převládá názor kalvínský, který odmítá jakékoliv uctívání.

3. Marie, matka Markova, jerusalemská křesťanka, do jejíhož domu šel Petr vysvobozený z vězení [Sk 12,12] a u níž se shromažďovali bratři. Podle Kral. překladu Ko 4,10 byla sestrou Barnabášovou, jiné překlady [na př. Žilka] mluví o tom, že Marek byl bratrancem Barnabášovým.

4. Maria, manželka [nebo matka?] Jakubova a matka Jozesova, jedna z žen, které z Galileje provázely Ježíše [Mk 15,40; Mt 27,

56], byly svědkyněmi ukřižování [Mk 15,47], pohřbu a prázdného hrobu [Mk 16,1]. Viz oddíl 6.

5. Maria, sestra Marty, hostitelka Ježíšova [L 10,39n], kterou v její oddanosti a vnímavosti dal Ježíš za vzor pečlivě Martě. Podle Jana [12,1] bydlely obě sestry s bratrem Lazarem v Betanii. Mnoho se uvažovalo o tom, zda příběhy, zaznamenané v J 12,1n; Mt 26,6n a Mk 14,3n se týkají jednoho a téhož případu. Možné to je, i když u Mt a Mk není udáno jméno ženy, jež pomazala noh Ježíšovy, a data se nekryjí: u Jana se mluví o Martě jako posluhující. To vedlo k předpokladu, že jde o dům Lazarův. Mt a Mk mluví však o domě Šimona malomocného! Tradice ovšem udává, že Šimon malomocný byl snad otcem nebo manželem Martiným. Ale není třeba ani této kombinace. Podle Jana se zdá, že Ježíšovi vystrojila hostinu obec, a tato hostina se konala v domě Šimona malomocného. Marie a Marta přirozeně posluhovaly. Ovšem jde tu asi o jiný případ než v L 7,36n. Zde jde o Šimona farizea. Pomazání nohou patřilo k obvyklým projevům zdvořilosti na východě. Není tedy třeba předpokládati, že u L jde jen o dubletu ostatních zpráv.

6. Maria, Kleofášova [Klopas] žena nebo dcera, známá z J 19,25 jako jedna z žen, které stály na Golgotě pod Ježíšovým křížem [někteří ji pokládají za matku Jakuba menšího a Jozesovu Mk 15,40], když dříve chodily s Ježíšem od Galileje a posluhovaly mu. Snad byla sestrou matky Ježíšovy.

7. Maria Magdalena, Maria z *Magdaly, jedna z žen, které přihlížely ukřižování [Mk 15,40; Mt 27,56] a Ježíšovu pohřbu [Mk 15,47] a pak po sobotě šly dodatečně pomazati tělo Ježíšovo [Mk 16,1]; ji se podle dodatku Mk 16,9 prvně ukázal vzkříšený [sr. J 20, 11-17]. Právě se o ni, že z ní Ježíš dříve vyvrhl sedm ďáblů [téz L 8,2]. Legenda ztotožňuje Magdalenu s hříšnicí, která v domě farizea Šimona pomazala nohy Ježíšovy vonnou mastí [L 7,37]. Jméno Magdalena se stalo symbolickým názvem kající hříšnice, napravené nevěstky.

8. Maria z Říma, křesťanka, již Pavel vzkazuje pozdrav [Ř 16,6]. Podle Kral. měla tato žena s apoštolem mnoho práce [patrně mu pomáhala]. Podle jiných textů se má čísti: »jež se pro vás mnoho nalopotila« [Žilka], patrně ve sborové práci.

Marinář [z lat. = námořník, plavec, lodník]. Tak překládají Kral. dvě řecká slova, z nichž první může znamenat majitele lodi nebo kapitána [Sk 27,11], druhé kormidelníka [Zj 18,17] nebo také kapitána.

Markovo evangelium se pokládá za nejstarší nebo za jeden z nejstarších záznamů o Ježíšovi, vyrostlý snad z osobních vzpomínek, vypravování a kázání očitého svědka apoštola Petra. Podle zprávy, kterou podává Papias, vzniklo evangelium takto: »Marek, stav se tlumočnickem Petrovým, napsal přesně vše, nač si vzpomenu, ovšem nikoli po pořádku, totiž,

co Pán řekl a co činil». A církevní historik staré církve Eusebius k tomu poznamenává: »On [Marek] totiž neslyšel Pána [osobně] a nenasledoval ho [jako učedník], nýbrž teprve později, jak jsem [právě] řekl, Petra. Ten však své učení řídil podle [dočasných] potřeb, ale ne tak, jako by chtěl podat [postupné a nemezerovité] sestavení řeči Páně. Proto nelze nikterak dávat Markovi vinu, jestliže něco napsal tak, jak to měl v paměti. Ale o jedno určitě usiloval, aby nevynechal nic, co [od Petra] slyšel, nebo aby něco nesprávně neličil.« Také Justin nazývá Mk »pamětihodnostmi Petrovými« a Klemens Alexandrijský poznamenává, že Mk napsal své evangelium na žádost Petrových posluchačů v Římě, kdežto Ireneus tvrdí, že Mk vznikl teprve po smrti apoštola Petra a Pavla v Římě. Canon Muratori však připomíná, že Mk při některých událostech, líčených v evangelii, sám byl. Je ovšem zřejmé, že Mk věnuje Petrovi mimořádnou pozornost [sr. 1,16n.36; 16,7; zvl. 8,29], i když připomíná jeho vady [sr. 8,33; 9,5; 14,30nn.66nn]. Nynější nz věda má za to, že pisatelé evangelií Matoušova a Lukášova použili tohoto spisu jako jednoho ze svých hlavních pramenů [vedle Matoušových »Logií«]. Nepoužili pouze Mk 4,26-29 a 8,22-26.

Markovo evangelium obsahuje život Ježíšův a jeho působení od křtu Janova až po vzkříšení v úryvcích anebo v obrazech, kterými se prokazuje božské poslání Ježíšovo, aby byla vzbuzena a zdůvodněna víra v něho, která vyrostla u vybraných svědků. Pisatel má zřejmě na mysli nežidovské čtenáře; proto musí vysvětlovat židovské zvyky [sr. 7,3n; 14,12; 15,42], překládat aramejská slova [sr. 3,17; 5,41; 7,11.34; 14,36; 15,22.34]. Jeho zvláštnosti je důraz na to, jak Ježíš zahaluje své mesiášství [sr. 1,24n.34; 3,11n; dále 1,44; 5,43; 7,36; 8,26.30; 9,9]. Po úvodu o Janu Křtiteli líčí ev. Markovo kap. 1-5 činnost Ježíšovu v Kafarnaum a v okolí, potom v kap. 6-10 další působení, které po srážce s odpůrci vrcholí ve vyznání Petrově u Cezareje Filipovy, ve třetí části kap. 11 až 15 představuje se Ježíš v Jerusalemě ve sporech se zákoníky a na konec jako trpítel. Původní spis se končí velikonoční zvěstí v kap. 16,8; co následuje po 16,8, je pozdější přídavek, který chybí v nejlepších a nejstarších rukopisech [na př. B a Sin]. Kdyby tento závěr [v. 9-20] byl u původního evangelia, nebylo by lze najít dost přesvědčujících důvodů pro jeho škrtnutí. — Církevní tradice klade vznik ev. Markova do Říma kolem 70. let po Kr.; za pisatele prohlašuje *Marka, průvodce Pavla a spoléčníka Petrova.

Marně, marnost, marný. *Daremný. Ve SZ je mnoho výrazů, jimiž se označuje marnost ve smyslu nicotnost, pomíjitelnost, klamavost, lživost, planost a ničinnost. Marností jsou především pohanská božstva ve srovnání s živým, věčným, neklamajícím Bohem [Dt 32,21 sr. 1Kr 16,13.26; 1S 12,21; 2Kr 17,15; Ž 4,3; 24,4; 31,7; 59,4; Jr 2,5; 10,3-6; 16,19n; sr. Sk 14,15] a marná, nicotná je

všecka modloslužba [Iz 10,3]. Před Bohem jsou marností synové lidští [Ž 62,10] a ovšem i jejich myšlení [Ž 94,11] a zvláště výroky falešných proroků [Ez 13,6nn], které nikam nevedou. Marností je očekávat spásu [pomoc] od člověka [Ž 60,13]. Je-li člověk bez Boha pouhou marností, pak ovšem je marností vše, co s člověkem souvisí: krása [Př 31,30], myšlení [Ž 94,11], veselí, moudrost, samota, předsevzetí, spravedlnost i bezbožnost, zkrátka: všecko [Kaz 1,2; 2,1.15; 4,7; 6,11; 8,14]. Teprve ve spojení s Bohem nabývá věc jiné tvárnosti [Ž 1; Př 1,7].

V NZ jsou dva výrazy překládány slovem marný. Jk 2,20 oslovuje člověka marného [Žilka: prázdného]; Kral. totiž řecké slovo [kenos] překládají jinde občas *prázdný [Mk 12,3; L 1,53; 20,10], ale jindy »marný« [Sk 4,25; Ef 5,6; Ko 2,8], jindy »daremný« [1K 15,10.14; 1Te 2,1] nebo »nadarmo« [Ga 2,2]. Jk tu myslí na člověka, jehož »víra« je neúčinná, bezcenná [sr. Jk 2,22], neprojevující se v životě. Ve smyslu sz užívá výrazů marný, marnost zvláště Pavel: marná jsou přemýšlování [spekulace] moudrých [1K 3,20; sr. Ž 94,11; R 1,21; Tt 3,9, zde: *mataios*], marné, nicotné, klamavé by byly naše víra i kázání, kdyby za nimi nestál zmrtvýchvstál Kristus [K 15,14 *kenos*, 1K 15,17 *mataios*]. Marností [*mataios*, *mataiotés*] jsou ovšem všecka náboženství [Sk 14,15; Ef 4,17], po příchodu Kristově dokonce i to, jež bylo »vydáno od otců« [1Pt 1,18], marné jsou zbožnost a bohoslužba [Kral.: náboženství], jež zapominají na zákon lásky [Jk 1,26n sr. Mt 5,23n]. Marní jsou i bludaři [2Pt 2,18], protože si zařizují svou zbožnost a mravnost podle svých žádostí a nepodrobují se zjevení Božímu v Ježíši Kristu [sr. R 1,21; 1K 3,20]. Pavel však proti vši marnosti, již je podrobeno stvoření, staví naději ve vysvobození od služby porušení v svobodu slávy synů Božích [R 8,20n]. Tím překonává bezútešný výhled Kaz. V Kristu Ježíši byla marnost lidského života zrušena.

Marný ve smyslu nadarmo, bez účinnosti, marně: [*matén*] Mt 15,9; Mk 7,7 [sr. Iz 29,13]; Jb 21,34; 35,16; Ž 139,20; Iz 49,4; Ko 2,18 [*feiké*] [Žilka: »prázdňá domyšlivost na smyslovou stránku myslí«].

Marnomluvnost, marnomluvný. Oba tyto pojmy nutno chápat ve smyslu toho, co bylo řečeno v hesle *Marně, marnost, i když řečtina užívá pro m. dvou výrazů, z nichž první [*battalogēiri*] v Mt 6,7 znamená doslovně tlachati, mluvití naprázdno, druhý [*mataiologia*] [1Tm 1,6; Tt 1,10] žvaniti [Žilka: prázdné řečnění]. U Mt 6,7 jde jednak o pohanský zvyk při modlitbě hromadit jména božstev, aby aspoň jedno vyslyšelo prosbu, jednak o modlitební zvyk židovský neúnavně doléhati na Boha místo klidné důvěřovatí nebeskému Otcí, že s prosbou o uskutečnění království Božího vše ostatní nám bude přidáno [Mt 6,33].

Marnost *Marně.

Marót. Místo ve velmi úrodné jz rovině judské, z níž budou podle Mi 1,12 vypuzeni Judští do hor. Nevíme, kde hledati zbytky tohoto města. Snad jde jen o narážku na jméno, jež znamená »horkost«.

Marsena. Jeden ze sedmi »vývodů« [princů] na dvoře perském, kteří byli členy královské rady [Est 1,14].

Marta [aram. = paní, ale též Božena]. *Sestra Marie [L 10,39n] a [podle J 12,1n] Lazara z Betanie, pro svou pečlivost vzor pozorné hospodyně. Obě sestry věřily upřímně v Ježíše Krista [J 11,21-32]. M. však, majitelka domu, byla s to pro hostitelské povinnosti zapomenout na to »jedno potřebné« [L 10,38-42]. Poněvadž J 12,1-3, se podle Mk 14,3; Mt 26,6 vztahuje na dům Simona malomocného, domnívají se někteří vykladači, že Marta byla manželkou tohoto Simona anebo vdovou po něm. *Maria 5.

Máry. Nositka, na nichž bylo dopravováno tělo zesnulého ke hrobu [2S 3,31; L 7, 14].

Mas. Syn Aramův, vnuk Semův [Gn 10, 22n], praotec nějakého aramejského kmene [1Pa 1,17].

Masai [= dílo (Hospodinovo)]. Jméno kněze z rodu Immerova [1Pa 9,12]. Snad jde o zkráceninu jména *Maaseiáš.

Maserefot [hebr. *misr^efót majim* = horké prameny]. Místo někde na hranici území sidonského, kam až Jozue pronásledoval poraženou koalici králů [Joz 11,8; 13,6], snad totožné s dnešním ^eAin Mešerfi, 17 km s. od Akka nedaleko moře.

Masfa [= " stráž. Vysoko položené místo s vyhlídkou do kraje Iz 21,8; 2Pa 20,24]. Jde, o mnoho míst, jež ve SZ mají jméno M., jež však nelze všude bezpečně lokalizovat. Skutečnost, že M. bývalo zřizováno na pahorcích, spojených s nějakým kultem, napovídá, že mohlo jít o kultické, ne jen státní zařízení. Na některých místech čteme *Masfe, *Mispah.

1. Místo někde na úpatí pohoří Hermon [Joz 11,3], snad totožné s údolím M. [v. 8], kam až bojovníci Jozuovi pronásledovali koa– lici králů severopalestinských. Snad dnešní vršek 3.5 km sv od Baniás, kde byly nalezeny ruiny jakéhosi hradu. Jiní však hledají toto místo více na západě.

2. Místo v nížině anebo poblíž nížiny Judské [Joz 15,38], někde s. od Eleutheropolis [dnešního Beit Džibrin] jz od Jerusalema.

3. Místo poblíž Jerusalema, snad dnešní en-Nasbe nedaleko Ráma [Joz 18,25n], kam bývala svolávána shromáždění izraelských kmenů [1S 7,5-17; 10,17; Sd 20,1-3; 21,1.5. 8]. Král Aza místo opevnil [1Kr 15,22; 2Pa 16,6]. Zde se usídlil také babylonský správce země Godoliáš po pádu Jerusalema [2Kr 25, 23-25; Jr 40,6-16; 41,1-16]. Po návratu ze zajetí bylo znovu zabydleno [Neh 3,7.15.19] a učiněno krajským městem.

4. Místo v. od Jordánu na území pokolení

Gadova [Sd 10,17; 11,11.29], snad totožné s Masfe [Joz 13,26], nazývané též Rámot Galád Dt 4,43; 1Kr 4,31; 2Kr 8,28] nebo prostě Ráma [2Kr 8,29]. Bylo přiděleno levitům Joz 21,38] a proměněno v útočištné město Dt 4,43; Joz 20,8]. Zde kdysi bydlel Jefte Sd 11,34] a za Salomouna jeden ze 12 berních správců země [1Kr 4,13]. Dostalo se do rukou králů syrských [1Kr 22,3nn; 2Kr 8, 28]. Za válek makkabejských je dobyl a vyvrátil Juda Makkabejský. Leželo někde na řece Jabbok.

5. M. Moabské [1S 22,3], kde hledal David útočiště před Saulem pro své rodiče. Hledá se jz od nynějšího Madeba v ruině el-Mešrefe.

Masfe *Masfa 1 a 4 [Joz 11,8; 13,26].

Masítý, na rozdíl od kamenného, zatvrdlého srdce k Božím požadavkům a neschopného je plnit [Ez 11,19n; 36,26; sr. Jr 32,39; Dt 30,6]. Jedině Duch Boží může vyléčit tuto sklerosu srdce. Pavel užívá tohoto obrazu v 2K 3,2n. Desatero bylo napsáno na kamenných deskách [Ex 31,18; 32,15n], evangelium, jež Pavel zvěstoval, bylo samotným Kristem skrze Ducha sv. vepsáno do m-ých, t. j. tvárných srdcí posluchačů, takže se stali doporučujícím listem Pavlovým.

Máslo. Badatelé tvrdí, že ani dnešní ani sz Orientálec nezpracovával mléko tak, jak se to děje u nás. Jáhel prý Zizarovi podala kyselé mléko [Kral.: máslo, Sd 5,25]. To, čemu Kral. říká máslo, lze stejně dobře překládati smetana [Gn 18,8; Dt 32,14; Iz 7,15. 22]. To, co se podobalo našemu máslu, bylo pořizováno prostým způsobem: kožený měch, naplněný smetanou a na obou koncích uvázaný, byl vytrvale hněten nebo se jím volně pohybovalo nad mírným ohněm [Př 30,33]. Obsah byl vyňat, převařen nebo rozpuštěn a uchován v kožených lahvicích.

Masma [= slyšení, podle Iz 11,3, tedy: něco slyšeného, pověst; sr. jméno arabského kmene Isamme']. — 1. Kmen, pocházející z Izmaele [1Pa 1,29n]. Dosud se tak jmenují dva pahorky v Zajordání. — 2. Syn Simeonův, bratr Mabsamův a Sallumův [1Pa 4,24n].

Masný krám [1K 10,25], t. j. tržnice, v níž bylo možno koupiti za levnou cenu maso, obětované modlám.

Maso. Kraličti tak překládají hebr. *básár* a řecké *sarx*, pokud jde doslovně o masitou část těla at' lidského [Gn 40,19; Lv 13,10] nebo zvířecího [Lv 11,8] na rozdíl od kůže a kostí [Lv 9,11; Ez 37,6; Mt 3,2; Ef 5,30]. Jde-li o celého člověka nebo zvíře [Lv 14,9; 17,14n; 1Kr 21,27] nebo o člověka jako psychickou bytost [na rozdíl od Boha Z 78,39; Iz 31,3], překládají *tělo [Gn 2,23n; 29,14; 37,27; Ez 23,20n; Iz 58,7]. Rovněž tam, kde »tělo« je symbolem lidského pokolení [Za 2,13].

M. buď vařené [Ex 23,19] nebo pečené [Ex 12,8] sloužilo odedávna za potravu. Z Gn 27,6nn můžeme snad vyčísti, že kuchařské umění bylo značně vyvinuto, když Rebeka dovedla připravit maso domácího zvířete

jako zvěřinu tak, že ji Izák nerozeznal od pravé. M. bylo požíváno většinou jen při obětích příležitostech [1S 20,29], při návštěvě vzácného hosta [Gn 18,1nn] a při mimořádných událostech [1Kr 19,21]. Na dvorech královských a v domech boháčů se pravděpodobně jedlo m. častěji [1Kr 4,22n; Am 6,4; Neh 5,18]. Předpisem bylo, že domácí dobytek směl být obětován a tudíž požíván teprve osmého dne po narození [Lv 22,27] a že dobytek se svým mládětem nesmělo být zabíjeno téhož dne [Lv 22,28]. Dobytek byl porážen buď po vykrmení nebo přímo z pastvy [2S 6,13; 1Kr 4,23; Př 15,17; Ez 34,3,20; L 15,23; Mt 22,4]. Nejcenější částí dobytčete byly plece [Nu 6,19; Dt 18,3; 1S 9,24], pravé stehno přední nohy [Ez 24,4; Lv 7,32n], Oblíbeno bylo m. kozlečí [Gn 27,9; Sd 6,19; 13,15,19; 1S 16,20], ale i ovčí [Dt 32,14; 1S 15,9; Am 6,4]. Vepřové m. bylo zakázáno [sr. Iz 65,4; 66,17]. Jen pohané pěstovali vepře [sr. L 15,15; Mt 7,6; 8,30; L 8,32], kteří v některých zemích byli pokládáni za posvátné [Malá Asie, Recko, Itálie, Sýrie a Fénicie] a tudíž za vhodné k obětování. U Izraele však byl vepř považován za kulticky nečisté zvíře [Dt 14,3nn; Lv 11,13nn]. Další zvláštností u Izraele bylo, že smělo být požíváno jen m. zbavené *krve [Lv 10,10-12; Dt 12,16,23,25; 15,23] s odůvodněním, že krev je *duší m. [Gn 9,4; 1S 14,32-34]. Krev byla vyhrazena jediné Bohu, prameni všeho života [Lv 17,13n], a buď obětována na oltáři nebo vylita na zem a přikryta prstí. Okolní pohané ovšem jedli m. s krví [Ez 33,25]. Izraelec však se musel vystříhat m. zvířete udáveného nebo dravci roztrhaného [Ex 22,31; Lv 22,8; Dt 14,21]. Z toho se později vyvinuly přesné předpisy o rituální porážce, jež byly přísně zachovávané. Hrdlo dobytčete bylo proříznuto s žilami a tepnami, aby krev mohla co neúplněji vy téci. Daniel raději jedl zeleninu, než aby se vydával v nebezpečí jíst m. zvířat nerituálně zabitých nebo obětovaných modlám [Dn 2,12 »vaření«, sr. Př 15,17].

T. zv. apoštolský sněm v Jerusalemě stanovil, že se pohané, přijímání do křesťanské církve, mají varovat vedle modlářství a smilstva i toho, co bylo udáveno, m-a obětovaného modlám a krve [Sk 15,20-29; 16,4; 21,25]. Stanovisko Pavlovo k tomuto předpisu o pojídání m-a obětovaného modlám, je vysloveno v 1K 8; 10,23-33; Ř 14,14. Zásadně nic nenamítá proti požívání takového m-a se dvěma výjimkami: křesťan se nesmí zúčastnit stolu pohanských božstev [d'áblů], t. j. pohanských bohoslužeb, k nimž náležela i kultická hostina [1K 10,14-22], a křesťan se také bude varovat koupě m-a modlám obětovaného tenkrát, kdyby toto počínání pohoršovalo mdlého v víře [1K 8,7-13; 10,23-30]. Ovšem, toto hledisko se nesrovnává se Sk 15,20,29, kde zákaz je bezpodmínečný. Vykladačům tento rozpor působí značné těžkosti už vzhledem ke Ga 2,6-10, kde se Pavel citil zavázán jen k pamatování na chudé, nikoli k zachovávaní

t. zv. apoštolského dekretu ze Sk 15,29. Už podle formulace Sk 21,25 se zdá, že Pavel o apoštolském dekretu do té doby nevěděl a že tento dekret došel do Antiochie, až když ji Pavel už opustil, t. j. po události, vypravované v Ga 2,11nn.

Masreka [= vinice?], idumejské město, jmenované v seznamu knížat, jejichž původ byl odvozován od Ezaua [Gn 36,36; 1Pa 1,47], snad dnešní Džebel el-Mušrák.

Massa [= břímě, náklad], kmen Izmaelský [Gn 25,14; 1Pa 1,30], uvedený spolu s kmeny Terna a Nabajot [Gn 25,13,15] v jednom assyrském nápisu, což vedlo k domněnce, že jde o kmen Masani, který žil v arabské poušti poblíž Perského zálivu.

Massah [= pokušení, sr. Dt 4,34; 7,19; 29,3]. Jméno, dané místu poblíž Orébu, kde Izraelci pokoušeli Hospodina pro nedostatek pitné vody [Dt 6,16; 9,22 sr. 9,7n; Ex 17,7; Ž 95,8nn; Žd 3,8nn]. Podle Dt 33,8 však Hospodin v *Meribě, jež je v Ex 17,7 jmenováno současně s M., zkoušel věrnost kmene Levi v osobě Mojžíšově.

Mast měla na východě od pradávna důležitou úlohu jak v péči o tělo [zvl. hlavu Ž 23,5; Pis 1,3; Dn 10,3; Am 6,6 sr. Př 21,17; 27,9], tak v lékařství [1S 8,13], balzamování [Gn 50,2], kultu [Ex 30,30; Ž 133,2 a j.] a kouzelnictví [sr. Ex 12,7]. Byla vyráběna z rostlinných olejů [nikoli ze zvířecích tuků], zvláště z oleje olivového, vonnými přísadami [Est 2,12]. Ve výrobě hojivých mastí proslulo zvláště Galád [Jr 8,22; 46,11]. *Apatekář.

V NZ máme několik zmínek o masti. Ježíš byl pomazán v Betany mastí [Mt 26,7; Mk 14,3; J 12,3 z *nardu] - podle Mt Mk byla mast vylita na hlavu Ježíšovu, podle J Maria pomazala jeho nohy. Rovněž ve vypravování L 7,36nn žena hříšnice pomazala nohy Ježíšovy, což prohlásil Ježíš za důkaz mimořádné pozornosti [J 7,46]. Ježíš u Mt 26,12; Mk 14,8; J 12,7 přijal tuto pozornost jako službu, která ve starověku byla prokazována zemřelým [»ke dni pohřbu mého«]. Podle Mk 16,1; L 23,56; 24,1 nakoupily ženy vonných věcí, aby pomazaly mrtvé tělo Ježíšovo. Drahé masti byly dováženy do Palestiny z dalekých zemí [Ez 27,22 sr. Žj 18,13]. Byly uchovávané v nádobách z *alabastru s úzkým hrdlem, jež se před upotřebením urazilo [Mk 14,3; L 7,37].

Máta [*mentha*], rod pyskatých rostlin, důležitých pro výrobu mátového oleje [0,25 % v listech u nás pěstěné máty], užívaného v lékařství, voňavkářství a cukrářství [menthol]. Daří se zvláště v Sýrii. Židé pečovali o to, aby desátek z máty byl přesně odvážen, zdržující se přesným odvažováním m. od skutků milosrdenství [Mt 23,23; L 11,42].

Matan [= dar]. - 1. Kněz Bálův/ který byl zabit v domě Bálově v Jerusalemě před oltářem. Přišel sem patrně ze Samarií s Atalii [2Kr 11,18; 2Pa 23,17,21]. - 2. Otec Sefatiáše, jednoho ze čtyř knížat Sedechiášových, kteří

[406] **Mátán Matka**

vyslechli výroky Jeremiášovy o zkáze Jerusalema a způsobili jeho zatčení a uvěznění [Jr 38,1-6].

Mátán [= dar]. Otec Jákobův a děd Josefův v rodokmenu Ježíšovu [Mt 1,15n].

Matana [= dar], tábořiště Izraelců jv od Mrtvého moře poblíž území Moabského anebo přímo v něm [Nu 21,18].

Mataniáš [= dar Hospodinův], — 1. Původní jméno dvacátého a posledního krále judského Sedechiáše, třetího syna krále Joziáše. Byl ustanoven Nabuchodonozorem, králem babylonským, jenž změnil jeho jméno [2Kr 24,17].

2. Levita, zpěvák z potomků Azafových, syn Michův, který po návratu ze zajetí babylonského přebýval ve vsích natofatských [1Pa 9,15n sr. 2Pa 20,14] v okolí Jerusalema. Za časů Nehemiášových byl předním chrámovým zpěvákem [Neh 11,17; 12,25].

3. Syn Hémanův, chrámový zpěvák v době Davidově [1Pa 25,4.16].

4. Levita, potomek Azafův, jenž pomáhal králi Ezechiášovi při provádění náboženské reformy [2Pa 29,13].

5.-8. Čtyři Izraelci, a to syn Elamův, Zattův, Pachata Moabského a Báníův [Ezd 10,26.27.30.37], kteří na návod Ezdrášův propustili pohanské manželky.

*Mattaniáš.

Mátat [= dar]. Dva z předků Ježíšových v rodokmenu, uvedeném u L 3,24.29.

Matatan [= dar]. Syn Nátanův, vnuk Davidův v rodokmenu Ježíšově [L 3,31].

Matatiáš [= dar Hospodinův]. - 1. Levita, syn Salluma Choritského, správce »věcí, které se smažily na pánvi« v jerusalemském chrámu [1Pa 9,31]. - 2. Jména mužů v rodokmenu Ježíšově [L 3,25.26], žijících v době Zorobábelově. *Makkabejští.

Mátř, mátě [gen. mateře] stč. máti, množ. číslo matery [Ex 23,19; Mi 7,6; Mt 10,35; Gn 3,20; L 12,53; Zj 17,5]. *Matka.

Matěj, počestěná forma hebr. jména Matthias [=dar Hospodinův]. Jeden z těch, kteří doprovázeli Ježíše od samého počátku jeho působení až do vzkříšení. S Josefem Barsabášem [Justem] byl vybrán na doplnění počtu dvanácti apoštolů po sebevraždě Jidášově. »Los spadl na Matěje« [Sk 1,21-26], takže byl přijat mezi apoštoly. O jeho působení však není nic zaznamenáno.

Matka měla ve starověku a tudíž i v Izraeli zvláštní postavení v rodině i ve společnosti. Staří Arabové i Babelané žili ještě ve společenském zřízení matriarchálním, v němž m. tvořila základ rodiny. Stopy po tomto zřízení najdeme i ve SZ: matka je vládkyní stanu [Gn 24,67], rozhoduje o sňatku svých dětí [Gn 24,55; Sd 14,2]. Ale i za zřízení patriarchálního, kdy hlavou rodiny byl otec, bylo její postavení v rodině mimořádné: podílela se o autoritu otcovu nad dětmi, takže otec a matka jsou jmenováni současně a úcta k oběma

rodičům byla základem rodinné pospolitosti a příkazem Božím [Ex 20,12; 21,15.17; Lv 19,3; 20,9; Dt 5,16; Ez 22,7]. Rodina matčina byla někdy důležitější než otcova, takže synové někdy mají jméno po matce [Joáb a Abizai jsou jmenováni jako synové Sarvie, sestry Davidovy 1S 26,6; 2S 2,13; sr. 1Kr 15,10; Ezd 2,61; Neh 7,63]. Muž byl často bližší matce než vlastní manželce, jak je vidět na Samsonovi, jenž svou mlčenlivost vůči ženě omlouvá tím, že ani své matce neprozradil »pohádku« [Sd 14,16]. Výchova byla v podstatě věcí matčinou [Př 1,8; 29,15; 31,1; Iz 66,13]. SZ často výslovně jmenuje matku králů [1Kr 15,10; 2Pa 22,2n; 24,1n; 25,1n; 26,3n]. Matka králova ovšem jako všude na východě měla zvláštní postavení [1Kr 2,20; 15,13; 2Pa 15,16; 2Kr 10,13].

Největším ponížením pro ženu bylo, zůstala-li v manželství bezdětná [Gn 30,23; 1S 1,6]. V takovém případě i otrokyně-matka se cítila povýšena nad svou bezdětnou paní [Gn 16,4n]. Bylo ovšem možno stát se matkou adopcí dítěte, jež bylo zrozeno »na kolena« bezdětné manželky [Gn 30,3]. Takové dítě pak mělo v rodině větší práva než děti otrokyně. Přirovnávali-li Pl 1,1 Jerusalem k bezdětné vdově, chce tím naznačit nejhlubší ponížení tohoto města.

M. byla obrazem Boží lásky a péče [Iz 66,13; sr. Iz 49,15], symbolem lidu Božího [Iz 50,1; Jr 50,12; Oz 4,5]. Eva je nazývána máti všech živých [Gn 3,20]. Matkou Jerusalema [podle Ez 16,3 sr. v. 45n] je jmenována Hetejská, čímž se chce naznačit, že Hetejští byli praobyvateli tohoto města. Nazývali se Debora m. v Izraeli [Sd 5,7], chce se tím říci, že je dobroditelkou lidu [sr. otec nuzných Jb 29,16], jeho zachránkyní, jež mu svou pomocí znovu dala život. I město bývalo nazýváno matkou a podměstí dcerou [Iz 137,8; Za 2,10]. V hebr. textu je toto obrazné užití pojmu m. mnohem patrnější než v českém překladu. Tak na př. 2S 20,19 se mluví o hlavním městě, v LXX o metropoli, v hebr. o »městě a to matce«.

Sz příkázání úcty k rodičům [Ex 20,12; 21,16; Mt 15,4; Mk 7,10; Mt 19,19; Mk 10,19; L 18,20] zbavil Ježíš farizejského znehodnocení a otupení [Mt 15,5n; Mk 7,11n]. Ježíš ovšem žádá pro sebe bezpodmínečné následování, jemuž láska k rodičům nesmí být překážkou [Mt 10,35-38 sr. Mi 7,6; L 12,53]. Jméno Ježíšovo [Mt 19,29], evangelium [Mk 10,29n], království Boží [L 18,29] může dokonce vésti k opuštění otce a matky, aniž tím bylo porušeno příkázání »první« [Ex 20,12; Ef 6,2 sr. Gn 2,24]. Ježíš sám byl postaven před toto rozhodnutí a upozornil tak na vyšší přibuzenství než pokrevní u těch, kdo činí vůli nebeského Otce [Mt 12,46-50; Mk 3,31-35; L 8,19-21].

Mimořádná úcta k matce Ježíšově, kterou ji zahrnuje některé křesťanské církve, nemá v NZ opodstatnění a dostala se do křesťanství z mimokřesťanských náboženství. Mimo cito-

vaná místa a Mk 13,55 vystupuje m. Ježíšova pouze v úvodních příbězích synoptických evangelií [Mt 1,18; 2,11.13n.20n; L 1,43; 2, 5.33n.48.51], u J 2,1.3.5.12 a ve scéně pod křížem [J 19,25n sr. Mt 27,61]. Jediné místo, kde je vyslovena mimořádná úcta k matce Ježíšově, je u L 11,27, jež však je přivedeno na pravou míru samým Ježíšem L 11,28. Jinak máme v NZ zmínku o m. Ježíšově už jen ve Sk 1,4, patrně proto, aby bylo vidět, že i ona dosáhla onoho vyššího příbuzenství, o němž mluvil Ježíš u Mt 12,50. *Maria 2.

Ostatní matky, o nichž je řeč v NZ, jsou: matka synů Zebedeových [Mt 20,20; 27,56; Mk 15,40;] matka Jana Marka Marie [Sk 12,12], Herodias, matka Salome [Mt 14,8; Mk 6,24; Mt 14,11; Mk 6,28]. Dále matka dcery Jairovy [Mk 5,40; L 8,51] a matka mládence, který byl nesen mrtvý z města Naim [L 7,12.15]. Pavel nikde nemluví o svých rodičích, ale zmiňuje se o matce Timoteově [2Tm 1,5] a účtu k m. zdůrazňuje v 1Tm 5,2; Ř 16,13.

Obrazně mluví Pavel o svrchním Jerusalemu jako matce všech nás [Ga 4,26 sr. Zj 17,5, kde Babylon je označen jako máti smilstva a ohavnosti země]. I sebe přirovnává Pavel k m-e v 1Te 2,7 a Ga 4,19.

Výraz »od života [matky]«, »z života [matky]« znamená: od samého početí nebo zrození [Gn 25,24; Dt 28,4.11; Sd 16,17; Jb 1,21; 3,11; Ž 22,11; 71,6; Iz 49,1 sr. Jr 1,5; Mt 19,12; L 1,15.41.42 sr. Mt 6,7; L 2,21; 11,27; J 3,4; Sk 3,2; 14,8; Ga 1,15].

Matouš [hebr. *Mattatjā* = dar Hospodinův, řecky *Matthaios*], jeden z apoštolů Ježíšových, povoláný k apoštolství přímo z celnice buď římské nebo herodovské v Kafarnaum [Mt 9,9; Mk 2,14; L 5,27]. Stal se jedním ze Dvanácti [Mt 10,3; Mk 3,18; L 6,15]. U Mk a L má jméno Leví, u Mk Leví Alfeův. Snad tedy měl dvě jména jako jiní Židé [Sk 1,23; 12,25; 13,9], ačkoliv překvapuje, že by M. měl obě jména semitská (v citovaných místech jde vždy o jedno jméno semitské, o druhé latinské nebo řecké), anebo tu jde o přízvisko [sr. Mk 3,16n; Sk 4,36] »dar Hospodinův«, ač nikde není řečeno, že by mu je byl dal Ježíš při povolání. Přijetí tohoto celného mezi apoštoly způsobilo patrně příliv jiných celníků a vyvrženou mezi učedníky Ježíšovy a ovšem i odpor farizeů [Mt 9,10-13; Mk 2,15-17; L 5,29-32]. Poněvadž v synoptických seznamech apoštolů se vyskytuje také Jakub Alfeův [sr. také Sk 1,13], domnívali se někteří badatelé, že Matouš a Jakub byli bratři. To však je nepravděpodobné, protože v seznamech apoštolů jsou bratři zpravidla jmenováni pohromadě, kdežto Jakub a Matouš jsou odděleni. Jako celník ovládal M. pravděpodobně aspoň dvě řeči, jichž se užívalo v Palestině [aramejštinu a řečtinu]. Podle tradice kázal nejprve mezi Židy. Zpráva, kterou zachoval Papias, tvrdí, že M. napsal aramejsky »Slova" [Páně, řecky Logia], podle církevní tradice nynější první evangelium. *Matoušovo evangelium.

Matouš—Matoušovo ev. [407]

Matoušovo evangelium, tradiční název prvního z bibl. evangelií, připisované tradici apoštolu Matoušovi. Tato tradice vycházela z toho, že biskup Papias [psal kolem r. 130] z Hierapole [sr. Ko 4,13], tvrdí, že »Matouš sestavil v hebrejské řeči [t. j. aramejsky] Slova [řecky: Logia, míněna jsou slova Ježíšova], která však překládal každým, jak nejlépe dovedl«. Při tom se Papias podle výroku starokřesťanského dějepisce Eusebia [† kolem 339] dovolával svědectví »starého Jana« [snad Zebedeovce?]. Ireneus z Lyonu [†202] poznamenává, že Mt napsal své evangelium v době, kdy Petr a Pavel byli v Římě [tedy kolem r. 60]. Origenes [185-254] pak sděluje, že Mt napsal evangelium pro Židy, a to hebrejským [aramejským] jazykem. Ježto dnešní Mt evangelium nezní jako překlad z aramejštiny, nýbrž jako přímé zpracování látky dané a již řecky zpracované tradicí a užíváním v bohoslužbách, vztahuje dnešní bohoslovecká věda celkem shodně zprávu Papiovu a na ní závislé výklady na jeden z pramenů, jež podle literárně-kritického rozboru byly podkladem tří prvních evangelií. Tento pramen, nazývaný obvykle Logia [Q, *Evangelia] obsahoval sbírku nebo sbírky slov Ježíšových, výkladů, kázání, podobenství, předpovědi, polemik ve vyhraněných skupinách podle obsahu [kázání na hoře, podobenství, řeči proti farizeům a pod.]. Nynější první evangelium převzalo většinu tohoto materiálu nebo snad celý materiál již tradicí ustálený a přeložený do řečtiny, a proto bylo na ně z pisatele pramene přeneseno jméno Matoušovo, který snad byl původcem Logií. Jisto je, že pisatelem evangelia byl křesťan původu židovského a že také psal pro křesťany původu židovského snad v Sýrii nebo Palestině. Snad proto užívá jména království nebeské místo království Boží [až na Mt 6,33; 12,28; 19,24; 21,31.44, kteréžto výjimky se různé vysvětlují], Mesiáš je mu především Král; snad proto také nevysvětluje různé židovské zvláštnosti [Mt 15,2; 23,5.24.27; 27,62], nepřekládá hebr. slova [Mt 5,22; 10,25; 27,6], ačkoli i zde jsou výjimky [Mt 1,23; 27,33.46].

Pisatel Mt na rozdíl od L má téměř všechnu látku evangelia Mk [vynechává pouze Mk 1,21-28.35-38; 4,26-29; 8,22-26; 12,41-44; 14,51-52], při čemž některou látku zkracuje. Pravděpodobně si stejně počínal při zpracování Logií, jichž užíval společně s L. Vedle toho má svou vlastní látku, jež nebyla dostupná ani Mk ani L: úvodní vyprávění Mt 1,1-2,23; podrobnosti z vyprávění o utrpení a zmrtvýchvstání Páně Mt 27,3-10.62-66; 28,11-20; některá podobenství Mt 13,24-30.36-43.44-46.47-50; 18,23-35; 20,1-16; 21,28-32; 25,1-13; vyprávění o Petrovi Mt 14,28-31; 16,17-19; 17,24-27; popis světového soudu Mt 25,31-46 a j. Tyto látky snad má z ústní tradice. V celku zachoval postup a rozvrh Markův, na vhodná místa položil skupiny výroků Ježíšových, jme-

[408] **Matreda Mazání**

novitě také návod vysílaným apoštolům [Mt 10,5nn]. Má zálibu v umělé sestavě po sedmi [na př. 3 x 2 X 7 generaci v rodokmenu Ježíšově Mt 1,1—17; sedm podobnosti Mt 13; sedmero běda Mt 23] a v seskupování kázání a výroků Ježíšových [Mt 5,1-7; 10,5-42; 13,1-53; 18,1-20; 23,1-36; 24,1-25,46]. Je zřejmé, že mu záleželo na odmítnutí farizejsko-židovské zbožnosti a mravnosti [kap. 12 a 23], na popisu pravého učednictví [kap. 5 až 7 a 18], království nebeského [kap. 13] a na zdůraznění misijní povinnosti především mezi Židy [Mt 10, 5.23], ale i mezi pohany [Mt 8,1 1n; 21,43; 28,19n]. Mt zaznamenává trojiční křestní formuli [Mt 28,19; sr. 2K 13,13] a výraz církev v ústech Ježíšových [Mt 16,18; 18,17], což dalo některým badatelům důvod k domněnce, že toto evangelium pochází z doby pozdní, kdy církev už byla organizována. Zhruba je možno říci, že evangelium vzniklo v posledním čtvrtině prvního století. Obsah. Narození Ježíšovo 1,1-2,23. Počátky 3,1 až 4,11.

Kázání Křtitelovo 3,1-12.

Ježíšův křest a pokušení 3,13 až 4,11.

Činnost v Galileji 4,12 až 13,58.

První kázání a povolání prvních učedníků 4,12-22.

Kázání na hoře 5,1 až 7,29.

Činy Ježíšovy 8,1 až 9,34.

Ježíšova slova k učedníkům a odpůrcům

9,35 až 13,58. Ježíš na

cestách 14,1 až 20,34.

Galilea a okolní krajiny 14,1 až 18,35.

Vyznání Petrovo 16,13-20.

První ohlášení utrpení 16,21-23.

Druhé ohlášení utrpení 17,22. Z Galileje

do Jerusalema 19,1 až 20,34.

Třetí ohlášení utrpení 20,17-19. Ježíš v Jerusalemě 21,1 až 27,66.

Působení v Jerusalemě 21,1 až 25,46.

Reči Ježíšovy proti farizeům 23,1-39.

O konci světa a druhém příchodu Kristově 24,1-41.

Podobenství o posledních věcech 25,1-46.

Ježíšovo utrpení 26,1 až 27,66.

Vzkříšení 28,1-20.

Matreda. Tchyň idumejského krále Ada-ra, dcera Mezábova [Gn 36,39; 1Pa 1,50].

Matri [= deštivý]. Čeled' benjaminovská, z níž pocházeli Cis a jeho syn Saul, první král izraelský [1S 10,21].

Mattaniaš [= dar Hospodinův]. - 1. Děd Chanana, jednoho z úředníků nad sklady v době Nehemiášově [Neh 13,13]. - 2. Představitel levitů, postavený »nad zpěvy chva-litebnými [Neh 12,8 sr. Ezd 2,41]. *Mata-niáš.

Mattata [= dar Hospodinův]. Syn Ghasumův, který na naléhání Ezdrášovo propustil pohanskou manželku [Ezd 10,33].

Mattenai [= dar Hospodinův]. - 1. Kněz, jenž byl hlavou čeledi Joaribovy v době Joiaki-

mově [Neh 12,19]. - 2. Jméno dvou mužů, kteří na naléhání Ezdrášovo propustili pohanské manželky: syn Chasumův [Ezd 10,33] a syn Baniův [Ezd 10,37].

Mattitiáš [=dar Hospodinův].- 1. Levita, syn zpěváka Jedutuna, hudebník na harfu ve svatyni [1Pa 25,3; 15,18,21]. - 2. Syn Nebův, který na podnět Ezdrášův propustil pohanskou manželku [Ezd 10,43]. - 3. Jeden z kněží nebo levitů, kteří stáli při dřevěné kazatelnici, na níž Ezdráš vykládal Zákon Mojžišův [Neh 8,4].

Matuzael [= muž Boží?]. Syn Maviaela, čtvrtého v posloupnosti od Kaina, otec Lámechův: Kain — Enoch — Irád — Maviael — Matuzael — Lámech [Gn 4,18].

Matuzalém. Syn Enochův, otec Lámechův, pověstný pro svou dlouhověkost [969 let]. Rodokmen: Adam — Set — Enos — Kainan — Mahalaleel — Járed — Enoch — Matuzalém — Lámech — Noé [Gn 5,21-27]. Co se týče chronologie, je třeba připomenout, že LXX a Samaritánský Pentateuch se značně liší od hebr. [masoretského] textu, důkaz to, že už tehdy se ztratilo správné porozumění pro smysl příslušných číselných údajů. Nutno vědět, že jednotlivá jména neoznačují historické osoby, nýbrž postavy typisující periody dějinné. Theo- logický dosah těchto údajů zdaleka ještě není objasněn. X

Maviael. Potomek Kainův, syn Irádův, otec Matuzaelův [Gn*4,18].

Mazání domu v Lv 14,45, doslovně prach [Lv 14,41], ve většině cizojazyčných překladů malta.

Mazání olejem mělo jednak význam zdravotní, jednak kultický. Na východě bylo ve velké oblibě m. těla zvláště po koupeli k změkčení vyprahlé kůže a k osvěžení, neboť olej zamezoval přílišný pot a chránil póry. Nedostatek oleje byl pokládán za trest Boží [Dt 28,40; Kaz 9,8]. - V kultickém životě se užívalo oleje při posvěcování všeho, co souviselo se stánkem nebo chrámem [pomazání svaté Ex 30,22-33; 40,9-11]. Kněz i velekněz bývali za ustavičných obětí pomazováni smí-šeninou krve obětního berana a oleje, a to tak, že jim byl potřen konec pravého bolce, palec pravé ruky a pravé nohy na znamení hbitosti v službě Boží [Ex 28,41; 40,15; Lv 8,23n]. Také proroci bývali uváděni ve svou funkci mazáním oleje [1Kr 19,16; Iz 61,1]. Stejně bývali pomazováni králové. Snad je možno rozeznávat i při tom m. soukromé, jímž se jim dostávalo práva na trůn [1S 10,1; 16,13], a veřejné, jež jim propůjčovalo královskou moc a bylo symbolem udělení Božího ducha [1Kr 1,34.39; 2Kr 9,1.6; sr. Iz 61,1]. Tato slavnost byla konána za starších dob u pramene [1Kr 1,33 Gihon], později v chrámě [2Kr 11,11]. Olej byl uchováván ve svatyni v beraním rohu [1Kr 1,39]. Olej vylil nejvyšší kněz na hlavu královu v zastoupení Božím [1Kr 1,39.45; Ž 23,5; 89,21]. - I malomocní po svém uzdravení byli mazáni olejem na znamení, že jsou

opět schopni účastnit se kultického života [Lv 14,14nn].

M. o. bylo od pradávna považováno za léčivý prostředek u Řeků, Římanů i Židů [Iz 1,6; Mk 6,13]. Někdy býval olej smíšen s vínem [L 10,34]. Jk 5,14 popisuje starokřesťanskou praxi při návštěvě nemocných, kde mazání olejem bylo doprovázeno modlitbou. *Mast. *Mesiaš.

Mazání pavězy, štítu, jenž byl potažen koží, bylo znamením přípravy k válce [Iz 21,5], ač pavězy byly mazány olejem i jindy, aby jejich kůže nezatvrdla [2S 1,21].

Mazání vonnými věcmi, balzamování, bylo prováděno hlavně v Egyptě už 3000 let př. Kr. různými oleji, aby mrtvé tělo bylo uchováno před hnilobou a zetlením [Gn 50,3], *Balsám.

Mdletí, mdlítí, mdloba, mdlý. Kraličtí těmito slovy překládají několik různých hebr. výrazů, jež všechny znamenají slabost, obtíženost, vyčerpanost, nedužnost, zemlenost. Lía měla mdlé oči Gn 29,17 [slabozrakost; jinde totéž slovo překládají útlý Gn 33,13; měkký Př 15,1; lekavý Dt 20,8; choulostivý 2Pa 13,7]. Ale i Jákob měl mdlé oči ve smyslu obtížené [Gn 48,10] tak, jako může být obtíženo i ucho, takže není schopno slyšet [Iz 59,1], a srdce [Ex 9,7]. Třetí výraz, který Kraličtí překládají mdlý [1S 2,4], znamená vyčerpaný a tedy snadno klopýtající, těžce klesající únavou [Iz 40,30] a nestatečný [Za 12,8]. Jr 8,18 mluví jiným hebr. výrazem o mdlém srdci ve smyslu neduživosti [sr. Ž 41,4; Iz 1,5; Pl 1,22; 5,17]. Šestý hebr. výraz, který Kral. překládají mdlý [Jl 3,10], mdloba [Jb 14,10] znamená tělesnou slabost.

V NZ překládají tak Kral. řecké *asthenés* [„slabý“] jako výraz slabosti celého člověka: o ženě ve srovnání s mužem 1Pt 3,7; Pavel o svém zjevu ve srovnání s mocí Ducha a svými písemnými projevy 1K 2,3; 2K 10,10. Jinde totéž slovo překládají: ne-mocný [Mt 26,41; Mk 14,38; mdlý Ř 6,19], při čemž myslí na náboženskou a mravní slabost lidského těla. Tělo a mdloba tohoto druhu spolu úzce souvisí. Teprve vzkříšení nás zbaví této mdloby [1K 15,43n; ne-moci]. Opakem mdloby těla je moc Ducha, který se ujímá naší mdloby [Ř 8,26]. Lidská bezmocnost [Kral.: nemoc] se tak může stát půdou ke zjevení Boží moci na zemi [2K 12,9], neboť Bůh vyvoluje právě ty mdlé, aby zahanbil to, co je silné [1K 1,27], protože mdloba Boží je silnější než lidé [1K 1,25]. I Kristus za svého pozemského života byl Synem Božím »v mdlobě« na rozdíl od synovství Božího v »moci« Ř 1,4 ne-mocný 2K 13,4, takže čestnou známkou těch, kteří žijí v Kristu, je právě mdloba [2K 12,10 sr. 2K 11,30; 12,5,9; 13,9], již se zmocňuje a prosvítá moc Kristova [2K 13,3-4].

Jiného rázu je mdloba, o níž mluví Pavel v Ř 14,1; 15,1; 1K 8,7.9nn.12; 9,22; 1Te 5,14. Jde tu o nedostatečně vyvinutou víru, kterou ti, kteří se pokládají za silné, rádi podceňují. S touto mdlou vírou souvisí nedostatek

Mazání pavězy-Meč [409]

»umění« [Žilka: poznání] i »mdlé«, zmatené svědomí [1K 8,7.12]. Křesťan se musí mít na pozoru, aby se svou svobodou nestal kamenem úrazu mdlým. *Hádka.

Je ovšem i mdloba, která se blíží hříšnosti ve smyslu slabosti [Kral. nedostatku Žd 7,28] ve srovnání s mravní dokonalostí [sr. Ř 5,6 s Ř 5,8]. Ale Kristus jako nejvyšší kněz má soucit s těmito mdlobami [Žilka: slabostmi Žd 4,15], bere je na sebe, takže křesťan může směle přistupovat k trůnu milosti.

Někdy má výraz mdlý význam ubohý, nemohoucí, bezmocný, bezvýznamný. Tak Ga 4,9 mluví o »mdlých *zivlech«, Ř 8,3 o zákonu »mdlém pro tělo« [sr. Žd 7,18], 1K 12,22 o »nejmdlejších« [Žilka: slabších] údech v těle. Ve Sk 20,35 se mluví o mdlych členech sboru, t. j. o hospodářsky slabých.

Mají-li řecké *asthenés* a příbuzné výrazy význam nemoci, překládají Kraličtí buď neduživý [Mk 6,56] nebo mdloba [těla Ga 4,13], nemocen [Mt 10,8; L 10,9; J 5,5; Sk 28,9], nemoc [J 11,4; L 5,15; 8,2]. *Nemoc. *Nesliční.

Mea [= sto]. Věž v sv. části nově zřízených hradeb jerusalemských, na zevní straně hradeb Siona nedaleko brány bravné [Neh 3,1; 12,39].

Mebunnai [= vystavěný]. Chusatovec z rytířů Davidových [2S 23,27], snad totožný se Šibbechaiem Chusatským [2S 21,18; 1Pa 11,29; 20,4; 27,11].

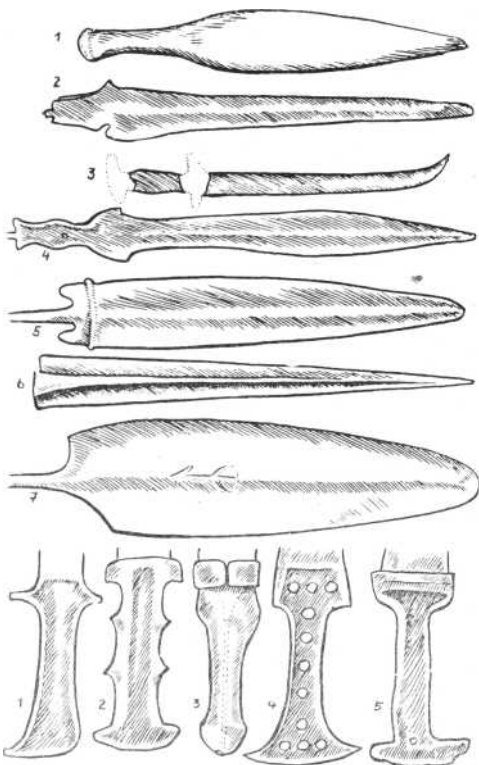
Meči, l. osoba přítomného času od metati. *Metati.

Meč, zbraň bodná i sečná. Bodná měla podobu dýky [1S 31,4; 2S 2,16], sečná srpovitě nebo mírně zahnutého nože s ostřím na vnější straně [Gn 22,6.10; Joz 6,21; Mt 26,51]. Byly také meče dvojsečné [Sd 3,16; Ž 149,6], jež se nosily v kožené pochvě [1S 17,51; Jr 47,6], připásané na femeni kolem pasu [Ex 32,27; 2S 20,8; Neh 4,18] obvykle na levém boku [sr. Sd 3,16 s v. 15.21]. Skládal se z jilce a ostří [Sd 3,22] různé délky [Sd 3,16]. Jilec byl často ozdoben různými ornamenty, ostří bylo zhotovováno z bronzu nebo ze železa [Iz 2,4]. V době Ježíšově římská pěchota nosila meč na levém boku, kdežto dýku na pravém. Obrazně je užito m. o jazyku [Ž 57,5 sr. Iz 49,2], o působení nevěstky [Př 5,4], o řeči [Př 12,18], o zubech bezbožníků, kteří šírají chudé a nuzné [Př 30,14], o falešném svědectví [Př 25,18].

V NZ je m. ve vlastním slova smyslu jako zbraň zmíněn ve vypravováních a zajetí Ježíšově [Mt 26,47; Mk 14,43; Mt 26,51; Mk 14,47; J 18,10; L 22,49]. Podle Mt 26,52 Ježíš varuje před užíváním meče, pravděpodobně jako symbolu násilí, nikoli obrany [Zj 13,10 sr. Ř 13,4]. Meč je v NZ také symbolem násilné smrti [ve válce, v pronásledování ap.]: Žd 11,34 [sr. 1Kř 19,1nn.37 [sr. 1Kř 19,10; 26,23; Ex 17,13; Nu 21,24; Dt 20,13; L 21,24; Sk 12,2; 16,27; Ř 8,35; Zj 6,4]. Obrazně mluví Ježíš o m. u Mt 10,34

[410] Med-Měď

v tom smyslu, že ten, kdo se rozhodne pro Krista, musí počítat s nepřítelstvím i svých nejbližších [Mt 10,35; L 12,51]. Podle některých vykladačů však prý Ježíš myslil na skutečné použití meče se strany těch, kteří budou chtít křesťanství násilím vyhubit. Další obrazné užití m. máme u L 22,35nn. »Ježíš zde nemluvil o rozmnožení počtu zbraní u učedníků. Avšak právě proto, že nemyslel na jejich zbraně, potřebují učedníci oné odvahy, jež pokládá m. za důležitější než plášť a zřekne se i posledního majetku, nemůže se však vzdát boje« [A. Schlatter]. Ježíš žádá ochotu obětovat a nasadit všechno. Učedníci ovšem nepochopili obraznost řeči. Ukazují dva meče a Ježíš shovívavě a téměř ironicky odpovídá: »Dostit' jest.« Také Pavel mluví o m. obrazně, když popisuje duchovní výzbroj křesťana [Ef 6,17 sr. Iz 11,4; 2Te 2,8]. V duchovním boji [»ne

Meče: 1. železný z doby řecké. 2. Bronzový z doby Hyksů. 3. Železný zahnutý z Beth Sean. 4. Železný dvousečný z Megidda. 5. Cyperský „rohový“. 6. Z nálezu v Telí Addšul. 7. Syrský „šípový“. Jilce: 1. Železný s dřevěným obložení z doby Hyksů. 2. Syrský z Ras Šamra. 3. Syrský kostěný. 4. Hyksoský ze slonoviny (dírký pro nýtky). 5. Bronzový z Megidda.

proti tělu a krvi« Ef 6,12] potřebuje křesťan meče Slova Božího, jež pochází z Ducha sv. Žd 4,12 srovnává Slovo Boží s obojstranným mečem [ve skutečnosti snad tu jde o obětní nebo operační nůž] právě proto, že bezohledně odhaluje nejtajnější myšlenky lidského srdce [»proniká až tam, kde se dělí duše a duch, klouby a morek«, Žilka].

Med. Už ve starověku se ho užívalo k slazení, v lékařství, kosmetice, při konservování i v kultu, kde ve spojení s mlékem měl význam v obětech zemřelým a božstvům smrti, až se nakonec stal nebeskou stravou božstev a blažených. Zaslíbená země je v Ex 3,8.17; Joz 5,6; Ez 20,6.15 charakterisována jako »země, oplývající mlékem a strdí«. Divoké včely [Apis fasciata] sídlily ve skalních rozsedlinách, jeskyních, dutých stromech a často i v hustém podrostu a jiných místech [1S 14,24-26; Dt 32,13; Sd 14,8; Ž 81,17; Mt 3,4]. Nevíme, kdy Izraelci začali včelařit, ale z pozdějších zmínek můžeme usuzovat, že včelařství bylo předmětem výnosného obchodu s okolními zeměmi [Gn 43,11; Ez 27,17]. Ovšem, jakýsi druh syrobu [Kral.: med] byl produkovan i z ovocných šťáv. Upečený chléb [Kral. koláč] býval natíran olejem nebo medem [Ex 16,23]. Med byl hledanou pochoutkou [2S 17,29; 1S 14,26; Ž 19,10n], divoký m. potravou chudých a nomádů [Mk 1,6]. O způsobu včelařství nám SZ podává málo zpráv. Dodnes se vyskytují v Palestině hrncovité úly ze slámy, vymazané hlinou, nebo rourovité asi 1 m dlouhé úly z proutí, opatřené po obou stranách česnem. Podle Iz 7,18 a Za 10,8 bylo zvykem vylákat včely z úlu pískáním [Kral. šeptáním], aby bylo možno nerušeně vybrat med z úlu. Ačkoliv m. patřil mezi produkty, podléhající nařízení o odvádění desátků z prvotin [Lv 2,12], nesmělo se ho užít při obětech [Lv 2,11], snad proto, že m. snadno kvasí, anebo proto, že m. měl úlohu v pohanských obětech. L 24, 42 naráží na starověký lékařský názor, že m. je prostředkem proti škodlivým účinkům požívání ryb. Zase doklad, že Lukáš byl lékařem [L. Köhler].

Je nasnadě, že m. se stal obrazem soudů [Ž 19,11] a výmluvností Božích [Ž 119,103] i řeči utěšených [Př 16,24], což vysvětluje i obraz u Ez 3,1nn; Zj 10,9n.

Měď. Nelze vždy přesně rozhodnout, kdy jde v bibli o měď a kdy o bronz [slitinu mědi a cínu]. Egypťané měli měděné doly už kolem r. 5000 př. Kr. na poloostrově Sinajském; dodnes jsou tam zbytky pecí, ve kterých byla tavěna ruda [Jb 28,2], šachet a hromady strusek. Měděné doly byly i na Libánu v krajině Nuchaši [= země mědi], na Cypru [odtud lat. jméno ostrova Cuprum = měď], v Mešechu a Tubalu [Ez 27,13] a v Edomu. Podle Dt 8,9 oplývala zaslíbená země horami, bohatými na měď [sr. Dt 33,25]. David dovážel m. z Betachu a Berotu [někde v okolí Baalbeku na území Hadadezerově 2S 8,8]. Nedávno pak byly objeveny Šalomounovy tavicny na m. v Aziongaberu, vybudované tak, že severní

větry, zachycované umělými komíny, pomáhaly při žhavení rudy.

Z m-i a jejich smíšenin byly zhotovovány hrnce, kotlíky, pánve, lopatky, lžice, krati-knoty a j. [Ex 38,3; Lv 6,28; Nu 16,39; Jr 52,18] zvláště k účelům bohosluzebným [1Kr 7,41-46; 2Pa 4,1-17]; ale i zbraně jako pavězy, helmice, hroty ke kopí aj. [2Pa 12,10], zrcadla, kruhy, řetězy, sloupy, brány, hudební nástroje, modly a později také mince [Ex 38,8; 2Kr 25,7.13; Iz 45,2; 1Kr 13,1; Zj 9,20]. O měditepci čteme v 1Kr 7,14.

Medaba. Moabské město, přidělené kmenu Rubenovu [Nu 21,30; Joz 13,9.16]. Ve válce Davidově s Ammonitskými táhli Syrští, které si Ammonitští najali, až k tomuto městu [1Pa 19,7], ale utekli před vojskem Davidovým. V době Achasa, krále judského, bylo M. moabskou svatyní. Izrael nebyl s to toto město trvale udržet ve své moci [Iz 15,2]. Z pozdějších dějin je známo, že v M. byl zajat a zabit Jan Makkabejský příslušník moabské rodiny Jambri [nebo Ambri]. M. leželo asi 25 km j. od Ezebonu. Místo zachovalo dodnes staré jméno. Četné vykopávky potvrzují starobylost místa.

Medad [Nu 11,26] *Eldad.

Měděné moře *Moře.

Medenice [stč. původně medenice = měděná nádoba, mísa, umyvadlo]. Kraličti tak překládají několik různých hebr. výrazů, jež inde překládají hrnec, nádoba a pod. Jde o bronzové nebo hliněné umyvadlo na zachycování krve nebo umývání [Ex 12,22; 2S 17,28; 2Kr 4,38]. Perští králové na vojenských výpravách měli vždy s sebou umyvadlo na nohy. Nazývá-li žalmista Moába medenicí Boží, myslí snad na to, že Moáb se hodí jen k nejnižším službám v Božích plánech [Ž 60, 10; 108,10]. U J 13,5 jde o přenosnou nádobu na umývání. U Mk 7,4 jde o měděnou nádobu.

Měděný had *Had.

Médie, část Iránské vysočiny, hraničící na severu s mořem Kaspickým, na západě s pohořím Zagros, na východě s územím Parthů, na jihu s Elám. Větší část země je náhorní rovina asi 1000 m nad mořem. Ostatkem území táhne sedm souběžných horských hřebenů od sz k jv. s velmi úrodnými údolím. Hlavním městem byla Ekbatana [nynějši Hamadan, Ezd 6,2: Achmeta], původně sídlo kočovných Skythů, kteří v 9. stol. př. Kr. ustoupili indo-evropským Mědům. Po dlouhou dobu snášeli Médové nadvládu říše assyrské, až král Kya-xares [652-612] nadvládu tu svrhl a ve spojení s králem babylonským Nabopolasarem dobyl Ninive [612] a říši assyrskou vyvrátil. Assyrii zabrali Médové, jižní část Mesopotamie a Sýrii král babylonský. Po smrti Nabuchodonozorově byl záhy Babylon podmaněn od perského krále Kyrá [Gyra]. Ten svrhl také krále médského Astyaga [584-550] a připojil Médii k říši Perské. R. 330 př. Kr. se stala M. součástí veleříše Alexandra Velikého. Po jeho smrti byla připojena k říši Syrské a později tvořila součást říše Parthské.

Medaba Mech [411]

Bible uvádí jméno Madai v Gn 10,2 jako syna Jafetova. Myslí patrně na praotce Mé-d'anů. Podle 2Kr 17,6 assyrský král Salmanasar dobyl Samaří a odvedl krále Ozeu a mnoho lidu do zajetí assyrského a osadil je v kraji Gozan a »v městech médských« [r. 722 př. Kr.]. Izraelci mluvili o médských městech a národech i tenkrát, když říše médská byla už dávno vyvrácena, jednak proto, že to bylo jméno starší, jednak proto, že Médové tvořili i po vyvrácení hlavní část obyvatelstva perské říše [Iz 13,17; 21,2; Jr 25,25; 51,11]. Podle Dn 5,31 [sr. v. 28] prý se Darius Médský zmocnil Babylona! Mezi královstvími, vypočítanými u Dn 2., je M. druhým královstvím [Dn 2,39], jehož symbolem byl medvěd [Dn 7,5]. Dvou-rohý skopec [Dn 8,3-7.20] je symbolem Médie a Persie. Jeden z rohů byl větší než druhý a vyrazil později, t. j. Perská říše předstihla mocí říši Médskou.

M. měla význam pro náboženský život celého východu. V 9. nebo v 7. stol. př. Kr. zde žil náboženský myslitel Zoroaster [Zara-thustra], zakladatel náboženského dualismu, t. j. víry ve dva božské principy: Dobra a Zla. Tyto principy prý spolu ustavičně zápásí. Povinností člověka jest napomáhati božstvu dobra v boji proti božstvu zla.

Ve Sk 2,9 jsou uvedeni Židé, žijící v Medii a mluvící tamním jazykem, nebo mědšti prose-lyté.

Medle, stč. mne dle = pro mne, později jako příslovce mmedle, s vypuštěním n medle = pak, tedy, tak. Víckrát v Kral., ku př. Gn 24,14; 2Kr 18,26; Iz 36,11; Jr 42,2. Č.

Mefat [= vody vzdechů?]. Město na území pokolení Rubenova [Joz 13,18], přidělené levitům z čeledi Merari [Joz 21,37; 1Pa 6,79]. V době Jeremiášově patřilo Moab-ským [Jr 48,21]. Snad dnešní Telí Džava.

Mehaiarkon [= vody žluté barvy]. Místo na území pokolení Dan poblíž Joppy [Joz 19,46]. Leželo na nevysychající říčce, v zimě nepřebroditelné, jež byla různými příměsmi zabarvena na žlutou.

Mehetabel [= Bůh prokazuje dobrodiní]. 1. Žena Adara, krále idumejského, dcera Matredina [Gn 36,39; 1Pa 1,50]. - 2. Otec Delaiášův, děd Semaiáše, který radil Nehemiášovi, aby se ukryl v chrámě před úklady nepřátel, jejichž byl tajným nebo neuvědomělým spojencem [Neh 6,10n].

Měhoděk [Ž 35,25]. Tento výraz vznikl ze stč. měj ho dík = díky, dobře, správně. Měhoděk = měj [z] toho dík, měj za to díky, pak měhoděk ve významu dík, chvála, výborně. Tak NZ z r. 1601 u Mt 25,21.23; L 19,17 má »měhoděk, služebníče dobrý a věr-ný«. V hebr. je citoslovce *he'ách* — ach, ha, aj.

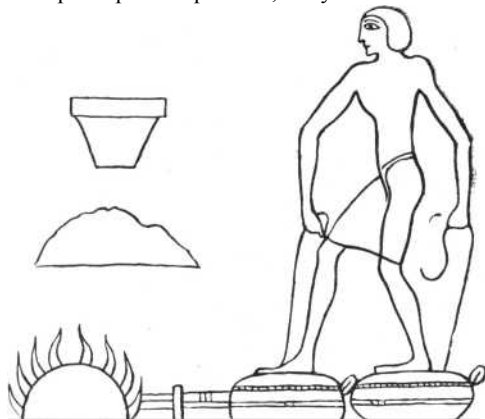
Mehuman. Jeden ze 7 komorníků Asverových [Est 1,10].

Mech. Hebr. *'ézób* [1Kr 4,33], překládané jinde *yzop [Ex 12,22; Lv 14,4]. Roste na

[412] Měch-Melchisedech

starých zdích v Egyptě a Palestině. Ve srovnání s cedrem je to nepatrná rostlinka.

Měch. Kožená lahvice [Gn 21,14; Joz 9,4] na vodu a víno, vyrobená z kozí kůže. O kovářském měchu čteme u Jr 6,29. Skládal se vlastně ze dvou kožených vaků se dvěma vývody k ohni. Měchošlap pracoval tak, že měl pod každou nohou jeden vak, jež střídavě stlačoval nohou a načerpával pomocí provazu, který držel v rukou.

Kovářský nebo zlatnický měch. Malba z hrobu Thotmesa IV. v Thebách.

Mecheratský *Mechratský.

Mechida. Zakladatelka rodu Netinejských, jež se vrátila ze zajetí [Ez 2,43.52].

Mechir [Mechira = cena, mzda]. Judovec [1Pa 4,11].

Mechona [= základ]. Místo na nejjižnějším území pokolení Judova někde poblíž Sicelechu [Neh 11,28].

Mechratský [Kral. Mecheratský] Hefer, pocházející nebo sídlící v nějakém městě nebo místě, nazývaném Mechera [1Pa 11,36].

Měkký. Ve smyslu jemný, lahodný, laskavý, příjemný: měkká [= vlnitá] odpověď [Př 15,1; měkký [= lahodný, libý, sr. Ž 55,22] jazyk [Př 25,15; měkké [= hebké, poddajné] roucho [Mt 11,8. Jinde překládají Kral. tentýž hebr. výraz slovem outlý [Gn 33,13], malý [1Pa 22,5]. Pavel mezi pohanskými nefestmi, jež vylučují z království Božího, vypočítává i »měkkost«: »Měkci [Žilka: změkčili; cizojazyčné překlady: zženštili] království Božího nedůjdou« [1K 6,9]. Jde tu snad o mladíky, kteří se dávají pohlavně zneužívat k pede-rastii [sr. Dt 28,54.56 »v rozkoši chovaný«, lépe: »k rozkoši vychovaný«].

Melatiáš [= Hospodin osvobodil]. Gabao-nitský, který pomáhal při opravě zdi jerusa-lemské [Neh 3,7].

Melea. Syn Menamův, otec Eliachimův, praotek Josefův v rodokmenu Ježíšově [L 3,31].

Melech [= Král (Sof 1,5). Totéž co Mo-

loch (Sk 7,43) nebo Melchom (2Kr 23,13)]. -

1. Hlavní božstvo Ammonitských, stejného významu jako národní božstvo moabské Chámos [Nu 21,29]. Oběma byly přinášeny ohnivé oběti zvířecí i lidské [Am 5,26; Jr 32,35]. Z lidí byly obětovány obyčejné děti. I Šalomoun vystavěl Molochovi a Chámosovi výstou [1Kr 11,7.33] na hoře proti Jerusalemu přesto, že to bylo Zákonem přísně zakázáno [Lv 18,21; 20,1-5]. Podobně si počínali i další králové [2Pa 28,3; 2Kr 17,17; 21,6; Ž 106,38; Jr 7,31; Ez 23,37.39]. Joziáš pobořil a znesvětil oltáře, které Šalomoun postavil M.-ovi [2Kr 23,10.13]. Z Kral. překladu není vždy patrné, že jde o M. Několikrát totiž mluví tento překlad o „králi jejich“, „králi vašem“ [Jr 49,1.3; 2S 12,30; 1Pa 20,2].

2. Syn Míchův, potomek Saula a Jonatana [1Pa 8,35; 9,40n].

Melcha. - 1. Dcera Háráná, bratra Abrahamova, žena Náchorova, jemuž porodila 11 dětí [Gn 11,29; 22,20-23; 24,15.24.47]. - 2. Dcera Salfadova [Nu 26,33]. *Melchi.

Melchi [= Malkiáš = Hospodin je Král]. Jméno, jež se dvakrát vyskytuje v rodokmenu Ježíšově, jednou přeložené Melcha [L 3,24], podruhé Melchi [L 3,28].

Melchiel [= Bůh je Král]. Syn Beriův a vnuk Asserův, zakladatel čeledi [Gn 46,17; Nu 26,45].

Melchisedech [= král spravedlnosti nebo spíše Můj (božský) Král je spravedlnost, sr. Ž 4,2]. Král Sáleem [pravděpodobně jde o Jerusaleem, který už ve 14. stol. př. Kr. má jméno Uru-salim na tabulkách z Telí el Amarna, sr. Ž 76,2]. Gn 14,18-20 o něm vypravuje, že jako kněžský král Nejvyššího božstva [El Eljon] vyšel vstříc Abrahamovi, jenž se vracel z vítězné války proti Chedorlaomerovi. M. posílil Abrahama pokrmem a nápojem, udělil mu požehnání a přijal od něho desátek z kořisti. V Ž 110,4 jest M. jménem ideálního krále izraelského [mesiaše], který spojuje úřad kněžský i královský. V židovské apokalyptice i v rabínské exegesi je očekáván v posledních dnech M., jenž spojí funkci kněžskou a královskou, přemůže hříchy a zahájí rajske období. Pisatel Žd 5,6.10; 6,20; 7,1-12 vidí M-a v duchu této apokalyptiky a Ž 110,4 zdůrazňuje jeho podivuhodná jména [„král spravedlnosti“ a „král Sáleem = pokoje“], jakož i tu okolnost, že je „bez otce, bez matky, bez rodu [= rodokmenu]“ [Žd 7,3, sr. Ezd 2,39.62]. Byl tedy podle pisatele Žd nadlidskou bytostí právě tak jako Kristus. Že byl pokládán za více než Abraham, je patrné i z toho, že nikoliv Abraham M.-ovi, ale M. Abrahamovi udělil požehnání. M-em začíná nový kněžský řád [Ž 110,4], nezávislý na kněžství aronovském [levitském]. V posledku znamená tento řád zrušení židovského kultu a Zákona. I ta okolnost sloužila pisateli Žd za důkaz věčnosti Kristovy, že bible nepopisuje konec života M-ova. M. je mu symbolem věčného kněžství. Ovšem, M. je pouze obrazem Kristovým a odkazem na Krista [Žd 7,3].

Melchisua [= (božský) Král je spása]. Syn krále Saula [1S 14,49; 1Pa 8,33; 9,39]. Byl zabit v bitvě u Gelboe spolu s Jonatou a Abinadabem, syny Saulovými [1S 31,2].

Melchom, totéž co *Melech a Moloch [2Kr 23,13].

Melici [Kaz 12,3] *Mleti.

Melita, nyní Malta. Ostrov ve Středozemním moři na jih od Sicílie, kdysi dějiště událostí, popisovaných ve Sk 28. Zde se zachránila celá posádka lodí, na níž byl Pavel odvážen do Říma. Měří bez sousedních ostrůvků 246 km² a má kolem 300.000 obyvatel. Podnebí je zde velmi horké [roční průměr 25° C]. Má důležitý význam obchodní i vojenský od samého starověku. Z doby, kdy ostrov ovládali Feničané, pocházejí mnohé trosky a nápisy.

Mello [= nános půdy, terasa, val, bašta?], 1. Dům M. [Sd 9,6], t.j. všichni obyvatelé pevnosti [tvrze sichemské] nebo celá rodina matky Abimelechovy, celý její rod, jenž sobě ustanovil Abimelecha za krále v Sicheu. Abimelech vyvraždil všechny své bratry kromě jednoho. Jest to první pokus o zavedení královské dynastie v Izraeli proti starému ideálu teokratickému [Sd 8,23].

2. Tvrz v Jerusalemě, jež existovala už v době Davidově [2S 5,9] a byla přestavěna za Šalomouna [1Kr 9,15; 11,27] a znovu opevněna za Ezechiáše [2Pa 32,5] proti očekávanému útoku Assyřských.

Meloun [*Cucumis melo*] byl pěstován hlavně v Egyptě a vedle okurek, póru, cibule a česneku oblíbenou zeleninou Izraelců [Nu 11,5].

Mem. Třinácté písmeno hebr. abecedy, nášest. Z 119,97.

Memfis [Oz 9,6, jinak v bibli Nof]. Nejstarší, velmi rozsáhlé hlavní město ve středním Egyptě, ležící na levém břehu Nilu, 18 km jižně od Káhiry. V bibli je o něm zmínka v Iz 19,13; Jr 2,16; 46,14,19; Ez 30,13,16. Po pádu Jerusalema se někteří izraelští uprchlíci usadili v tomto městě [Jr 44,1]. Podle Herodota město založil ve čtvrtém tisíciletí př. Kr. král Meni, první historický král egyptský, a nazval je Men-Nefer; Rekové pak toto jméno zkomolili na Memfis. Koncem osmé dynastie kleslo M. na stupeň druhého města za jedenácté dynastie bylo úplně zastíněno Thebami v Horním Egyptě. Ze staveb memfiských vynikal chrám Apisův [posvátného býka Apise], který stál naproti jižní bráně chrámu božstva slunce Ptah, otce všech bohů a tvůrce světa, ochránce umělců. Psametich dal při chrámu Apisově zbudovati rozsáhlou kolonádu, nesenou velkými sochami. Zdi chrámových budov jsou uvnitř i vně zdobeny polovypuklinami a nápisy hieroglyfickými [posvátné písmo] a polychromovány živými barvami. Podobné jsou zdobeny i sloupky. Západně od města byly vystavěny velkolepé pyramidy, z nichž některé byly zachovány u vesnice Gizhu, jež spolu s jinou vesnicí je poslední památkou po tomto kdysi vynikajícím městě; kamene z trosk jeho bylo využito při stavbě Káhiry.

Memuchan [snad perský výraz pro dvorního mága]. Jeden ze sedmi knížat [vévodů] při dvoře Asverově, který nepřál královně Vasti [Est 1,14,16,21].

Ménam, syn Matatana, otec Meleův, prarodokmenu Ježíšově [L 3,31].

Mene [Dn 5,25—28]. První slovo tajemného nápisu „Mene, mene, tekul, ufarsin“, napsaného na stěně Balsazarova paláce, z něhož Daniel vyčetl záhubu královu a jeho dynastie. *Mene* má stejný kořen jako řecké *mina*, *tekul* znamená totéž, co *šekel* a *farsin* [perés] prý = poloviční mina. Někteří se domnívají, že šlo o nějakou obchodní formuli, jež bývala jako nápis dávana na obchodní komory starověku anebo jako dovětek připojována k obchodním smlouvám nebo k likvidaci obchodního úpadku a pod. Vykладаči tohoto aramejského místa překládají text různě: „čten, zvážen, rozdělen“. Josephus Flavius překládá: „Počet, váha, zlomek“. Jiní: „On sčítal, zvážil a oni odhadují“. Snad je ve slově *perés* [*páras*, *farsin*] i narážka na Peršany, kteří učiní konec Balsazarově říši. Nesnáze v čtení spočívala v tom, že v nápisě byly jen souhlásky a že po připojení různých samohlásek dávala věta různý smysl. Bystrý výklad Danielův vyčetl v nápisě úmysly Božího soudu: „Sčítel jsem, sčítel, zvážil a rozdělují.“ *Počet.

Měnění se, t. j. měnění mysl, úmysl, rozhodnutí [Dn 23,19; Mal 3,6]. Tentýž hebr. výraz překládají Kral. jinde litovati [Gn 6,6n; 2S 24,16; Jr 4,28; 18,10; 26,3,13,19 a j.] nebo želeť [Sd 2,18; 1S 15,11,29,35; 1Pa 21,15; Z 106,45; 110,4; Jr 20,16; Am 7,3 sr. R 11,29; Jk 1,17]. SZ na jedné straně zdůrazňuje, že Bůh se nemění a ničeho, na čem se rozhodl, nelituje, protože není jako člověk [1S 15,29; Nu 23,19; Oz 13,14; Mal 3,6], na druhé straně však mluví o litosti Boží [Ex 32,12,14; Am 7,6; Jr 18,8; 42,10] a dokonce popisuje proces, který se odehrává v Bohu, když se odvrací od svého hněvu [Oz 11,8n]. Nejde tu o nedůslednost — Boha nelze sevřít do logických formulek, jež platí o neosobních přírodních silách — nýbrž o vyjádření majestátu živého, osobního Boha, jenž zůstává věrný své podstatě, i když trestá nebo se slitovává.

Menšiti se [J 3,30]. Tak překládají Kral. řecké sloveso, jehož se užívá v astronomii o ubývání měsíce nebo o ubývání světlosti.

Menuchotšti obyvatelé nějakého místa Menuchot [1Pa 2,52,54] anebo potomci *Manáhátovi [1Pa 1,40; 2,54]. *Manuha.

Meonatai [= mé příběhy]. Otec obyvatel Ofry z pokolení Judova [1Pa 4,14].

Meraiaš [= vzpurný, odbojný]. Kněz, jenž byl hlavou otcovské čeledi Sariašovy za dnů Joiakimových, tedy za druhé generace po zajetí [Neh 12,12].

Meraiot [= odbojný]. - 1. Syn Zerachiašův, potomek Eleazara, syna Aronova, a přední z kněžské čeledi [1Pa 6,6-7,52]. - 2. Syn Achitobův, otec mladšího Sádocha z velekněžského

[414] Merala-Merom

rodu [1Pa 9,11; Neh 11,11]. Žil asi 50 let před zajetím. — 3. Přední kněz z čeledi kněžských za dnů Joiakimových [Neh 12,15].

Merala. Pohraniční místo na západě území Zabulonova [Joz 19,11]. Snad dnešní Telí Chalta v údolí potoka Cison.

Merari [= hořký, je-li odvozeno z hebr.; milovaný, je-li odvozeno z egyptštiny?]. Třetí syn Levi, bratr Gersonův a Kahatův. Narodil se v zemi Kananejské dříve, než se Jákob odstěhoval do Egypta, a byl tedy v počtu sedmdesáti, kteří tam s Jákobem vešli [Gn 46,11; Ex 6,16; Nu 26,57]. Při sčítání lidu na poušti po vyjití z Egypta vynikly z potomků Merari hlavně dvě čeledi: moholitská a musitská [Nu 3,20,33; 1Pa 6,19,47]. Měly na starosti příkrývky [desky] stánku úmluvy, jeho svlaky, sloupky, podstavky a kolíky, jakož i veškeré nádoby [Nu 3,36; 4,29-33] pod vedením Itamara, nejmladšího syna Aronova [Nu 4,28]. Všecky tyto součástky stánku byly nakládány na dva vozy, tažené čtyřmi voly [Nu 7,8]. Pokolení Merari a Gerson na pochodu byla zařazena bezprostředně za korouhvi vojska z pokolení Judova před pokolení Rubenovo [Nu 3,20,33-37; 4,29-33,43-45; 7,8; 10,17-21]. Když Jozue rozděloval zemi, přikázal tomuto pokolení 12 měst: čtyři v pokolení Rubenovu, čtyři v pokolení Gádovu a čtyři v pokolení Zabulonovu, mezi nimiž bylo Rámot v Galád městem útočišným [Joz 21,34-40; 1Pa 6,63,77-81]. David vymezil přesně služby levitů z pokolení M. [1Pa 23]. Ještě v době krále Ezechiáš se vyskytuje jméno Merariovců [2Pa 29,12,15]. Po návratu ze zajetí babylonského zastupoval syny M. Semaiáš se svým synem Abiášem, vnukem Jedutunovým [1Pa 9,14-16; Ezd 8,18n; Neh 11,15-17].

Mered [= vzpoura]. Toto jméno se vyskytuje pouze v úryvkovitém rodokmenu 1Pa 4,17-18 jako jméno Ezrovo z pokolení Judova. Měl dvě manželky: dceru faraónovu Betii a Izraelitku Hodi, sestru Nachamovu.

Meremot [= vyvýšeniny]. — 1. Jeden z předních knězů, kteří se vrátili se Zorobábelem z Babylona [Neh 12,3,7]. Čeled', která z tohoto kmene vzešla, měla jméno Meraiot [Neh 12,15], což snad vzniklo opisovačskou záměnou souhlásek. — 2. Syn Uriášův, kněz, který byl pověřen vážením stříbra a zlata, jež přivezl Ezdráš z Babylona [Ezd 8,33]. Zúčastnil se také opravování zdí jerusalemských [Neh 3,4,21]. Je snad totožný s M., jenž stvrdil smlouvu s Bohem [Neh 10,5]. — 3. Syn Baniův, jenž na podnět Ezdrášův zapudil svou pohanskou manželku [Ezd 10,36].

Meres. Jeden ze sedmi knížat [Kral.: „vývod“] při dvoře Asverově [Est 1,14].

Meribah [= hádka, spor]. Jméno, vyskytující se ve spojení s Massah, t. j. pokušení a reptání [Ex 17,7]. Tato jména byla dána místu, kde lid izraelský reptal pro nedostatek vody. Někde na blízku Randim poblíž hory Oreb. *Vody sváru.

Meribbál. Syn Jonatův [1Pa 9,40]. *Mifibozet.

Merkuriáš. Mercurius, římský bůh obchodu, ochránce kupců a zisku, řecký Hermes, ochránce pocestných, posel bohů, syn Dia [Jupitera] a Máji, dcery Atlasu. Doprovází svého otce, kdykoliv se vydá na cesty po světě. Je zobrazován s okřídlenými sandály a okřídlenou čapkou. V ruce drží okřídlenou hůl, kolem níž se vinou dva hadi. Prostý lid v Lystře obzvláště živě očekával příchod bohů [pověst o Filomenu a Baucidě]. Pavla považoval za Merkuriáše, hlasatele Jupiterova, kterého viděli v Barnabovi, jenž byl pravděpodobně vyšší a více odpovídal vznešené představě Jupiterově [Sk 14,12]. Merkur byl pokládán také za vynálezce písma, ochránce hudby, poesie a umění.

Merob [= přibývání?, vzrůst?]. Jméno prvorozené dcery Saulovy, kterou zaslíbil tomu, kdo porazí Goliáše [1S 14,49; 17,25; 18,17]. Později však byla provdána za Adriele, syna Barzilaie Molatitského, jemuž porodila pět synů. Všichni padli za obět' krevní msty Gabaonitských [2S 21,1-9, kde místo Mikol čtou mnozí Merob].

Merodach. Pohebrejšťené jméno babylonského městského boha Marduka, který poznenáhlu přejal vlastnosti nižších božstev, když se Babylon stal hlavním městem říše. Tak zatlačil do pozadí i Béla neboli Bále, takže bývá i v pozdějších zprávách nazýván i Bálem babylonským [Jr 50,2]. Běl, o němž je řeč v Iz 46,1 a Jr 51,44, jest Marduk. Zvláštním ctitelům Mardukovým byl Nabuchodonozor. Ale i Kyros [bibl. Cyrus] po dobytí Babylona prokazoval Mardukovi povinnost úctu. Vlastní jména babylonská bývala často složeninou ze jména Mardukova a nějakého přívlastku, na př. *Merodach Baladan, Evil-Merodach. Patrně i Mardocheus z knihy Ester jest babylonské Merodach.

Merodach Baladan [= Marduk dal syna]. Syn Baladanův z Bit Jakinu v bažinatém kraji při ústí Eufratu, kde bylo původní sídlo Chaldejských [Kaldejských]. Z počátku uznával nadvládu Assyrie, ale když byla assyrská armáda zaměstnána obléháním Samari [r. 722 př. Kr.], zmocnil se Babylona a kolem r. 712 organizoval odboj okolních států [Sus, Fénicie, Moábu, Edomu, Filistie a Egypta] proti Assyrii. Také judsky král Ezechiáš přijal po svém záračném uzdravení zdvořilostní návštěvu poselstva M. B-ova [bibl. čte: Berodach-Baladan 2Kr 20,12-19; 2Pa 32,31], jež ve skutečnosti zvala ke spojení proti Assyrii. Vliv Izaiášův [Iz 39,1-8] však způsobil, že se Ezechiáš k této vzpouře nepřipojil. Sargon II. porazil jednotlivé krále dříve, než se mohli spojit. R. 710 se zmocnil Babylona, r. 709 Bit Jakinu, kde však M. B-ana potvrdil za poplatného knížete. R. 703 se M. B. zmocnil znovu Babylona, ale byl po roce vypuzen Senacheribem, synem Sargonovým, a uprchl do Elamu s mnohými vystěhovalci z Bit Jakinu.

Merom [= výsost]. Vody Merom jsou

tradičně ztotožňovány s jezerem Meromským, dnešním Bahr-el-Chuleh [2 m nad hladinou Středozemního moře], jímž protéká Jordán: jest asi 5 km dlouhé, 5 km široké a 5 m hluboké. Pro tuto totožnost svědčí jen jméno. Podle některých badatelů jde spíš jen o silný pramen, vyvěrající u vsi Meiron, západně od moderního Safedu na úpatí Džebel Džermaku. Údolím teče říčka, vlévající se do jezera Genezaretského. Jiní archeologové navrhuji jiná místa, jež spojují s porážkou severokananejských králů a jejich spojenců za Jozue [Joz 11,5-7].

Meronský. Obyvatel dosud nezjistitelného místa Meronot [1Pa 27,30; Neh 3,7].

Meroz. Místo, uvedené pouze v písni Debořině, jehož obyvatelé nepřišli na pomoc proti Zizarovi [Sd 5,23]. Snad dnešní Chirbet Marus asi 10 km jižně od Kádes na někdejším území Neftalimově. Jiní myslí na údolí Jezreel nedaleko potoku Cison.

Měření. V 1Pa 23,29 ve smyslu velikost, rozměr, rozsah.

Měřice, dutá míra na obilí [Sd 6,19], hebr. *’ēfa* [Kral. *efi], = 36 l.

Měřiti v obvyklém slova smyslu Dt 21,2; Za 2,2; Mt 7,2; 2K 10,12 [sr. Žj 11,1n]. Př 21,29 překládají Kral.: »Uprímny měří cestu svou«. Je zde užito slovesa, jež v hebr. znamená napřimovati, usměrňovati, říditi, nastrojiti, upevniti [sr. Jr 10,23; Ž 50,23; Př 16,9; 2Pa 27,6], nejde-li tu, jak naznačují masoreti, o jiné, velmi podobné psané hebr. sloveso, znamenající dávatí pozor, šetřiti [sr. Př 14,15; 23,1], [s]rozuměti [Ž 73,17; Př 8,9; Jr 9,12; Iz 6,10; 44,18].

Měsa. 1. Jméno zeměpisné hranice území synů Jektanových, když se usadili v Arábii [Gn 10,30].

2. M., král moabský [2Kr 3,4], který panoval za časů Achabových, Ochoziášových a Joramových. Když Achab v bitvě u Rámot Galád padl [kolem r. 852 př. Kr., sr. 2Kr 1,1], přestál M. odváděti králi izraelskému povinný plat, který až dosud odváděl. Joram, syn Achabův, spojil se s Jozafatem, králem judským, a s králem idumejským a vytáhl proti M-ovi. Obklíčil jej v Kirchareset. Tu M. v úzkosti obětoval na hradbách před očima oblehatelů svého prvorozeného syna a nástupce jako zápalnou oběť Chámosovi, moabskému božstvu.

Tato lidská oběť tak působila na obléhající, že se nepohodli a bez pořízení odtáhli do svých domovů [2Kr 3,27]. R. 1868 byl v Dibonu objeven t. zv. moabitský kámen, popisující činy M-ovy; jeho překlad viz Bič III. 279n.

3. Prvorozený syn Kálefův a jeho manželky Azuby [1Pa 2,42].

4. Syn Sacharaimův a jeho manželky Ghodsy, zplozený v krajině moabské [1Pa 8,9].

Mesal. Místo na území pokolení Asserova [Joz 19,26], jež bylo s přilehlými vesnicemi přiděleno levitům čeledi Gersonovy. V 1Pa 6,74 má jméno Masal. Snad leželo někde na pobřežní rovině jižně od Akko.

Meselemiáš [= Hospodin nahrazuje]. Levita z čeledi Kahatovy, z rodiny Chóre, spolu se svými syny vrátný u dveří stánku úmluvy [1Pa 9,21; 26,1], který v 1Pa 26,14 je nazýván Selemiáš.

Mesezabel - 1. Otec jakéhosi Berechiáše, jenž se zúčastnil stavby zdí a bran jerusalemských [Neh 3,4]. - 2. Jeden z těch, kteří stvrdili smlouvu s Hospodinem [Neh 10,21]. - 3. Judovec z rodiny Záry, otec Petachiášův [Neh 11,24] *

Mesiáš. [Viz i *Kristus.] Počestný název řeckou formou *messias* [J 1,42; 4,25] prošlého aramejského *m^ešichá*, hebr. *mášiach*, znamená doslova pomazaný. Kněží byli při své ordinaci mazáni [*Mazati] olejem a nazýváni »pomazaní« [Ex 29,7; Lv 4,3,5; 6,22]. »Pomazaný Hospodinův« je obecným titulem krále izraelského [1S 2,10; 24,7; 26,9; 2S 22,51; Pl 4,20; Ab 3,13], jednou dokonce i Kyra [Kral. Cýra Iz 45,1], aby se naznačilo, že král nestojí svou vlastní mocí, ale že byl vyvolen a má své pověření od Boha [1S 10,1,6nn; 16,13]. V žalmech jde většinou o davidovské krále, aniž jsou udávána jejich jména [Ž 2,2; 18,51; 20,7; 132,10,17 a j. V Ž 28,8; 84,10; 89,39. 52 jde buď o krále nebo kněze nebo lid Boží jako celek; Ž 105,15 sr. 1Pa 16,22 mluví o pomazaných bez bližšího určení; mínění jsou ovšem zasvěcení Boží službě, sr. Iz 61,1. To vše naznačuje širší pojmu »pomazaný«, až se nakonec pojmem »Pomazaný« vytvářela představa ideálního krále, významného nábožensky jako nástroje Boží svrchovanosti a důkazu

Měření pšeničného pole uzlovitou mírou podobnou dnešnímu měřičskému pásmu. Práci provádějí otroci, egyptští dozorcí nesou svitky papyru. Malba z hrobu Menny v Thebách.

[416] Mesiáš

Boží věrnosti k zaslíbení, že založí království spravedlnosti, jehož nositelem bude Izrael. Pro NZ se staly žalmy prorocství o budoucím Králi, prorocství, jež nazývala na vidění izraelských proroků. Podobné mesiášské naděje vyjadřují už apokryfní žalmy Šalomounovy z 1. stol. př. Kr.

Z počátku jde ovšem o představy nejednou převážně politické a pozemské, i když jimi vždy prokmitávají myšlenky náboženské [král jako pověřenec, místodržitel Boží. *Kráľ]. Bůh uzavřel s davidovskou dynastií věčnou smlouvu [2S 7,12n.14.15; 23,5; Jr 23,5; Ez 34,23n; 37,24n]. Ale už v Gn 49,10 se mluví o záhadném *Silo, k němuž se shromáždí národové. Do té doby bude vládnouti Juda, t. j. davidovská dynastie, z níž konečně vzejde tento podivuhodný panovník, za něhož se vrátí ráj [Gn 49,11n]. Stejným směrem ukazuje Nu 24,15-19, i když stále ještě převažuje [aspoň podle mnohých badatelů] představa politická: panovník z davidovského rodu zbraněmi přemůže nepřátele Izraelovy a Izrael se stane světovou říší [sr. Ž 72,8; Za 9,10].

Teprve proroci osmého a dalších století přinášejí do představy ideálního krále nové rysy s určitou důsledností. Iz 7,14n mu dává jméno Immanuel [»S námi Bůh«], jenž zahájí období zchudlého sice, ale docela nového, zbožného Judy [Iz 6,11; Am 5,14n; Sof 3,12n]. Bůh sám se postará o vysvobození a záchranu svého lidu, současně však dá zrod dítěti, jež vyrostě v předivného Rádce a bude vládnouti nikoli zbraněmi a politickou mocí, ale právem a spravedlností [Iz 9,1-6; 1,26; 28,17]. Je příznačné, že mezi podivuhodnými tituly [Iz 9,6] chybí titul královský. Zde se setkáváme s Mesiášem v pravém slova smyslu. Bude naplněn nadpřirozenou mocí [Rek udatný, sr. Iz 11,2], ale nepřátel bude přemáhat pouhou svou existencí [Iz 11,4; sr. Mi 5,4]. Zachutná si v bázni Hospodinově [Kral. »bude stížitelný v bázni Hospodinově« Iz 11,3], ujme se chudých a pokorných [Iz 11,4] a přinese říši Božího pokoje, návrat ráje [Iz 11,6-9]. To, co u Iz 2,1nn koná Bůh sám, bude provádět v Iz 11 M. I když má Izaiáš na mysli nějakého Davidovce, přesahují jeho představy hranice pouhého lidství.

Stejným směrem ukazuje současník Izaiášův Micheáš: čeká M., který se jako David zrodí v Betlémě [Mi 5,1,2; sr. 4,8], bude pastýřem lidu [Mi 5,4] »v síle a velebnosti jména Hospodinova«, který přinese pokoj a rozšíří vládu Boží až do končin země. Jr 23,5n přidává postavě M-ově nový rys, když mu dává jméno: »Hospodin spravedlnost naše«. To znamená, že v M-i přijde smíření s Bohem a tudíž odpuštění [sr. Iz 53,11; Ž 85,11]. Podobné tóny se ozývají u Ezechiele: M.-druhý David bude pastýřem [Ez 34,23] a knížetem [Ez 37,25] jako Boží zástupce.

Je nasnadě, že tyto ideální naděje, jež

nedovedly zničit ani trpké zkušenosti v Babyloně, byly marně spojovány zvláště v době po návratu ze zajetí s určitými dějinnými osobnostmi, na př. se Zorobábelem, jenž po světové katastrofě se stane Božím zástupcem na zemi [Ag 2,23n], podle Za 3,7n; 4,14; 6,13 spolu s veleknězem Jozuou. Tento M. dokončí chrám [Za 4,9], vydobude svobodu a samostatnost své zemi [Za 3,9; 4,7.10], odpuštění hříchů a rájský pokoj [Za 3,9n sr. Mt 21,5; J 13,15]. Když však i Zorobábel žalostně ztroskotál, zahořela znovu stará mesiášská naděje v plné prorocké síle. M. bude knížetem pokoje, přinese chudým záchranu a rozšíří svou říši od řeky [Eufratu?] až do končin země [Za 9,9n].

Od doby *Makkabejských mesiášská naděje dostává víc a více ráz nadsvětlosti. I když u Dn 9,25n je snad M-em míněn velekněz Oniáš III., sesazený r. 175 př. Kr., nebo Jesua, první velekněz po návratu ze zajetí [sr. Ezd 3,2], na »konci dnů« podle Dn 7 převezme vládu nad světem podobný Synu člověka, s nímž přijde nebe na zem. Syn člověka není davidovským, nýbrž nebeským zástupcem Božím, ale jako Syn člověka i zástupcem člověčenstva, pokud je obrazem nebeské slávy [sr. Ž 8,6; Gn 1,26n]. Tento Syn člověka bude prostředníkem vlády Boží na zemi.

Ovšem vedle této prorocké linie existovala stále ještě lidová politická naděje, jak ukazují mnohé královské žalmy, sepsané na oslavu současných králů dvorními básníky. Některé z nich projevují sice ducha prorocké mesiášské naděje [na př. Ž 72; 45], ale u většiny z nich převládá představa světsky-duchovního, mocného, válečného světového vládce. Ani Ž 110, ve kterém je myšlenka M—e spojena s myšlenkou kněze, nepřesahuje staré lidové představy. A právě na tyto představy navazují t. z v. Žalmy Šalomounovy asi z r. 50 př. Kr. a farizejská zbožnost v době předježíšovské a ježíšovské. Sedmnáctý ze Žalmů Šalomounových popisuje charakter a činy královského Vysvoboditele, kterého povolá Bůh, aby osvobodil svůj lid z ruky bezbožných nepřátel. Osvobodí a shromáždí ovšem jen spravedlivé a sám, svobodný od hříchů a vybaven Boží moudrostí, silou a spravedlností přinese lidu Božímu požehnání. Ostatní národové, pokud nebyli vyhubeni anebo zotročeni, přijdou od končin země, aby se kofili jeho slávě. Ani tento žalm nenazývá očekávaného krále M-em. Tento titul byl vyhrazen pozemskému »synu Davidovu« kterého vzbudí Bůh, aby vládl obnovenému království Davidovu. Podobné rysy najdeme v Podobnostech Enochových, jež mluví o *Synu člověka podobně jako Daniel.

Zvláštní druh mesiášské naděje máme v t. zv. Druhém Izaiáš v představě trpícího Služebníka Božího. Druhý Izaiáš sice také věří ve smyslu mesiášské naděje davidovské, že jednou lid Boží bude svědkem, vůdcem a učitelem národů [Iz 55,4n sr. Ž 18,44nn], ale Bůh sám přijde jako Král [Iz 52,7]. Politickým vládcem [Mesiášem] je mu perský král Kyros

[Cýrus], kterého nazývá Pomazaným Hospodínovým [Iz 45,1]. Ale založení nového řádu, jenž se rozšíří ze Siona, očekává nikoliv od krále, ale od Služebníka Božího, Učitele a Proroka, jenž svým utrpením uzavře novou smlouvu mezi Bohem a Izraelem a zprostředkuje spásu i pohanům [Iz 42,1-7; 43,10; 48,16; 49,1-6.8.9; 50,4-9; 51,14-16]. Tato smlouva bude zprostředkována sebeobětováním za hříchy naše [Iz 52,13-53,12], jež Bůh korunuje zmrtvýchvstáním a dalším pověřením mezi králi a národy, až konečně přijde očekávané království Boží [Iz 52,15; 53,12n]. Jakousi matnou ozvěnou tohoto vyvrcholení sz mesiášské naděje je Ž 22 a Za 12,10. Jinak však je Služebník Boží i ve SZ postavou ojedinělou. »Je, jakoby nebyl, a přece je o něm řečeno, že uzří simé své a bude nasycen známostí Hospodinovou... Je Mesiášem, který přináší skutečnou spásu. Mesiášem, jenž zástupně trpí. Tím končí [a vyvrcholuje] theologie SZ« [L. Köhler]. V pozdějším židovstvu se tato postava neujala, leda snad jen v tajných kroužcích, jak dovozují někteří badatelé. Teprve NZ na myšlenku trpícího M-e vědomě navazuje [Mt 20,28; L 24,26].

V době Ježíšově zbožní lidé jako Simeon »očekávali potěšení Izraelského« [L 2,25] anebo jako Anna »vykoupení Jerusalema« [L 2,38]. Také otázky, jež byly dávány Ježíšovi a Janu Křtitelovi [Mk 14,61; J 1,19-28], jakož i Petrovo vyznání [Mk 8,29] ukazují, že mesiášská naděje byla tehdy aspoň mezi zbožnými živá. Doveděje to ostatně i skutečnost, že Akiba uznal za M-e Bar Kochbu, vůdce nešťastného povstání proti Hadriánovi r. 132-135 po Kr. O poměru NZ a zvláště o poměru Ježíšově k mesiášské naději viz *Kristus.

Měsíc [na obloze]. Téměř všichni sousedé Izraelců a národové, s nimiž se dostali do styku, uctívali měsíční božstvo. Abraham byl obklopen touto modloslužbou v Ur a později v Gháran, kde byla střediska lunárního kultu. Jméno otce Abrahamova Táře [hebr. Térach] je odvozeno z téhož slovního kořene jako *járéach* [luna]. V Palestině [Astarta] a Egyptě [Isis] bylo měsíční božstvo uctíváno a zobrazováno ve svatyních v podobě půlměsíce nebo lidské postavy. Domněnka, že by hora Sinai byla snad zasvěcena měsíčnímu božstvu Sin, pokládá se dnes všeobecně za neudržitelnou. Jb 31,26n upozorňuje na zvláštní druh uctívání m-e líbáním vlastní ruky, nechť-li tu autor vyjádřil pouze esteticko-smyslový půvab měsíce. Zejména po assyrských a babylonských nájездеch bylo pokušení uctívat m. mezi Izraelci veliké. Králové izraelští i judští klaněli se nebeskému vojsku [2Kr 21,3; 23,4n; Jr 7,18; 8,2]. Vypravování o stvoření světa [Gn 1; sr. Z 104,19] sledovalo jistě také ten účel, aby Izrael byl uchráněn před modloslužbou věcí stvořených, tedy i měsíce. Dt 4,19; 17,3-5 výslovně zakazuje uctívání měsíce pod trestem smrti. Jiným zvykem, potíraným proroky, bylo předpovídání politických a j. událostí na základě tvaru

a barvy m. [Iz 47,13]. Všeobecně byla rozšířena obava, že paprsky m. mohou uškodit duševnímu i tělesnému zdraví člověka [Ž 121,6]. Slunci i měsíci byla připisována zvláštní plodící a zúrodnující síla [Dt 33,14]. Stejně tomu bylo u okolních národů: m. byl pokládán za dárce života a štěstí. Kouzlům prý propůjčoval zvláštní moc. Děti zrozené na novměsíc byly pokládány za děti štěstěny. M. měl význačnou úlohu ve snech Josefových [Gn 37,9] a v boji Jozuově v Ajalon [Joz 10,12-13]. I proroci věnovali m-i zvláštní pozornost ve vztahu ke dni Hospodinovu: Jl 2,10.31; Iz 30,26; 60,19 [sr. Mk 13,24; Zj 2,1,23].

M. určoval čas denní i bohoslužebný [Gn 1,16; Ž 136,9]. Den, v němž se objevil úplněk nebo *novměsíc, byl pokládán za posvátný. Byl ohlašován trubením [Nu 10,10; Ž 81,4] jako den radosti a hodování [sr. 1S 20,5] spojený s mimořádnou obětí [Nu 28,11-14]. Od práce se ustalo [Am 8,5]. V době královské a později byl tento den pokládán za vhodný pro náboženské poučování [2Kr 4,23; Ez 46,1.3]. Novměsíc sedmého měsíce podléhal ustanovení o sobotě [Lv 23,24n; Nu 29,1-6]. Po návratu ze zajetí se tato slavnost proměnila v slavnost novoroční. *Novměsíc.

Svémi pravidelnými změnami hodí se m. velmi dobře k určování času. Obíhá kolem země a s ní kolem slunce. Rozeznáváme trojí oběh: a) siderický [hvězdný], t. j. doba oběhu, počínajícího od některé stálice až zase po návrat k ní. Trvá 27 dní, 7 h. 43 min., 11 vteř.; b) drakonický [dračí], t. j. doba mezi dvojitým protknutím dráhy sluneční. Trvá 27 dní, 5 hod. 5 min., 36 vteř.; c) synodický, t. j. doba mezi stejnými fázemi měsíce. Je nejdelší, protože země ve svém běhu pokračuje kupředu. Trvá 29 dní, 12 hod., 44 min., 2,9 vteř., t. j. doba, kdy měsíc opět prochází poledníkem. Tento třetí oběh se stal měřítkem času pro snadnou pozorovatelnost. Je to z. tv. měsíc astronomický na rozdíl od měsíce občanského, který má 30 nebo 31 dní.

Měsíc [mira časová]. Staří Izraelci jako celý starý Orient dělili rok na 12 měsíců, měsíce podle měsíčních čtvrtí na sedmidenní týdny. Měsíce byly počítány od novměsíce do novměsíce nebo od úplňku do úplňku. Židovská jména měsíců se shodují se jmény assyrskými a babylonskými. Původu starohebrejského [fénického] byla jen čtyři jména [*'Abib*, *Živ*, *'Etanim*, *Búl*] měsíců hospodářsky důležitých. Zdá se, že ostatní m-e bývaly označovány jen číslovkou [Gn 7,11]. V zajetí babylonském přijali Židé assyrsko-babylonská jména měsíců, ale i potom se často spokojovali jen s číslovkou. Jména jednotlivých měsíců byla tato:

a) *'Abib* neboli *Nisan* [nás březen-duben], měsíc klasů [ječmen vymetal klas] a jarní rovnodennosti. Od 15. dne tohoto m-e byla slavnost fáze [paschal]: Ex 13,4; 23,15; Dt 16,1. Byl to první měsíc, oslavující útek a vysvobození z Egypta. Měl 30 dní.

[418] Mesillemit -Městečko

b) *Zív* [1Kr 6,1.37], *Ijjar*, náš duben-květen. Jméno znamená tolik jako jasnost, nádhera. V tomto m-i byla Palestina pokryta květem. Měl 29 dní.

c) *Síván*, náš květen-červen. Měl 30 dní.

d) *Tammúz* [Ez 8,14], náš červen-červenec. Měl 29 dní.

e) *'Ab*, náš červenec-srpen, měsíc ovoce. Měl 30 dní.

f) *Elúl*, náš srpen-září [Neh 6,15]. Měl 29 dní.

g) *'Etaním* neboli *Tišri* [1Kr 8,2], náš září-říjen, měsíc ustavičně proudících vod, po návratu z Babylona začátek roku. Měl 30 dní.

h) *Búl* neboli *Marchešvan*, měsíc podzimních lijaviců, náš říjen-listopad [1Kr 6,38]. Měl 29 dní.

ch) *Kislév*, náš listopad-prosinec [Neh 1,1]. Měl 30 dní.

i) *Tébet*, náš prosinec-leden. Měl 29 dní [Est 2,16].

j) *Šebat* [Za 1,7], náš leden-únor. Měl 30 dní.

k) *'Adár*, náš únor-březen. Měl 29 dní [Ezd 6,15; Est 3,7.13].

l) *'Eadár*, dodatečný *'Adar*, který však byl kladen před *'Adár*, bylo-li třeba dosáhnouti shody se sluncem. To se stávalo každého třetího roku. V novodobých židovských kalendářích se uvádí, že tento náhradní měsíc se opakuje sedmkrát za 19 let.

Je příznačné, že z evangelistů pouze Lukáš má zájem na přesném časovém vymezení jednotlivých událostí, jež jde až do výčtu měsíců [L 1,24.26.36.56; 4,25; Sk 18,11; 19,8; 20,3; 28,11, sr. též Jk 5,17]. Ostatním evangelistům byly časové údaje něčím vedlejším. Nešlo jim o to, kdy se věc udala, nýbrž především o to, že se udala. »Pět měsícům« ve Zj 9,5.10 nelze rozumět jako zaokrouhlenému číslu; jde tu patrně o náražku na nějakou apokalyptickou tradici: utrpení těch, kteří nemají »znamení Boží na čelech svých«, začíná v měsíci Stíra-Centaura, t. j. v sedmém měsíci, a bude trvat do konce roku, t. j. pět měsíců [kobylinky jsou obrazem démonických mocností]. 42 měsíců ve Zj 11,2; 13,5 je zaokrouhlení 1150 dnů z Dn 8,14. Chce se jimi vyjádřit, že události posledních dnů jsou v Boží radě přesně stanoveny na měsíce i dny, i když jsou skryty věřícímu právě tak jako nevěřícímu člověku [sr. Zj 9,15]. Obrazným výrazem hojnosti, jež bude vládnout v říši vykoupených, je věta, že strom života bude vydávati »každý měsíc své ovoce a listí ke zdraví národů« [Zj 22,2; sr. Ez 47,12].

Ga 4,10 [sr. Ko 2,16] mluví o šetření »dnů, měsíců, časů i let«. Víme-li, že zvláště v Galatii byl uctíván m. jako dárce štěstí, pochopíme, jakým nebezpečím v těchto sborech byl judaismus, který trval na zachovávaní nejen obřizky [Ga 5,2n; 6,12n], ale i svátků, zvláště novměsíce. Křesťané původu pohanského mohli snadno přenést pohanskou lunární modloslužbu na tyto židovské svátky. Pavel patrně i m. zahrnoval mezi »bídne a mdlé živly světa«

[Ga 4,3.9; Ko 2,8.20], z jejichž moci byl křesťan vysvobozen.

Mesillemit *Mesillemot.

Mesillemot. — 1. Efraimovec, otec Berechiášův, který patrně na podnět proroka Odeda naléhal spolu s jinými na propuštění zajatců přivedených vojskem Pekachovým z Judstva [2Pa 28,18].

2. Potomek Immerův, kněz [Neh 11,13], nazývaný Mesillemit v 1Pa 9,12.

Mesobab. Jeden z knížat z pokolení Simeonova, kteří zabrali pastviny poblíž Gedor a vyhnali Chamity, kteří tam bydleli ve stanech [1Pa 4,34-41].

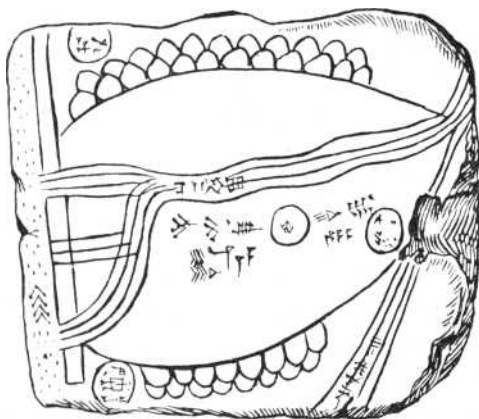
Mest [stč. = mošt, víno nově vytlačené]. Tak překládají Kraličtí tři hebr. výrazy, z nichž první znamená šťávu, vytlačenou z hroznů [naše víno Gn 9,21; Est 1,7; Jb 32,19 překládají Kral. totéž slovo jako mest], druhý šťávu vytlačenou z kteréhokoliv dužnatého ovoce [Iz 49,26; Jl 1,5; 3,18; Am 9,13], třetí nejčastěji náš mošt [Př 3,10; Iz 24,7; Oz 4,11; 7,14; 9,2; Jl 2,24. Jinde totéž hebr. slovo překládají Kral. víno, na př. Gn 27,28; Nu 18,12; Ag 1,11 a j.]. Jde tedy o šťávu ještě zcela nevykvašenou [nové víno], tlačenou buď přímo do pohárů [Gn 40,11] nebo na vinném lisu a ukládanou do velkých džbánů zakopaných do země nebo postavených volně ve sklepích nebo do měchů [Joz 9,4]. Podle Sk 2,13 budilo mluvení jazyky dojem opilsti moštem [sr. Za 9,17].

Městečko, město. Různé druhy sídlišť označoval SZ asi dvanácti různými jmény, jejichž význam nelze vždy přesně určit. Pro město jako uzavřené místo užívá hebr. nejčastěji označení *'ir* [Gn 4,17 a j.], řidčeji *kirjá* [Nu 21,28; Dt 2,36; 3,4; Ezd 4,10], *keret* [Jb 29,7], *'ár* [Iz 14,21; Mi 5,11 »pevnost«], *mibdálót* [Joz 16,9], při čemž *'ir* může být označením jakéhokoli hrazeného sídliště se svatyní [2Kr 10,25]. a někdy i pevností. Hebr. *bat* [= dcera Iz 1,8] překládají Kral. buď městečko [Nu 21,25; Joz 15,45; 17,11] nebo ves, vesnice [Sd 11,26; 1Pa 8,12; 2Pa 13,19; Neh 11,25; 1Pa 7,28]. Ovšem také jiné hebr. výrazy překládají Kral. slovy ves, vesnice. Ale *bat* je osada, podléhající mateřskému městu soudně i správně. Musela odvádět poplatky, zato však v případě válečného nebezpečí mohla hledat útočiště v hrazeném městě.

Nesmíme si ovšem představovat starověká města na půdě Palestiny tak jako dnes. Už jejich značný počet ukazuje, že šlo o poměrně malá sídliště, jak je patrné z hojných vykopávek. Tak na př. Jericho v údobí rané bronzoviny zabíralo jen 2 ha půdy, obvod m. Gázer v době jeho největšího rozkvětu měřil pouze 1350 metrů. Jerusalema v době předexilní zaujímal plochu asi 16 ha. To znamená, že poměry v městech byly velmi smetané. Pravidelně probíhala m-em jediná širší ulice, vedoucí k jediné braně. Ostatní uličky byly krivolaké, úzké, domky, jež sloužily jen ke spaní a za ochranu před sluncem, měly rozměry ca 6 x 4 m. Dlážďení ulic bylo neznámé,

takže bývaly plny prachu a bláta [Iz 10,6]. Se vzrůstem blahobytu se ovšem měnila i tvářnost města [sr. Jr 22,14], zvláště obchodních čtvrtí [Neh 3,31n] nebo ulic [bazarů Jr 37,21; sr. 1Kr 20,34].

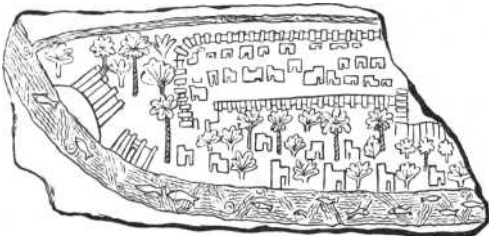
O místě pro stavbu měst rozhodovaly hlavně dvě okolnosti: zásoba vody a snadná obhajitelnost místa. Proto byla zakládána většinou na pahorcích buď přirozených nebo umělých

Nejstarší mapa na světě. Hliněná tabulka z nálezu v Nuzi v Iráku. Představuje moře (vlevo), dvoje pohory (nahore a dole), dvě řeky (jedna s deltou) a čtyři města. Někteří badatelé se domnívají, že zde nejsou vyryty řeky, ale staré karavanní cesty, spojující jednotlivá města v staré Mezopotamii.

a u studní nebo říček. Pro rozvoj města bylo důležité i položení na křižovatkách obchodních cest. Z 1Kr 16,34 se dovídáme, že do základů města nebo brány bývaly vkládány lidské oběti.

M-a bývala opevňována nakupenými valy a hradbami [»pevná města« Nu 13,28; »hrozená až k nebi« Dt 1,28]. K těmto hradbám přiléhaly domy anebo byly přímo na hradbách [Joz 2,15; sr. 2K 11,33]. Tam, kde se protínaly větší ulice, anebo poblíž *brány byla širší

Assyrský plán elamitského města Madaktu. Je důležitý pro poznání podoby starověkých měst. Madaktu bylo zbudováno na soutoku dvou řek. Brod přes vodu chrání dvě pevnosti, z nichž větší leží na pahorku (akro-polis). Vlastní město je obehnané zdí a má dvě brány. V háji kolem města je nechráněné předměstí.

prostranství [Neh 8,1.3.16] nebo tržiště [Kral. »rynky« Mt 11,16; »trhy« Mt 20,3], kde občané projednávali veřejné záležitosti, starší vynášeli rozsudky a děti si hrali [Rt 4,1n; 2Kr 7,1; 2Pa 32,6; Neh 8,1.16; Jb 29,7; Za 8,5]. Na noc bývala brána uzavřena [Joz 2,5]; strážní zaujali místa na hradbách, ponocní procházeli ulicemi [Iz 62,6; Z 127,1; Pis 3,3; 5,7]. Důležitější města, zvláště m-a královská, bývala opatřena hradem nebo tvrzí [Kral. »věže pevná« Sd 9,51, »hrad« 2S 5,7, »město vod«, t. j. pevnůstka se studní 2S 12,27; 2Kr 17,9; sr. Gn 11,4].

Vnitřní záležitosti m-a byly u Kananejců spravovány králem, u Izraelců *»staršími města« [Dt 19,12; 21,3n; 25,7-9; Sd 8,14; Rt 4,2]. Podle Sd 9,3.6 mohl jeden druh správy snadno přejít v druh jiný. Král byl absolutním pánem města a požíval úcty téměř božské [božnost králů]. Obsazením měst nastala ve vnitřní struktuře Izraelců dalekosáhlá změna sociální. Původní obyvatelstvo se stalo proletariátem, zvláště ve větších městech, na něž se na př. nevztahovala ustanovení o milostivém létě [Lv 25,29-31], takže také Izraelec se mohl stát chudásem. Není divu, že města se stala pařeníštěm nespravedlnosti, jak je patrné z kázání proroků [Am 3,10.13; 8,5-6 a j.]. Jednotlivá města tvořila v nejstarší době samostatné jednotky, navzájem nezávislé. Měla vlastní svatyně a vlastní náboženské slavnosti [1S 20,6]. Měla také vlastní odpovědnost, jež se týkala bez rozdílu všeho obyvatelstva, takže provinění jednoho občana bylo trestáno na všech [1S 22,19; sr. Dt 21,1-9]. Teprve jednotné království omezilo samostatnost jednotlivých měst dosazením královských úředníků [knízať 1Kr 22,26; 2Kr 23,8; 1Kr 4,7n], ale správa města zůstávala i pak v rukou starších.

Písmo nenechává nikoho v pochybnosti o tom, že k městům nemá důvěry právě tak jako k instituci královské [sr. 1S 8,11-19]. Už to, že bratrovraha Kaina pokládá za zakladatele prvního města [Gn 4,17], ukazuje stanovisko bible. Města byla symbolem lidské zkaženosti [Gn 18,20; 19; sr. Zj 16,19; 17,5; 18,10.21] a pýchy [sr. Gn 11,1-9]. Rechabitišty svým životem byli živým protestem proti městské kultuře [Jr 35,6-10], a Oz 2,14 předpovídá, že Hospodin uvede Izraele opět na poušť, aby jej vysvobodil z městské kultury. Na druhé straně však se má Jerusalems stát bydlíštěm Božím a radostí Izraelovou [Z 122; 137]. Biblické dějiny začínají rájem a končí městem, sestupujícím s nebe na zem [Zj 21]. Pozemský Jerusalems je symbolem svrchního Jerusalema [Ga 4,26] a prototypem vykoupení [Zd 11,10.16]. Přesto však pozemský Jerusalems stojí ustavičně pod Božím soudem [sr. podobenství o uschlém fíku Mk 11,12nn; 13,2; L 19,41-44]. Jen Duch sv. může proměnit bábelské zmatení jazyků ve společenství Boží rodiny [Sk 2].

[420] Město Davidovo-Mešech

Město Davidovo [2S 5,9; 1Kr 9,24;11, 27], t. j. pevnost, tvrz v Jerusalemě. O jeho poloze jsou mezi badateli doposud spory. Snad jde o tvrz na pahorku Ofel.

Město kněžské [levitské]. Kněžím a levitům, kteří neměli pozemkového vlastnictví v Palestině [Nu 18,20], bylo přiděleno 48 měst [Nu 35,2nn], z nichž bylo 13 kněžských [Hebron, Letmo, Jeter, Estemo, Holon, Dabir, Ain, Juta, Betsemes, Gabaon, Gába, Anatot a Almon Joz 21,13-18], a 35 levitských, jež byla rozložena po celé Palestině. To mělo velký význam pro náboženský život země. *Město útočištné.

Město Moabské *Ar Moabské.

Město skladů [Ex 1,11; 1Kr 9,19; 2Pa 8,4,6; 17,12; sr. 2Pa 32,28], v němž bylo ukládáno obilí a jiné zásoby, ať pro časy míru nebo pro válku. Pravděpodobně šlo o pevnosti.

Město útočištné. Mojžišovské zákonodárství se snažilo zmírnit výstřelky krevní msty, jež byla takřka náboženským požadavkem v celém Orientě a ovšem i mezi jinými národy [sr. Gn 9,6; Nu 35,31; 2S 21,1-6], často i tenkrát, kdy už byl zřízen určitý druh soudnictví. Nejblíže příbuzný zabitého měl povinnost prolít krev pachatelovu bez ohledu na to, šlo-li o vraždu nebo o náhodné zabití. Všecky svatyně sice skýtaly ochranu těm, kdo se dopustili neúmyslného zabití [sr. Ex 21,31n; 1Kr 2,29-31], ale ježto Izrael neměl uznávat pohanské svatyně, bylo třeba zříditi určitá místa útočištná, jejichž starší by mohli zjistiti, zda jde pouze o neúmyslné zabití a vzítí pak vinníka v ochranu. Mojžiš ustanovil tři taková města vých. od Jordánu [Bozor, Rámot Galád, Golan Dt 4,41-43; Nu 35,9-14] a Jozue po záboru země další tři záp. od Jordánu [Kádes v Galileji, Sichem a Hebron Joz 20,7], a to tak, aby ze žádné části země nebylo do útočištného města příliš daleko. Kdo někoho zabil, měl právo hledati útočiště v některém z vyjmenovaných šesti měst. Mohl být ovšem zabit na cestě, ale jakmile se dostal do m. útočištného, byl vzat v ochranu, a prokázalo-li se aspoň dvěma svědky, že jde o náhodné a neúmyslné zabití, mohl zůstat v městě a pod jeho ochranou až do smrti nejvyššího kněze, kdy se mohl vrátit bezpečně domů [Nu 35; Dt 19; Joz 20]. Smrt nejvyššího kněze tu měla hodnotu milostivého léta. Činy, spáchané v době jeho velekněžství, zanikají jeho smrtí. [Podobná myšlenka je spojena i se smrtí krále u Iz 23,15]. Města útočištná byla přidělena levitům [Nu 35,6].

Mesullam [= odškodněný, odměněný]. —

1. Děd Safana, královského písaře z doby Joziášovy [2Kr 22,3].
2. Syn Zorobábelův [1Pa 3,19] z rodu Davidova.
3. Vůdčí Gádovec, jmenovaný v rodokmenu tohoto pokolení z doby kralování Jotamova [1Pa 5,13].

4. Benjaminovec, jmenovaný v rodokmenu tohoto pokolení v 1Pa 8,17.

5. Otec Sallův, Benjaminovec [1Pa 9,7; Neh 11,11].

6. Syn Sefatiášův, Benjaminovec, který je jmenován mezi navrátilci z Babylona [1Pa 9,8].

7. Syn Sádochův, otec velekněze Helkiáše z doby Joziášovy, kněz [1Pa 9,11; Neh 11,11].

8. Syn Mesillemitův, vnuk Immerův, kněz [1Pa 9,12].

9. Dozorce nad dělníky, kteří pracovali na opravě chrámu za panování Joziášova, levita a hudebník z čeledi Kahatovské [2Pa 34,12].

10. Jeden z předních Izraelců, které pověřil Ezdráš ve shromáždění lidu u řeky Ahavy, aby přemluvili levity k návratu do Jerusalema [Ezd 8,16].

11. Jeden z těch, kteří vystupují v záležitosti propuštění pohanských manželek [Ezd 10,15].

12. Syn Baniův, kterého Ezdráš přiměl k tomu, aby propustil svou pohanskou manželku [Ezd 10,29].

13. Syn Berechiášův. Pomáhal na dvou místech opravovat zeď jerusalemskou [Neh 3,4,30]. Jochanan, syn Toniášův, byl jeho zetěm [Neh 6,18].

14. Syn Besodiášův. Spolu s Joiadou, synem Paseachovým, opravoval Bránu starou v Jerusalemě [Neh 3,6].

15. Jeden z těch, kteří stáli po levici Ezdrášovy, když četl a vykládal Zákon ve shromáždění lidu [Neh 8,4].

16. Kněz, jenž jménem své čeledi podepsal smlouvu s Hospodínem [Neh 10,7].

17. Přední z lidu, který stvrdil smlouvu s Hospodínem [Neh 10,20].

18. Jeden z judských knížat, kteří šli v průvodu k posvěcení zdi jerusalemské [Neh 12,33].

19. Přední z kněží z čeledi Ezdrášovy za dnů velekněze Joiakima [Neh 12,13].

20. Přední z kněží čeledi Ginnetonovy za velekněžství Joiakimova [Neh 12,16].

21. Vrátný při domu pokladů za velekněžství Joiakimova [Neh 12,25].

Mesullemet. Žena krále judského Manassesova, dcera Gharusova z Jateba, matka Amónova, nástupce Manassesova [2Kr 21,19].

Měsíc [Př 1,14; Iz 46,6], pytlík na peníze nebo na stříbrné a na zlaté hrušky nebo plíšky [Dt 25,13; Př 16,11; Mi 6,11]. Obvyčejně však se nosily peníze v opasku [Mt 10,9]. U J 12,6; 13,29 překládají Kral. výrazem m. řecké slovo, jež původně znamená pouzdro na náustek flétny nebo skříňku [truhlici] na úschovu zlata [sr. 2Pa 24,8,10]. V době, kdy se ještě neužívalo peněz, bylo třeba nositi vázky s kamenným závažím v měsči [Dt 25, 13; Mi 6,11] Zlaté a stříbrné plíšky nebo pruty i s vahami a závažím bývaly svázány v uzlíku [Gn 42,35, sr. Př 7,20].

Mešech. Syn Jafetův [Gn 10,2; 1Pa 1,5], praotec nesemitského národa, jenž je v bibli jmenován s jinými severskými, po př. indoevropskými národy jako Túbalem, Javanem, Magogem, Tirasem a j. Nápis z doby Tiglatfalasarovy a Salmanasarovy mluví o zemi

Mušku [= Mešech] v horách na sever od Assyrie, hraničící se zemí Tabal [= Tubal] na západě. V době Ezechielově dodával M. otroky a měděné nádoby Tyrským [Ez 27,13]. Během času se stali M. a Tubal symbolickými jmény pro barbarské národy [Ž 120,5], sídlící podle Herodota v horách někde jv od Černého moře. Podle Ez 38,2-3; 39,1 byl M. spojencem Tubalovým a poddaným mytického krále *Goga.

Meškati [stč. = oddalovati; otálet; zanedbávat; zameškávat; meškati se = otálet; zameškávat se]. Písmu sv. záleží na tom, aby vyzdvihlo myšlenku, že Bůh neotál se svými plány [soudy a spásou], i když to tak někdy vypadá, takže je posměvači berou v pochybnost [Iz 5,19; Jr 17,15; 2Pt 2,3; 3,3n.9]. Věřící se musí naučit čekat [Abk 2,3; Žd 10,37n]. Ve smyslu zdržování je užito slovesa meškati v 2Te 2,6,7. Jde tu o překázení zlé moci [»člověku hřicha«], aby nemohla předčasně vystoupit a konkretisovat se v dějinné postavě. Tak jako zločinec je zdržován ve vězení, aby lidská společnost byla uchráněna před jeho činy, tak tajemná protibožská moc, jež před koncem světa má být uvolněna, je zdržována, omeškována Bohem »až do času«.

Měšťan, měšténin, plnoprávný občan a obyvatel města [Ž 2,16; L 19,14;15,15; Sk 21,39]. V podobnosti o hřivnách [L 19,12-27] jde o královské poddané, jejichž designovaný král odjel do Říma, aby byl za krále potvrzen. Poddaní však [měšťané] poslali za ním poselstvo, že si nepřejí, aby byl potvrzen. Ježíš tu naráží na událost z doby Heroda Archelaa. Mluví-li Pavel v Ef 2,19 o spolu-měšťanech svatých a domácích Božích, navazuje na židovský názor, že proselyta, i když přijal obřizku a celý židovský zákon, je židem druhého řádu jako za stará »příchozí a host«, jenž se uvolil bydlet s Izraelem. Totéž postavení byli ochotni judaisté [křesťané původu židovského], lpící na ustanoveních zákona Mojžišova, přiznati křesťanům původu pohanského. Pavel však ukazuje, že i tito křesťané jsou plnoprávními občany společenství Božího [sr. Ř 4,1 1n; Ga 3,7] a tím domácí Boží, kteří patří do Boží rodiny.

Měšťanství. Ve Sk 22,28 jde o římské občanství a římské občanské právo, které přinášelo mnohé výsady. Bylo nejen zakázáno římského občana mrskat, ale nesměl být ani svázán. Hejtmana toto občanství, jehož potřeboval k tomu, aby byl přijat do vyšších služeb vojenských, stálo velké peníze, aby získal přímluvu u císařského dvora. Pavel měl toto občanství po svém otci, což dokazovalo hejtmánovi, že pocházel z vážené rodiny.

Měšténin *Měšťan.

Metati = házet [Joz 10,11; Mt 21,8; Mk 9,22; 12,41; Sk 22,23; 27,18]. »Metati perly před svině« [Mt 7,6] je příměr, kterým Ježíš chce vyjádřit nesmyslnost počínání takového kazatele, jenž předkládá zvěst království Božího — tedy to nejdrahocennější — lidem, kteří nejsou s to si vážit této zvěsti. Je

Meškati-Mezera [421]

to totéž, jako kdyby pastýř házel perly sviním za potravu a tak se vydával v nebezpečí, že oklamaná zvířata nejen rozšlapou perly, ale vrhnou se i na toho, kdo jim tuto záměnu provedl. Stejně nesmyslné by si počínal kazatel, jenž by »svaté« [patrně Večeři Páně] dával lidem, páchajícím nepravostí [Mt 13,41]. Bylo by to totéž, jako kdyby někdo obětní maso házel psům [sr. Mt 10,5]. Někteří vykladači v těchto slovech uznávají státní církev k misii mezi pohany.

Metati los *Los.

Meteg Amma [= uzda metropole, t. j. správní úřad metropole]. Jedno z předních měst filistinských, jež dobyl David [2S 8,1]. Jde patrně o Gát s předměstími [1Pa 18,1].

Metka [= sladkost?]. Jedno z tábořišť Izraelců na poušti [Nu 33,28n]. Jsou jen dohady o jeho lokalitě.

Metla. Tak překládají Kraličtí většinou hebr. výraz [2S 7,4; Jb 21,9; Ž 89,33; Př 13,24; 22,15], který jinde překládají kyj [Ex 21,20; Př 10,13], prut [Jb 9,34; Ž 2,9; 23,4]. Jde vlastně o hůl, žezlo, obrazně o nástroj trestání. Assur je metlou v ruce Boží [Iz 10,5.15]. Jiný hebr. výraz, který Nu 6,9 překládají metla, tlumočí jinde jako hůl [Ex 4,2; 1S 14,27], prut [Nu 17,2], berla [Ž 110,2] nebo ratolest [Ez 19,12]. V Ž 39,11 jde o slovo, jež znamená ránu [Dt 17,8; 21,5]. V 1K 4,21 mluví Pavel o metle týmž výrazem, který Kral. Žd 9,4 překládají hůl, ve Zj 2,27; 11,1; 12,5; 19,15 prut.

Meunim *Maon 3.

Méza. Syn Rahuelův, vnuk Ezauův, náčelník kmene edomského [Gn 36,3.4.13.17; 1Pa 1,37].

Mezáb [= zlaté vody]. Babička ženy krále edomského Adara [Gn 36,39; 1Pa 1,50]. Podle některých vykladačů jde však o území M., z něhož pocházela Matreda, matka ženy Adarovy Mehetabely.

Meze [stč. = mez]. Ve smyslu ohraničení [Ex 19,12]; ve smyslu zemské hranice [Ex 23,31; 34,24; Nu 20,21; Iz 10,13]; břehy moře [Ž 104,9] nebo mezník, hraničník [Dt 19,14; 27,17]. Přenášet mezníky bylo přísně zakázáno. Šlo o to, aby se půda nehromadila v jedné ruce [Iz 5,8; Mi 2,2; Jb 24,2; Př 22,28; Oz 5,10]. Hospodin je líčen jako ten, který upevňuje m. vdovy [Př 15,25].

Mezek. Kříženec koně a osla. Poněvadž Lv 19,19 zakazuje křížení různorodých zvířat, mají badatelé za to, že Izraelci mezky dováželi [Ez 27,14]. Zdá se také, že toto zvíře, jež sloužilo k nošení břemen [2Kr 5,17; 1Pa 12,40] i k jízdě [2S 13,29], mohli chovat jen záměrněji [Sd 10,4; 12,14]. V Gn 36,24 překládají Kral. hebr. výraz *jémim* slovem „mezky“. Dnešní badatelé však mají za to, že jde spíš o horké prameny.

Mezera ve smyslu průlom, trhlina, protržení [sr. Gn 38,29] v hradbách, v městě, v řadách lidu, způsobené nepřítelem při oblé-

[422] Mezkyne -Mifkad

hani nebo nedokončením obranného systému [1Kr 11,27; Neh 4,7; Jb 30,14; Am 4,3; 9,11]. I hřích způsobuje m. v doslovném i v přeneseném slova smyslu [Sd 21,15]. Úkolem člověka Božího je stavět se v m. proti příválu Božího hněvu [Z 106,23 sr. Ex 32,1 Inn]; falešní proroci jsou charakterisováni tím, že se nestarají o zaplnění m. domu izraelského [Ez 13,5 sr. Iz 64,7; Ez 22,30]. Abd 14 jde spíše o křížovatku, na níž lupiči číhají na svou oběť. Hebr. výraz, kterého je zde užito, překládají Kral. u Na 3,1 »ukrutenství«.

Mezkyne *Mezek.

Mezník *Mez.

Mezobai. Jeden z Davidových rytířů se nazývá Jaasiel Mezobaiský [1Pa 11,47]. Snad nutno překládati Jaasiel ze Šoba [2S 10,6,8].

Mezopotamie [Mesopotamie = mezi-říčí]. V širším slova smyslu celá rovina mezi řekami Eufratem a Tigridem. Štěpán na př. klade Ur Kaldejských do M. [Sk 7,2]. V užším slova smyslu jde o severní, větší část této rozlohy, kterou Arabové nazývají El Džesir [ostrov], kdežto jižní část jest známa pod jménem Babylonie. Severozápadní část M., která již ve SZ slula Aram Naharaim [t. j. Sýrie obou řek], byla obydlena Sýry [Ara-mejci Gn 24,10]. Název M. jest pozdější řecký překlad, kterého se užívá teprve od doby Alexandra Velikého. V M-i bydlil *Náchor se svou rodinou; zde žil *Batuel a *Lában. *Abraham sem posílá svého služebníka, aby z domu a rodiny otcovy dostal *Izák manželku [Gn 24,38]. O století později odchází odtud *Jákoab po jednadvacitiletém pobytu se svými dvěma ženami [Gn 29]. M. je většinou kamenitá a písčitá, od severu k jihu sklonná rovina. Chébar [Chabor], na jejímž poříčí osazeni byli izraelští zajatci [Ez 1,1], je přítokem Eufratu, nejde-li jen o jméno kanálu. M. byla původně obydlena několika menšími, na sobě nezávislými kmeny s vlastními knížaty. Ghu-saim Risataimský, král syrský v M-i, utlačoval Izraele po osm let [Sd 3,8]. Jeho jho setřásl Otoniel, syn Genezův [Sd 3,9-10]. Ammo-nitští hledali pomoc proti Davidovi v žoldnérích z M. [1Pa 19,6]. Zesílená Assyrie v 13. stol. př. Kr. za Salmanasara I. zatlačila původní obyvatele a přivítala M-i k Assyrii. Po pádu říše Assyrské byla M. rozdělena mezi Medii a Babylonii. Konečně byla opanována Kyrem [Cýrem], králem perským. V M. byl hledán biblický *ráj. Podle Sk 2,9 byli příchozí z M. svědky vylíčení Ducha sv. na apoštoly.

Mhourati [stč. mhúрати — mžourati, mrkatí], hebr. doslova sevřítí významně víčka jako výraz nenávisti [Ž 35,19], pohrdání a posměchu [Př 6,13; 10,10].

Miamin [= z pravé strany, t. j. ze šťastné strany]. - 1. Potomek Aronův. V době Davidově byl hlavou čeledi, jež tvořila šestou ze 24 tříd kněžských [1Pa 24,1,6,9]. - 2. Syn Faresův, jenž na naléhání Ezdrášovo propustil svou pohanskou manželku [Ez 10,25].

— 3. Jeden z předních kněží, kteří se vrátili se Zoro-bábelem z Babylona [Neh 12,5,7]. V další generaci měla jeho čeleď jméno Miniamin [Neh 12,17]. - 4. Jeden z kněží, kteří podepsali jménem své čeledi smlouvu s Hospodinem za Nehemiáše [Neh 10,7]. Snad byl totožný s jedním z trubačů, kteří účinkovali při posvícování hradeb jerusalemských [Neh 12,41: *Miniamin].

Mibchar [= výběr, výkvět]. Syn Geri-ův, jeden z rytířů Davidových [1Pa 11,38].

Middin [Sd 5,10]. Nějaké město nebo místo v poušti judské [Joz 15,61], kde byl provozován obchod. Není známo, kde hledati dnes zbytky tohoto místa. Někteří badatelé mají za to, že jde o označení kteréhokoliv hlavního města [hebr. kofen *din* znamená souditi, spravovati].

Mifibozet [= ničící hanbu?]. Jméno dvou členů rodiny Saulovy, syna a vnuka.

1. Syn Saulův a jeho ženiny Rizpy, dcery Aja [2S 21,8]. V době hladu vydal David M-a a jeho bratra Armona s pěti syny Merob Gabaonitským, kteří je zvětšeli z pomsty nad tím, že Saul vyvraždil Gabaonitské [2S 21, 1-9].

2. Syn Jonatanův, vnuk Saulův. Jméno matky však neznáme. Když jeho otec i děd padli v bitvě na hoře Gelboe, rozumělo se samo sebou, že rodina Saulova musela uprchnouti. Na útěku pětiletý M. vypadl chůvě a byl ochromen na obě nohy [2S 4,4]. Našel úkryt v domě Machira, knížete galádského v Lode- bar, nedaleko Manahaim. Když se od Síby, bývalého služebníka Saulova, David dověděl, že M. žije, rozhodl se, že jej kvůli Jonatanovi, svému příteli, a snad také i proto, že mu ochromlý M. nemohl být nebezpečný pro trůn, ponechá na živu proti zvykům a očekávání tehdejší doby [2S 9,1-13]. Dokonce pozval M-a do Jerusalema ke dvoru královské mu, zatím co správu statků M-ových vedl Síba. Z 2S 9,12 se dovídáme, že M. měl syna Míchu, který se stal zakladatelem známého rodu válečníků [1Pa 8,35; 9,41]. V době Absolonovy vzpoury byl M. od Síby u Davida osočen, jako by se chtěl zmocniti vlády [2S 16,1—4]. David zabavil za to statky M-ovy a věnoval je Síbovi. Když se však navrátil do Jerusalema a M. jej ujistil o nesprávnosti osočení, vrátil mu král polovinu statků, zatím co druhou polovinu ponechal Síbovi. Zdá se tedy, že přece jen M-ovi zcela nedůvěřoval [2S 19,25-31].

Je zajímavé, že v 1Pa 8,34 a 9,40 má syn Jonatanův jméno Meribál, t. j. bojovník Bá-lův. Nejspíše to bylo původní jméno M-ovo, které pozdější upravitelé SZ proměnili na jméno M., když se stalo hanbou jméno Bálovo.

Mif kad [strážní brána]. Někteří z bran jerusalemských, jež byla po návratu lidu z Babylona znovu vybudována [Neh 3,31]. Snad ani nebyla ve zdi vlastního Jerusalema, nýbrž ve zdi hradu Siona, města Davidova, někde na severu poblíže místa, kde se obě zdi spojují, nebo vnitřní brána při nádvoří chrámovém.

Migron. - 1. Místo na území pokolení Benjaminova, j. od Aiat a s. od Michmas [Iz 10,28], ohrožené vojskem Senacheriba, táhnoucího na Jerusalema. - 2. Tábořiště Saulovo někde na jih od Michmas [1S 14,2]. Text připomíná, že tu Saul »zůstával pod jabloní zřatou na pahrbku« a že měl s sebou Achiáše, syna kněze Hospodinova. Zdá se tedy, že šlo o povšátné místo.

Mícha [=kdo (je) jako (Hospodin?)]. Jméno mužské i ženské, vyskytující se mnohokrát ve SZ v rozmanité podobě [Mícha, Michaia, Micheáš a j.]. Nejdůležitější nositelé tohoto jména byli:

1. Obyvatel efraimský, který ukradl své matce 1100 stříbrných mincí nebo kusů stříbra, ale všechny do jednoho vrátil, když se dověděl, že matka proklela zloděje [Sd 17]. Matka však nařídila, aby z části vráceného stříbra byl vytvořen »obraz rytý a slitý«, který měl před stavovati Boha. Obraz byl vztyčen v domě Míchově jako domácí božstvo, jemuž přísluhoval jeden ze synů Míchových. Mícha tomuto synovi zhotovil dokonce i *efod a *terafim. Když však přišel potulný levita z Betléma Judova, Jonata, syn Gersonův, do sídla Míchova, byl požádán, aby zastával místo placeného kněze v domě Míchově. V této době kmen Dan hledal místo, kde by se mohl usaditi trvale. Zástupci tohoto kmene přišli také do domu M-ova, kde se seznámili s levitou Jonatanem, jenž jim prorokoval šťastný průběh jejich hledání. Když se kmen Dan konečně usadil, přemluvili levitu Jonatana, aby přešel k nim. Zároveň se zmocnili efodu, terafim i obrazu Míchova. M. se marně namáhal o vrácení svých pokladů [Sd 18].

Toto vypravování mělo patrně za účel vysvětliti, jak vznikla svatyně v Dan [Sd 18, 29—31]. Při tom je zřejmé i další zpracovávání této zprávy: poznámka, že tenkrát nebylo krále v Izraeli, takže si každý dělal, »což se mu za dobré vidělo« [Sd 17,6], je jistě už vpravena v době královské. Je také možné, že v tomto vypravování je též skrytá polemika proti levitům.

2. Syn Meribálův [Mifibozetův], vnuk Jonatanův [2S 9,12; 1Pa 8,34-35; 9,40n].

3. Nejstarší syn Uzzielův, levita z čeledi Kahat [1Pa 23,20; 24,24n].

4. Otec Abdona, vysokého hodnostáře krále Joziáše [2Pa 34,20]. Ve 2Kr 22,12 má jméno Michaia.

5. Rubenovec, žijící před zjetím babylonským [1Pa 5,5].

6. Potomek Azafův [1Pa 9,15; Neh 11,17.22; 12,35, kde se jmenuje Michaiáš].

7. Levita, který za Nehemiáše stvrdil smlouvu s Hospodinem [Neh 10,11].

Michaél [= kdo (je) jako Bůh?]. - 1. Syn Seturův, delegát pokolení Asserova při přezkoumávání země zaslíbené [Nu 13,14].

2. Syn Abichailův z pokolení Gádova, který se usadil v zemi Bázán [1Pa 5,13 sr. v. 11. 14,16].

3. Jiný Gádovec, předek předešlého [1Pa 5,14].

Migron-Michal [423]

4. Předek Azafův, syn Baaseiášův z čeledi Gersonovy, syn Levi [1Pa 6,40].

5. Jeden z pěti synů Izrachiášových, vnuk Uzův z pokolení Izacharova [1Pa 7,3].

6. Syn Beriův z pokolení Benjaminova [1Pa 8,16].

7. Válečník z pokolení Manassesova, který přišel k Davidovi v Sicelechu, když utíkal před Saulem [1Pa 12,20].

8. Otec Amri, velitel nad Izacharovým houfem ve vojsku Davidově [1Pa 27,18].

9. Syn Jozafatův, zavražděný s ostatními bratřími starším bratrem Jehoramem [2Pa 21,2.4].

10. Otec nebo některý z předků Zebadiášových ze synů Sefatiášových, který se navrátil s Ezdrášem ze zajetí babylonského [Ezd 8,8].

Michaia [= kdo (je) jako Hospodin?]. -

1. Žena Jeroboáмова, matka Abiáše, krále judského, dcera Urielova z Gabaa [2Pa 1.3.2]. Podle 2Pa 11,20 byla matkou Abiášovou Maacha, dcera Absolonova. Michaia je snad zkomoleninou Maachy. Textu jest rozuměti tak, že jde o vnučku Absolonovu, dceru Uriela a jeho manželky Tamar, dcery Absolonovy.

2. Otec Achbora, vysokého hodnostáře krále Joziáše [2Kr 22,12], snad totožný s Míchou [2Pa 34,20], otcem Abdonovým.

Michaiáš [= kdo (je) jako Hospodin?]. -

1. Syn Zakurův, potomek Azafův [Neh 12,35]. Snad tentýž co Mícha, který je označen v 1Pa 9,15 jako syn Zichry a v Neh 11,17 jako syn Zabdi, otec Mataniášův.

2. Kněz, spolupůsobič při slavnosti posvěcení nově zbudovaných zdí jerusalemských [Neh 12,41].

Michal [= kdo (jest) jako Bůh?]. Jeden z předních knížat andělských, archanděl, anděl strážce, stojící po pravici Boží a podle židovské tradice dělající zápisy do nebeských knih [sr. Ez 9,1-11] a přijímající jeho rozkazy pro nižší anděly. Podle Dn 10,5,13 pomáhal »muži oděnému v roucho lněné« proti knížeti »království Perského«, duchovnímu odpůrci Božimu. Je vůdcem a ochráncem lidu izraelského v bojích s duchovními nepřáteli [Dn 10,21; 12,1]. V apokalyptické literatuře židovské [Ethiopském Enochovi a v Nanebevzetí Mojžišově a j.] je nauka o andělech plně vyvinuta. Z počátku se věřilo na základě Ez 1,5, že jsou čtyři archandělé, později se počítá se sedmi [sr. Zj 5,6]. Michal je jedním ze sedmi archandělů, jejichž jména jsou: M., Gabriel [Dn 8,16; 9,21], Rafael, Uriel, Chamuel, Jofiel a Sadkiel. M. je přímluvcem a prostředníkem lidských modliteb, zřejmý důkaz toho, jak bezprostřední styk s Bohem je podle názoru židovských apokalyptiků omezen. Pavel v Ga 3,19 navazuje na apokalyptickou tradici tvrzením, že Zákon byl vydán skrze anděly [Michala].

V NŽ se děje o M. zmínka dvakrát: v Ju 9 běží zřejmě o narážku na rabínskou tradici, podle níž se hádal satan s M. o tělo Mojžišovo

[424] Micheáš-Miklot

po jeho smrti [sr. Dt 34,6]. Satan se domníval, že má nárok na toto tělo snad jako vládce říše mrtvých anebo proto, že se Mojžíš dopustil vraždy na Egyptanu. M. ve sporu se satanem se neodvážil jej proklít — i satan je stvoření Boží —, nýbrž přenechal soud Bohu [Za 3,2]. Juda tím chce říci, že bludaři, kteří se rouhají andělům, a to dobrým andělům, propadnou soudu [Ju 10; 2Pt 2,11]. Bohužel nevíme, o jaké bludáře tu šlo. Ve Zj 12,7 bojuje M. vítězně se starým hadem, drakem, který je »slove d'ábel a satanáš«.

Micheáš [= kdo (jest) jako Hospodin?]. 1. Syn Jemlův [1Kr 22,8], prorok v Samaří, který v posledním roce Achabovy vlády předpovídal jeho porážku a smrt [1Kr 22,1-35; 2Pa 18,7-8]. Jeho ostré vystoupení proti Achabovým prorokům vedlo k jeho uvěznění. Události však mu daly za pravdu.

2. M. Moraštický, prorok z Moréšet, domnělého podměstí Gát [Mi 1,14] v jižním Judstvu jz od Jerusalema. Žil za králů Jotama, Achase a Ezechiáše [Mi 1,1; Jr 26,18]. Jeho současníky byli Ozeáš a Izaiáš [sr. Mi 1,1 s Iz 1,1; Oz 1,1]. Byla to doba pohnuté politiky, jež vzrušila lid izraelský a vynesla na povrch i nižší sklonky zámožnějších vrstev. M. pocházel snad z kruhů utištěných malorolníků, smíme-li tak soudit z jeho výroků proti boháčům, které ovšem neplynou z vědomí utrpěných křivd, ale z vědomí Boží spravedlnosti a správného rozpoznání příčin úpadku. Sotva pocházel z cechu proroků, protože se ostře proti nim obrací [Mi 3,5nn]. Cítí se naplněn silou Ducha Hospodinova, soudem a udatností, aby oznámil lidu Božímu jeho zpronevěření [Mi 3,8]. Prorokoval pád Samaří i Jerusalema, úsilně volal lid judský k pokání, hrozil Božími tresty, ale také potěšoval Božím slitováním [Mi 7,18—20]. O jeho životě máme jen dohady. Jeho proroctví byla pronesena nejprve veřejně, jistě před r. 722, potom teprve sepsána a rozmnožena o dodatky. Nádherné stavby v Jerusalemě i v Samaří mu byly důkazem, že chudí jsou vyssáváni. Obrací se proti majitelům půdy [2,1nn], soudcům a úředníkům [3,1-4], falešným prorokům [3,5n] a kněžím, které obviňuje, že naprosto nepochopili vůli Boží, ujišťující se bláhově Boží přítomností [Mi 3,1 1n]. Dovolává se tradice Mojžíšovy [Mi 6,4], vystupuje proti spoléhání na oběti [Mi 6,6n] a ukazuje, »co jest dobrého, i čehož Hospodin vyhledává od tebe, jedině, abys činil soud a miloval milosrdenství a pokorně chodil s Bohem svým« [Mi 6,8]. Některá jeho slova prozrazují příbuznost s poselstvem Izaiášovým [sr. Mi 1,10-16 s Iz 10,27nn; Mi 2,1-5 s Iz 5,8nn; Mi 5,9-14 s Iz 2,6nn]. Od Izaiáše se liší tím, že se vzdal naděje na zachování Jerusalema.

3. Kniha Micheášova má zřejmě čtyři skupiny výroků: Oznamování soudů, kap. 1-3 [s výjimkou 2,12n]; zaslíbení, kap. 4—5;

pohrůžky, kap. 6-7; zaslíbení 7,7-20. V tomto rámci jde o tento podrobnější obsah: Kap. 1—3: Proroctví proti Samaří a Jerusalemu pro hříchy národa [1,6-16], zvl. pro sociální útisk, páchaný knížaty, jejichž úplatky berou kněží, soudci [3,1-4] a falešní proroci [3,5—12], a pro modlářství na výsostech. Kap. 4,1-5: Proroctví o budoucí slávě Jerusalema, jenž se stane střediskem Božího zjevení pro všechny národy v době mesiášské vlády všeobecného míru [sr. Iz 2,2-4, jež se téměř doslovně shoduje s Mi 4,1-3]. Kap. 4,6-5,15: Proroctví o vysvobození lidu izraelského ze zajetí za vedení spravedlivého Panovníka-Mesiáše z Betléma [Mi 5,1-4], který potře nepřátele lidu Božího [5,5], očistí zaslíbenou zemi od modlářství [kouzelníků a planetám] a způsobí, že se lid zřekne koní a válečných vozů i pevností. Kap. 6,1-7,6: Boží domlouvání s Izraelem; požadavek milosrdenství, práva a pokory, ne obětí; ohlášení Božího testu za nepoctivost v obchodu a pronásledování spravedlivého. Kap. 7,7—20: Sión trpí pro svůj hřích, ale nakonec budou zbožní vysvobozeni, hřích odpuštěn a Boží vítězství na věky utvrzeno. Je to prorocká liturgie [právě tak jako Iz 53], sepsaná pravděpodobně až v první poexilní době pro jeden ze smutečních dnů nad zkázou Jerusalema.

Dobu vzniku lze těžko určit. Podle některých badatelů kap. 1 pochází snad z doby rozvratu severní říše [735—722], kap. 2-5 vznikla prý mezi lety 722—699, kap. 6,1 - 7,7 v době Manassesově [698—643], kap. 7,8nn kolem 470 př. Kr. V NZ je citován Mi 5,2 jako doklad, že se Mesiáš má narodit v Betlémě [Mt 2,6].

Michmas, dnešní Muchmas, kde byly vykopány velké kameny, klenutá studna a několik skalních hrobů, bylo důležitým strategickým místem sev. od průsmyku téhož jména [Kral. »cesty Michmas« 1S 13,23], vedoucího z Jerusalema na horu Efraimskou, velmi úzkého a příkrého, lemovaného skalisky Bóses a Seneh [1S 14,4n], takže při průchodu bylo nutno složit břemena [Iz 10,28]. Ve skalách bylo plno jeskyň [Kral. »děr« 1S 14,11]. Filištinští leželi v M., odkudž ovládali průsmyk a podnikali nájezdy na Izraele [1S 13,16n]. O důležitosti místa s hlediska vojenského svědčí i to, že Jonatan Makkabejský zde rozbil svůj hlavní stan. Bylo to však malé místo, zřejmě žádné město, takže ani není vypočítáno mezi městy na území Benjaminově [Joz 18,21nn], a po návratu ze zajetí bylo osazeno pouze 122 přistěhovalci [Neh 7,31; 11,31].

Michmetat. Nějaké město »před Sichem« na hranicích území Efraimova a Manassesova [Joz 16,6; 17,7].

Michri [= kupní cena?], nějaký Benjaminovec, který se vrátil z Babylona [1Pa 9,8].

Miklot. — 1. Velitel vojska za vlády Davidy, jenž měl velení s Dodaem Achochitským druhý měsíc v roce [1Pa 27,4]. - 2. Ben-

jaminovec z čeledi Jehielovy z Gabaa [1Pa 8,32; 9,35-38].

Mikneiaš [= majetek Hospodinův]. Levita druhého pořadí levitů, vrátný u stánku úmluvy, doprovázející sborový zpěv na harfě [1Pa 15,18,21].

Mikol [význam slova naprosto nejistý]. Mladší dcera Saulova [1S 14,49], žena Davidova. Saul chtěl původně dátí Davidovi starší svou dceru Merob, ale dříve, než mohl být sňatek uskutečněn, zamilovala se M. do mladého hrdiny, takže ze sňatku se starší dcerou sešlo. David ovšem musel nejprve vykonati těžký úkol, který mu Saul uložil v nekalém úmyslu [1S 18,25-27]. Pak teprve došlo ke sňatku. M. zachránila Davida před zuřivostí Saulovou [1S 19,11-15], ale rodina už zůstala rozvrácena. David se skrýval několik let před Saulem jako psanec v horách. Saul pak dal M. za ženu Faltiovi, synu Lais z Gallim [1S 25,44]. Po smrti Saulově a jeho synů vyžádal si David M. zpět [2S 3,13-16], což jediný Saulův pozůstalý, Izbozet, rád učinil. Tak se David a M. po čtrnácti letech opět sešli. David byl tenkrát už králem v Hebronu. Poměr M. k Davidovi se ovšem poněkud změnil. Vypravuje se, že při přenášení truhly Boží z domu Obededomova na Sión pohrdla Davidem, protože přilíhl radostně poskakoval před průvodem [2S 6,20-23]. Vzhledem k 2S 6,23 se zdá, že údaj v 2S 21,8 se vztahuje na syny sestry její Merob, neznámá-li poznámka, že M. »neměla plodu«, prostě to, že byla rozloučena od Davida.

Mikuláš [= vítěz nad lidem], rodem z Antiochie, židovský proselyta, který se stal křesťanem [Sk 6,5]. Pro svou zbožnost přesto, že nebyl Žid, byl zvolen do sboru sedmi diákonů, jimž byla svěřena péče o chudé a vdovy řeckého původu v jerusalemské církvi. Není žádného důvodu pro tvrzení, že tento muž byl zakladatelem sekty Mikulášenců, ač tuto teorii první postavil Ireneus [kolem r. 175 po Kr.] Sr. Zj 2,6,15.

Mikulášenci, blíže neznámá sekta nebo skupina lidí v křesťanských sborech v Efezu a Pergamu, před kterou varují pozdnější spisy NZ [Zj 2,6,14-15; 2Pt 2,15; Ju 11]. Jejich provinění spočívalo asi v tom, že jedli maso modlám obětované, s čímž bývalo úzce spojeno smilství. Bylo to proti výslovnému zákazu apoštolskému [Sk 15,20,29], který sice rozhodl, že brímě Mojžíšova zákona nemá být ukládáno pohanům, kteří se připojili k církvi, ale zakazoval požívání pokrmů, obětovaných modlám, a s tím souvisící smilstvo. 2Pt a Ju dává těmto anebo podobným lidem jméno Baláma [Nu 25,1nn; 31,16]. Patrně snad jméno Balám bylo etymologicky považováno za totožné se jménem Mikuláš. Mezi gnostiky třetího století existovala sekta M., jež také hlásala »svobodu« těla. Snad povstala z křesťanské sekty M. v Efezu a Pergamu.

Mikzok [2Pa 26,9; Neh 3,19,20,24,25]. Věž nebo bašta na nejvyšším místě města Davidova, v níž byl sklad zbraní. Jinde překládají

Mikneiaš-Milosrdenství [425]

Kral. úhel, kout, roh [Ex 26,24; 36,29; Ez 41,22; 46,21n]. Tedy: nějaká nárožní budova.

Milalai. Levita, jenž hrál na nějaký hudební nástroj při slavnosti svěcení zdi jerusalemských [Neh 12,36].

Mile. »Mile tajné rady držet« [Ž 55,15]. Tak překládají Kral. dva hebr. výrazy, z nichž sloveso souvisí se sladkostí [»sladnouti« Jb 20,12; 21,33], podst. jméno pak znamená tajnou rozmluvu, důvěrný rozhovor, tajemství [sr. Ž 25,14; Př 3,32; Am 3,7], tajnou poradu [Ž 83,4]. Ž 55,15 lze tedy překládat: »Pěstovali jsme sladkou důvěrnost«, »sdělovali jsme si milé tajemství«.

Mile [lat. *mille* = tisíc (kroků)]. Římská míra délková = 1000 římských kroků = 1,5 km = 8 honů. Mt 5,41. *Míra.

Milét. Za starověku kvetoucí námořní a obchodní město v Malé Asii, v provincii Caria, jižně od ústí řeky Maiandria a j. od Efezu. Lodi z Milétu bylo možno najíti po celém Středozemním moři, hlavně však v Černém moři [Pontus Euxinus], kde měli jónští Řekové na 70 kolonii. Město proslulo slavným chrámem Apollonovým a jako rodiště filosofů Thaleta a Anaximandra. Ale už od r. 494 př. Kr., kdy ho dobyli Peršané, pozbyval M. významu. Alexander Veliký jej zničil úplně. Byl sice znovu vybudován, ale zemětřeseními a převraty politickými se stalo, že dnes lze najíti pouze nepatrné zbytky starověkého Milétu u nynější Palatie. V NZ je M. jevištěm Pavlova rozloučení se staršími efezskými, kteří stejně jako on tušili, že už více neužijí jeho tváře [Sk 20,15—37]. V M. byl kdysi ponechán nemocný Trofimus, spolupracovník Pavlův [2Tm 4,20].

Milosrdenství, milosrdné. Hebr. výraz *chesed*, z něhož jsou odvozena všechna tato slova, znamená pospolitost, závazanost, solidaritu, které jsou očekávány tam, kde dvě strany uzavřely smlouvu. Jde o čin nebo činy [m. Hospodinova Iz 63,7; Ž 25,6], odpovídající smlouvě a věrnosti k ní. Odtud výraz »činiti m.« [Gn 24,12; 40,14; 2S 3,8]. David očekává m. od Jonatana a Jonatan od Davida, protože spolu uzavřeli smlouvu [1S 20,8,14n]. Otec očekává m. od syna [Gn 47,29]. Obsahem m. je bratrská, synovská nebo otcovská pomoc a věrnost, takže smlouva a m. jsou téměř synonyma, neboli vyslovili se jedno, musí se vyslovit i druhé [sr. Dt 7,9,12; 1Kr 8,23; Neh 1,5; 9,32; Ž 25,10; 89,29; Iz 54,10]. Poměr krále a lidu je založen na m. a království ob stojí jen m-im [Iz 16,5; Př 20,28]; také lidská společnost stojí m-im [Ž 109,12,16; Př 21,21]. Charakteristikou Boží smlouvy s Izraelem je m. jako ochota k pomoci, i když se nezapomíná na vyváženost Hospodinovu a na to, že z dvoustranného závazku zbývá často jen závazek Boží, takže m. se proměňuje v *milost. Bůh ostříhá smlouvy a m. [1Kr 8,23], činí m. těm, kteří ostříhají jeho přikázání [Ex 20,6; 34,6n; Dt 7,12; 1Kr 8,23; Ž 103,11,17]; osvědčuje je vysvobozením z Egypta

[426] Milosrdný-Milost

[Ex 3,7nn], vedením po poušti [Ex 15,13] a odpouštěním [Nu 14,18-20], které ovšem nevyklučuje trest [Nu 14,20nn; 2S 7,14nn]. Ale i tento trest má za cíl znovuoobnovení porušené smlouvy [Dt 8,5; Př 3,12]. S Davidem uzavřel věčnou smlouvu, takže od něho nebude odjato m. [2S 7,15; 22,51; 1Kr 3,6].

Toto povědomí Božího m. je tak staré, že se stalo téměř příslovečným [1S 20,14; 2S 9,3]. Není divu, že věřící Izraelita se dovolával v nesnázích Božího m. [Gn 24,12; 1Kr 3,6; Neh 13,22; Ž 6,5; 25,6n; 119,149; 143,12], při loučení je přál svým známým [2S 15,20; sr. 2,6], a nakonec je vtělil i do liturgických formulí [Ž 100,5; 106,1; 107,1.8.15.21.31; Jr 33,1 Inn]. Izrael spoléhá na m. Boží tak pevně, že nepotřebuje ani magie ani zaklínání, aby si je zajistil.

To, co sz pisateli znamená m., lze snad nejlépe vyjádřit pojmy otec a pastýř. Ve sz pojmu Božího otcovství totiž nad pojetím lásky převládá myšlenka ploditelství, vlastnictví, nároku na dítě, panství, ale také myšlenka péče o dítě [Ex 4,22; Nu 11,22; Dt 32,6.18; Iz 64,8; Mal 3,17; Iz 63,15n; Ž 89,27]. Právě toto otcovské m. vyžaduje synovskou poslušnost ze strany člověka [Dt 14,1; Iz 1,2.4; 30,1.9; 45,9-11; Mal 1,6; 2,10]. I pojem pastýře vyjadřuje obsah Božího m. [Jr 31,10; Iz 40,11; 49,10; Oz 4,16; Mi 2,12; 4,6; Sof 3,19; Ž 44,12.23; 74,1; 77,21; 78,52 a celý Ž 23] tak názorně, že ten, kdo se chtěl dovolávat Božího m., dovolával se jeho pastýřství zvláště v modlitbách [Ž 23,1-4; 79,13; 95,7; 100,3].

Ovšem, teprve proroci pochopili m. ve vší jeho hloubce. Spojují je se *slitováním, jež se týká zvláště těch, kteří pro svůj hřích vypadli nebo byli vyloučeni ze stavu smlouvy [Jr 16,5, kde Kral. milosrdenství překládají: dobroti-vost], avšak činí pokání. Tu Bůh převyšuje své m. slitováním, t. j. ničím nezaslouženou, nezdůvodnitelnou, nevysvětlitelnou a odpouštějící láskou [Ex 34,6n; Nu 14,19; Pl 3,22n; Oz 2,19. Zde Kral. překládají hebr. »milosrdenství a slitování« slovy »dobrotivost a hojné milosrdenství*]. M. Boží je věčné právě proto, že je spojeno se slitováním [Iz 54,8; sr. Mi 7,18; Iz 63,7; Jr 31,3.20; Ž 51,3; 69,17], jež je výrazem Boží podstaty bez ohledu na smlouvu. Tak lze říci, že m. Boží naplňuje všechnu zemi [Ž 33,5; 119,64] a vztahuje se na celé stvoření [Ž 36,6; 89,15; 145,9], neboť Boží stvoření je dílem jeho m. [Ž 136,1-9]. Právě toto spojení m. se slitováním tvoří podstatu eschatologické naděje, že Bůh nakonec přivodí spásu, vysvobození ze všeliké bídý [Iz 54,10; Mi 7,20; Iz 54,8; 55,3; Ž 85,8; 90,14; 130,7].

Poněvadž m. je Boží podstatou, je přirozené, že žádá na člověku především m. [Oz 6,6n; Mi 6,8]. Na to navazuje NZ [Mt 9,13; 12,7], když vytýká zákoníkům a farizeům, že zapomínají na to, co jest nejdůležitější v Zákoně [Mt 23,23]. Příkladem m. je čin Samari-

tánův [L 10,37]. M. Boží v Kristu má být pohnutkou k činům m. mezi lidmi [Mt 18,33]. Kdo nečiní m., bude odsouzen bez m. [Jk 2,13; sr. Mt 5,7]. Moudrost shůry, jež si je vědoma m. Božího v Kristu, je charakterisována milosrdenstvím [Jk 3,17], a to radostným m. [Ř 12,8 Kral.: ochotnost, Žilka: radostně].

M. Boží je i v NZ chápáno jako věrnost k smlouvě s lidem Božím [L 1,50.54.72.78]. Je to spasilné m. [Ef 2,4; 1Pt 1,3; Ř 11,30-32] v Kristu Ježíši [Tt 3,5; sr. Ř 9,23; 1Pt 2,10 sr. Oz 1,6.9; 1K 7,25; 2K 4,1; 1Tm 1,13.16]. Opakem m. je hněv [Ř 9,22]. M. Boží se vztahuje ovšem i na budoucnost, na poslední soud [Mt 5,7; 2Tm 1,18; Ju 21; Ga 6,16]. Někdy má m. význam *milosti, slitování [Mk 5,19; 2Tm 1,16].

Milosrdný. Ježíš blahoslaví milosrdné [Mt 5,7 sr. Př 3,3; 11,17; Mi 6,8] a vyzývá k milosrdenosti s odůvodněním, že i nebeský Otec je m. [L 6,36; sr. Ž 103,8.13]. Nejde tu jen o zdůraznění dobročinnosti, ač i ta je v milosrdenství obsažena. Jde tu o širší pojem, jak je zřejmo z rozboru pojmu *milosrdenství a z podobenství o milosrdném Samaritánu [L 10,33nn] a o zlém služebniku [Mt 18,23-35]. Nejde tu ani o myšlenku odplaty »milosrdenství důjdou«, t. j. při posledním soudu, sr. Mt 25,34nn] v tradičním židovském slova smyslu [sr. Ž 41,2; L 6,36-38], neboť je-li odměnou milosrdenství, pak je vyloučeno jakékoli záslužnictví, jako kdyby Bůh byl zavázán k nějaké odplatě. Člověk může být m. v nz slova smyslu jen tenkrát, došel-li sám milosrdenství od Boha, jenž je Otcem milosrdenství [2K 1,3; Jk 5,11; Ko 3,12 sr. Iz 30,18], a stal-li se dítětem Božím [Mt 5,44nn]. Právě proto jsou m-i současně blahoslaveni.

Milost. Hebr. *chen* překládané většinou milost [stč. = láska, vděk; milostný = oblíbený] chápou Kral. také ve významu půvab [se slovesem: líbiti se Est 2,15], přízeň [Př 22,1; Kaz 9,11; se slovesem: přátel Rt 2,2], příjemnost [Př 1,9; 4,9; 22,11; 31,30], ozdoba [Př 3,22] a laskavost [se slovesem: býti laskav 1S 20,3]. Tímto výrazem může být vyjádřen poměr muže k ženě [Dt 21,15] nebo ženy k muži [2S 1,26; Pís 1,2]. Hledati, najíti m. = hledati, najíti přízeň, náklonnost [Gn 39,4; Est 4,8]. V podstatě jde o přízeň, kterou prokazuje výše postavený k níže postavenému, k nehodnému a provinilemu, aniž jde současně o nějaký užší vztah nebo závazek příbuzenský či smluvní [Gn 19,19; 32,5; 39,21; Ex 3,21].

Ve vztahu Boha k člověku jde vždy o nezaslouženou přízeň [Gn 6,8; Ž 51,20; 119,29; Iz 30,18; 49,8; Jr 42,12; Ex 34,9; 2Kr 13,23]. M. úzce souvisí s *milosrdenstvím [Neh 13,22], ale vztahuje se na ty, kteří už vypadli ze smlouvy anebo ještě vůbec nebyli ve smlouvě. Tak na př. Noé »našel m. před Hospodinem« [Gn 6,8], ačkoliv Hospodin ještě s ním neuzavřel žádnou smlouvu. Z toho plyne, že m. je širším pojmem než milosrdenství a že milosrdenství je důsledkem nepodmíněné a nezasloužené m. [Dt 7,7; 9,4-6]. Pojmy m. a milosrdenství

vytvářejí jednotu SZ a NZ. Bible je dějinami Božího spasitelného díla. *Slitovati se.

NZ dal řeckému pojmu *charis* [= milost] nový obsah tím, že zdůraznil některé z jeho významových prvků. *Charis* v klasické řečtině znamená to, co působí potěšení, radost, takže může označovat předmět, jenž působí toto potěšení, ale i potěšení samo a s ním spojenou věčnost, dík za radost. V tomto smyslu mluví NZ o »libých slovech« [doslovně: slova milosti L 4,22], »příjemné řeči« [Ko 4,6], o řeči, jež »dává milost posluchačům« [opak řeči mrzuté Ef 4,29], o zpívání s milostí Pánu [Ko 3,16]. Zde navazuje NZ na jeden z významů *sz chēn* [Ž 45,3; Př 1,9; 4,9; 5,19].

Ve většině nz případů však m. znamená přízeň [L 1,30; 2,40.52; Sk 2,47; 4,33; 7,46], náklonnost, jež je projevována smýšlením i činy. Tak na př. ve smyslu prokázatí laskavost Sk 25,3, chtít se zalíbit Sk 24,27; 25,9 [sr. 2K 1,15]. Tak může i sbírka býti m-i [1K 16,3; 2K 8,4.6n; 9,8]. Jde-li o m. Boží, pak znamená zjevnou a odpouštějící přízeň Boží vůči hříšnému lidstvu nebo jednotlivci, vylučující všechny nároky a zásluhy [skutky Zákona], sr. R 4,4; 5,15; 1K 15,10; Ga 2,21; Ko 1,6. M. prolomila hradbu [Ef 2,14] mezi Židy a pohany, takže bohatství Božího milosrdenství, zahrnujícího původně jen sz lid smlouvy, je nyní přístupné všem lidem. Jde o m. spasitelnou [Tt 2,11], souvisící s Kristem a vázanou na Krista, s nímž a v němž se zjevila [1Pt 5,10; 2Tm 2,1; Ko 2,9], proto Pavel mluví o m. »Pána našeho Jezukrista« [R 16,20; 1K 16,23; 2K 8,9; 13,13; Ga 1,6; 6,18; F 4,23; 2Pt 3,18]. Viz zvláště Pavlovy pozdravy v epistolách: 1K 1,3; 1Tm 1,2 a j. l. Původ této m-i je v nevysvětlitelné a ničím nepodmíněné dobrotě Boží [Ef 2,7], v jeho svobodném rozhodnutí bez ohledu na skutky člověka a ustanovení Zákona [J 1,17; R 4,16; 6,14; Ga 5,3n] a hřích [R 5,8]. Je výrazem svrchované moci Boží. M. Boží přehlíží nedokonalosti a hřích a dává člověku nekonečně více, než nač by měl a mohl mítí nárok svou zásluhou. Místo spravedlivé odplaty prokazuje Bůh člověku m. Je to Boží dar [Ef 2,8; R 3,24]. Ale m. není jen negativně nepřiřítání hříchu a odpuštění, ale i pozitivně obdarování spravedlností a tudíž životem [R 3,24; 5,20n; Tt 3,7].

M. je ústředním pojmem NZ právě tak, jako milosrdenství je ústředním pojmem SZ. Jako u pojmu království a život, tak i zde jde takřka o oblast, kterou Bůh stvořil pro věřící a jež si vytváří svůj vlastní svět. Vírou má věřící přístup do této oblasti, stojí v ní a trvá; také víra ovšem vyvěrá ze skutečnosti nabízené m-i Boží [Ef 1,19; F 1,29; R 5,1n; 1Pt 5,12; Sk 13,43]. Člověk může z m-i také vypadnout [Ga 5,4; sr. Žd 12,15; 2K 6,1 sr. Mt 15,6]. Věřící je nikoli pod Zákonem, ale pod m-i [R 6,14]. M. je nástrojem a principem spásy [Sk 15,11; Ef 2,8; Žd 4,16; 10,29]. Kdo se octl v oblasti m-i, je současně pověřen nějakou úlohou v církvi [R 1,5; Ef 3,2.7n]; bez m-i by nebyl schopen práce pro království Boží [1K

Milost-Milován [427]

15,10; 2K 1,12; Žd 4,16; 1Pt 4,10], ani naděje [2Te 2,16; Žd 13,9]. M. jako nezasloužené slitování Boží v Kristu Ježíši je zdrojem darů m-i [charismat sr. R 5,15.19; Ef 4,7; R 12,6; 1K 1,4n; 12,1-4; 2K 6,1; 8,1; Sk 11,23].

Pavlovo pochopení m-i Boží vyrůstá z vědomí naprosté, kořenné lidské hříšnosti. Jen Boží m. otevřela hříšnému člověku cestu ke spáse skrze spasitelské dílo Kristovo, skrze jeho smrt na kříži a dílo smíření. Proto, jak bylo připomenuto, je m. Boží zároveň m-i Kristovou a také účinkem Božího ducha. Pavel postavil Boží m. do protivy k lidským záslužným skutkům, k cestě Zákona, po které zbožný Žid doufal dojítí spravedlnosti před Bohem. Ospravedlnění člověka [aby obstál před Božím soudem] je výhradním dílem m-i Boží. »Ospravedlnění jedině z víry na základě milosti Boží« stalo se po Pavlovi programem reformace jmenovitě Lutherova typu i protive k theorii a praxi lidské součinnosti [synergismu] a záslužných skutků v katolicismu. Katolická dogmatika věří, že m. Boží bývá člověku skoro hmotně udílěna, vlévána a předávána prostřednictvím svátostí. V protestantismu se na druhé straně pociťuje jako tíživý problém skutečnost, že čin Boží m-i nemá universální, všeobecné působivosti, nýbrž nechává část lidstva bez daru víry a spásy. NZ jasně učí, že lidé docházejí spásy m-i [Ef 2,5], stejně však vážně zdůrazňuje nutnost vlastního rozhodnutí [F 3,17n]. Současně však Pavel trvá na tom, že nikoli on uchvátil, ale sám byl uchvácen Kristem [F 3,12n]. Totéž dvojitě hledisko vyjadřuje F 2,12n. Jde o dílo m-i Boží, ale v lidském srdci.

Milost u lidí znamená hlavně přízeň, náklonnost, oblibu a pak jednání, plynoucí z takových citů [»dám milost lidu před očima Egyptských« Ex 3,21; Sk 2,47; 4,33], tedy shovívavost, pomoc, ochotu, odpuštění a rozmanité dary. *Milost.

Milostiv, milostivý *Milost.

Milostivé léto *Léto milostivé.

Milostnice [Pis 1,9]. Hebr. výraz *ra'ja* překládají jinde Kral. přítelkyně [Pis 2,2.10.13; 4,1.7; 5,2; 6,3] nebo družička [Sd 11,37]. Hebr. kořen znamená druha [družku], ženicha [nevěstu], zkratka toho, jenž žije s druhým v úzkém obecenství [sr. nz přítel J 15,14n].

Milostný [stč. = oblišený; milostivý]. Tak překládají Kral. čtyři hebr. výrazy: Pis 1,5 [jinde překládají totéž slovo žádostivý Pis 2,14; ozdobný Pis 4,3; Ž 147,1; pěkný Pis 6,3]; Iz 44,9 ve smyslu rozkošný, příjemný, žádoucí; Iz 47,1 [jinde: útlý Gn 33,13; rozmazlený Dt 28,54.56; mladý 1Pa 29,1; Ez 17,22]; Jr 31,20 [jinde: milý Iz 5,7]. Žádný z těchto výrazů nesouvisí s kořeny, jež označují milost nebo milosrdenství.

Milován, milování, milovati. Tak překládají Kral. ve valně většině výrazy, o nichž je pojednáno v hesle *láska. Výjimku tu tvoří Dt 33,3, kde je tak přeloženo sloveso *chābab*,

[428] Milovník-Minni

vyskytující se pouze na tomto místě. Snad je původu assyrského [*chibabit* = nevěsta]. Dále Ž 18,2, kde je v hebr. užito slovesa, jež vyjadřuje soucítění; Ž 86,2, kde jde o žádostivost, tužbu, žádost [sr. Ex 20,17; 1S 9,20]. V NZ překládají Kral. těmito výrazy také řecké *zeloo*, jež označuje horlivost, žárlivost [sr. Dt 32,21]. V 2K 11,2 píše apoštol, že »miluje Božím milováním« [Žilka: »na vás žárlím, ale má žárlivost je žárlivost Boží«]. Pavel žárlivě bdi nad korintským sborem, aby se nedal svést falešným evangeliem. Srovnává svou horlivost o sbor s horlivostí Boží [Ex 20,5; Ez 16,38; 23,25 a j.] o lid izraelský. Téhož výrazu je užito v Ga 4,17, avšak v poněkud jiném smyslu. Jde tu o milování ze sobeckých důvodů, usilování o něčí přízeň. Žilka překládá: »Ti lidé se stavějí, jako by horlivě usilovali o vaše dobro, ale nejednají dobře; chtějí vás odloučiti, abyste se stali jejich horlivými přívrženci.«

Milovník. Kral. překládají hebr. výraz m. [2Pa 20,7; Př 14,20; Jr 22,20.22; Pl 1,2.19; Ez 23,5; Oz 8,9] také výrazem přítel [Est 5,10; Př 14,20; Iz 41,8 a j.]. Jednou překládají slovem m. [Jr 3,1] hebr. výraz, který jinde tlumočí jako přítel ve smyslu příbuzný [1S 30,26; Pís 5,1] nebo bližní [Jr 22,13; Ex 11,2], soused [Ex 3,22]. Ve většině případů vyjadřují Kral. výrazem m. nečistý poměr Izraele k cizím božstvům a spoléhání na mocné sousedy [Jr 3,1; 22,20.22; Pl 1,2.19; Ez 23,5; Oz 8,9]. 2Tm 3,4 staví proti sobě milovníky rozkoší, zachovávací tvářnost zbožnosti, proti milovníkům Boha. Myslí tu na bludaře, kteří svým učením narušují mravnost křesťanské církve v posledních dnech [sr. Mt 24,1 In]. Pracovník v církvi však má být m. dobra [Tt 1,8]. Horlivý milovník je překlad řeckého *zelótés* [= horlivec (pro Boha)]. Tímto slovem je označen především příslušník nábožensko-politické strany [L 6,15; Sk 1,13 *Zelotes], pak také ten, jenž horlivě usiluje o přesné zachovávání Zákona [R 10,2]. Pavel sebe sama označuje tímto slovem, když myslí na svou farizejskou minulost [Ga 1,14 sr. F 3,6; Sk 22,3 sr. 21,20], kterou sice nepokládá za špatnou, ale za marnou. Zato doporučuje Korintánům, aby byli horlivými usilovateli o dary Ducha [1K 14,1.12.39].

Milý. Tímto slovem překládají Kral. několik hebr. a řeckých výrazů. Jeden je odvozen od sloves, jež označují milování [lásku mezi mužem a ženou, mezi přáteli, lásku k hmotným statkům, modlám: milý Dt 13,6; 21,15; 2S 1,23], lásku Dt 33,12; Ž 60,7; 84,2; 127,2. Jiného vyjadřuje užito v Pís 1,13; 8,4; Iz 5,1 a j. Hebr. výraz tu má tytéž souhlásky jako jméno David. Ve smyslu drahý, vzácný na jediném místě Jr 31,20. Ve smyslu dobrý: 1S 2,26; ve smyslu krásný: Na 3,4. O Danielovi se praví, že byl velmi milý ve smyslu žádostivý [Dn 9,23; 10,11]. V Ž 4,4 je v hebr. užito

výrazu, který jinde Kral. překládají: pobožný [Mi 7,2], milosrdný [Ž 12,2], dobrotivý [Jr 3,12], svatý [1S 2,9; Ž 50,5]. Všecky tyto příklady ukazují, jak bohatý obsah měl pro Kral. výraz m. V NZ jde vesměs o překlad řeckého *agapétos*.

Ve SZ se mluví o jednotlivci, jenž je označen jako m. Boží Dt 33,12; Ž 127,2. O milých Božích se mluví v Ž 60,7. Ovšem *Hospodin miloval také krále jako své syny [Šalomouna 2S 12,24; Neh 13,26; Kyra Iz 48,14; sr. Ž 2,7; 4,4; 89,27n], ale většinou jde o kolektiv, o Izraele, na něž se soustřeďuje Boží láska [*milovati, *příjemný, *láska]. »Vínice milého mého« [Iz 5,1nn] je vínice Boží [sr. Ž 80,9; Jr 2,21; Mt 21,33]. Ježíš Kristus je milý čili milovaný Syn Boží [Mt 3,17; 17,5; Mk 1,11; 9,7; L 9,35; 2Pt 1,17; Mt 12,18; Mk 12,6; L 20,13] ale také křesťané jsou milí Bohu [R 1,7; sr. R 14,18, kde je užito jiného řeckého slova, znamenajícího vlastně »příjemný«] a také navzájem [F 4,1; Ko 4,14; 1Te 2,8; Fm 1]. Tu je výraz m. souznačný s bratrem. Podle R 11,28 přes »nenávist«, kterou má Bůh proti nevěrnému Izraelovi [sr. R 9,13], což umožnilo pohanům, aby přijali evangelium, je Izrael přece jen milý Bohu pro otce [sr. R. 11,16; 9,5]. Je jistě příznačné, jak Pavel tuto skutečnost spojuje s vyvolením [sr. Ko 3,12; R 1,7; Ef 1,4n; 1Te 1,4]. To znamená, že původ a příčina takového poměru Božího k člověku je jediné v Bohu, ne v člověku.

Mínění. Pouze Žd 4,12 [1Pt 4,1 Kral. totéž řecké slovo překládají »myšlení« ve smyslu pomýšlení, jež vede k mravně závaznému poznání], kde se praví o Slovu Božím, že je s to posoudit nejen to, co se odehrává v oblasti vůle jako projev touhy [Kral.: myšlení], ale i to, co se odehrává v rozumu [Kral.: mínění] jako projev přemýšlení. Boží slovo vystupuje i nejjemnější hnutí neposlušnosti a nevěry jak v oblasti volní, tak v oblasti rozumové.

Miniamin. — 1. Jeden z pomocníků levity Chóre, jenž byl ustanoven za správce a rozdělovače darů a desátků, sebraných ve prospěch levitů za panování Ezechiášova [2Pa 31,15]. — 2. Jméno kněžské otcovské čeledi za dnů velekněze Joiakima [Neh 12,17]. - 3. Jeden z kněží, kteří patřili ke sboru trubačů při posvěcování zdi jerusalemských [Neh 12,41]. *Miamin 3.

Míniti. Řecké sloveso, které Kral. v 1Pt 1, 11 překládají m., znamená oznamovati, sdělit, známo učiniti [sr. Mt 26,73], zjevným učiniti [sr. Ga 3,11]. LXX užívá tohoto slovesa zvláště v souvislosti se zjevením Božím [na př. Ex 33,12: oznámiti; Ž 51,8: zjevit]. Tak je tohoto slovesa užito i v NZ v 1K 3,13, kde Kral. překládají »okáže« [2Pt 1,14, kde Kral. mají »oznámit«]. Podle 1Pt 1,11 Duch Kristův, pracující v prorocích, jim oznamoval a předem osvědčoval utrpení, vztahující se na Krista. Jde tedy u slovesa m. o synonymum slovesa zjevit.

Minni, krajina, jmenovaná vždy současně

s Ararat a Ascenez, tedy součást Arménie. Možná, že jde také o národ, obývající v Arménii vedle Arménů [Ararat] a Skythů [Ascenez], jak vysvítá z assyrských nápisů. Podle nich r. 830 př. Kr. assyrský král Salmanasar vyplnil kraj M. někde mezi jezerem Van a Urmia. R. 716 a 715 se marně vzepřel král M. proti Assyrii. Ale za Assurbanipala toto království znovu působilo Assyrii těžkosti, až se konečně r. 612 spojilo s Médy a jinými národy, aby vyvrácením Ninive učinili konec i Assyrii. Podle Jr 51,27 se spojila království M., Ararat a Ascenez proti Babylonu.

Mír. V 2K 5,19 a Ef 2,16 má toto slovo tentýž význam jako *smíření [2K 5,18 mají Kral. »míření«]. Jde o čin Boží, o Bohem darovanou skutečnost, již hříšný člověk je přijímán do obecenství s Bohem. Nejde tu jen o odpuštění [nepřičítání] hříchu a viny [2K 5,19], nýbrž o oboustranný mírový stav, o stvoření nového člověka [2K 5,17; Ef 2,15]. Tento m. se projevuje i zrušením rozdílu mezi Židy a pohany před Bohem [Ef 2,14] a pokojem Božím také s nadzemskými bytostmi [Ko 1,13.20 sr. Jb 4,18; Gn 6,1nn], takže lze mluvit o kosmickém dosahu tohoto m-u. Pavel, jenž sám prožil skutečnost smíření, když mu vstoupil do cesty zmrtvýchstalý Kristus, byl pověřen zvěstováním tohoto činu Božího v Kristu, jenž dosavadní nepřítelství mezi Bohem a člověkem [Ko 1,2 1n] a obnovuje pokoj [sr. Ko 1,20]. Ne člověk tu má iniciativu jako v pohanských náboženstvích, ale Bůh [2K 5,21]. Na rozdíl od 2K 5,19, kde subjektem tohoto činu je Bůh, pokládá Ef 2,16 za subjekt Ježíše Krista [sr. Ef 2,14.17]. Výsledkem m. je podrobení všeho Kristu.

Míra. 1. Míry délkové. Základnou biblické míry délkové jest loket [Dt 3,11], a to loket »obecný« a loket »královský« [Ez 40,5; 43,13], který byl o dlaně delší než loket obecný; podle lokte královského byl vyměřován chrám Salomounův. Vycházelo se z rozměrů lidského těla. V různých dobách docházivalo u na změny délkové míry, takže jakýkoli převod na naše míry je jen přibližný. Dnes se má za to, že bibl. míry lze stanovit takto: 1 loket = 2 pídě [stopy] = 6 dlaní = 24 prstů [palců] = 458 mm; 1 píd' = 3 dlaně = 12 palců [prstů] = 229 mm [Ex 25,25]; 1 dlaně = 4 prsty = 74,7 mm; 1 prst = 19 mm. Královský loket = 525 mm; 1 prut = 6 loket královských [Ez 40,3].

Po exilu se měřilo na lokty attické [462 mm] a později římské [444 mm]. Jeden stadion = hon = 300 loket = 600 pídí. Jedna římská mile

= 1000 římských kroků = 1478 m [Mt 5,41] = 8 honů.

Cesta dne sobotního, t. j. vzdálenost, kterou směl Izraelita ujit v sobotu [Sk 1,12] = 2000 loktů [přibližně 900 m].

2. Míry duté:

a) Pro věci sypké:

1 Kór [Chómer] = míra = 10 efi = 360 l [1Kr 4,22; Ez 45,14].

1 'éřā (efi) = bat (bath) = 3 s'á [sata] =

3 míry [měrice] = 10 'issaronů;

1 s'á = 6 kab = 12 l [Gn 18,6];

1 'issaron [gomer, 'ómer] = 3,6 l [Ex 16,36].

1 log = míra = 0,50 l [Lv 14,10];

Měřice ve Zj 6,6 je odhadována na 1,08 l.

b) Pro tekutiny:

1 chómer = 10 bath = 360 l;

1 bath = efi = 6 hin = 36 l [Ex 29,40];

1 hin = 6 l = 12 log;

1 log = míra = 0,5 l.

V NŽ bylo užíváno pravděpodobně i zde míry attické, jež obsahovala 39 l [J 2,6].

3. Míry plošné:

Základní mírou prý byla rozloha pole, obdělá vatelná jedním spřežením volů za jeden den [hebr. *semed*, lat. *iugum* 1S 14,4, snad také 1Kr 19,19]. Král. u Iz 5,10 překládají tuto

Babylonský loket. Měří 49 cm, je rozdělen na palce, které jsou očíslovány zleva počtem čárek od jedné do sedmi. Nalezen na spodku sochy Gudeovy v Tello.

míru jako »dílece«. Jindy se plocha měřila podle množství obilí, nutného k jejímu osetí.

Míra ve smyslu měřítka. Při posledním soudu bude nás Bůh soudit podle toho měřítka, jakého jsme sami užívali vůči svým bližním [Mt 7,2 sr. Mk 4,24; L 6,38]. Ježíš vyzývá své učedníky, aby vůbec nesoudili [Mt 7,1], ale raději odpouštěli a dávali [L 6,37nn], a to měrou dobrou, natlačenou a natřesenou.

V přeneseném slova smyslu užívá Pavel pojmu m. o rozmanitosti Božího obdarování. Každému přidělil Bůh určitou míru, výměru víry [R 12,3], t. j. určitý dar milosti [charisma] k určité službě v církvi. A právě to vědomí, že nemáme nic, co bychom nevzali, t. j. nepřijali, má vést křesťana ke skromnosti, ne k domýšlivosti, a k sebeomezení na tento dar víry. Jinak by tělo Kristovo bylo nestvůrné, nebylo by dokonalým obrazem míry plnosti Kristovy [Ef 4, 13]. Každý má proto přispívat k rozvoji

Královský egyptský loket. Mm 52 cm a má označeny palce a dlaně čárkami. Z nálezů v egyptských hrobech.

[430] Miriam—Mispah

církve úměrně dané milosti a úkolu, jaký má v církvi [Ef 4,7,16]. I svou misijní činnost provádí Pavel jen na území, které mu bylo Bohem vyměřeno [2K 10,13-15]. Kristus ovšem obdržel Ducha nikoli v omezené m., jako proroci, apoštolové a j., nýbrž neomezeně [J 3,33nn].

Miriam. Někjaký Judovec, syn Ezrův [1Pa 4,17]_r.

Mírka. *Míra.

Mirma. Benjaminec, syn Sacharaima a jeho manželky Chodes [1Pa 8,10].

Mírnost, opak přisnosti, zvl. při soudech, ohled na okolnosti, jež vedou k blahovůli posuzování trestního činu. F 4,5 vyzývá Pavel, aby křesťané vzhledem k blízkosti Páně, kdy bude zjeveno, že jejich domovské právo je v nebesích, jednali mírně se všemi lidmi přes dočasný jejich odpor a pronásledování [sr. Tt 3,2, kde Kral. mají tichost, Zilka: mírnost]. Jinde překládají Kral. tentýž řecký výraz slovem přívětivost [Sk 24,4] nebo dobrotivost [2K 10,1; Zilka: laskavost], jež je charakteristickou vlastností Kristovou. Jen slabý člověk úzkostlivě hájí svou důstojnost, moc a právo, ale ten, který je si vědom svého »obcování v nebesích« [F 3,20], projevuje téhož ducha mírnosti, jež byla u Krista [sr. F 2,5n]. Mírnost je charakterisována i »moudrost shůry« [Jk 3,17] a ovšem i činnost biskupa [1Tm 3,3], který právě pro své autoritativní postavení má projevovat dostatečnou ohleduplnost [mírnost]. Všecka tato místa navazují na pojetí LXX, jež mírnost připisuje jednak Bohu jako svrchovanému vládci [Z 86,5, kde hebr. i Kral. mají »lítostivý«], jednak králům a prorokům. U věřících tu jde vždy o vlastnost, která nějak souvisí s eschatologickou skutečností, jež je věřícím v předjímce dána. Výjimku tu činí 1Pt 2,18, kde se mírnost přisuzuje i některým majitelům otroků, ač tu jistě nejde jen o křesťany.

Mírný. Ve Sk 25,8 Kral. praví o Pavlovi, že »[po]dával mírnou zprávu«. Překládají tak řecký výraz, který znamená »hájit se«.

Mirra, myrra [myrha], pryskyřice balzamové vůně z keře Balsamodendron Myrrha, rostoucího hojně v Arábii, nebo ze stromu Gommiphora abyssinica. Do obchodu přichází v kouscích v barvě žlutavo-hnědé. Při zahřátí vydává příjemnou vůni. Používá se k vykuřování, balzamování a při bohoslužebných úkonech. Tvořila součást oleje »pomazání svatého« [Ex 30,23-25]. Ženy s oblibou užívaly m. k vykuřování svých pokojů a směsi oleje s m. k natírání těla [Př 7,17; Pis 3,6; Est 2,12]. Mudrci od východu přinesli darem také m. [Mt 2,11]. Na kříži pak byla Ježíšovi podávána smíšenina m. s vínem jako utišující prostředek [Mk 15,23]. M. tvořila také součástku smíše-niny, kterou bylo pomazáno mrtvé tělo Ježíšovo [J 19,39], což naznačuje, že m. bylo používáno při balzamování.

V Gn 37,25; 43,11 překládají Kral. jiný

hebr. výraz jako m. Jde tu spíš o silně voňavou pryskyřici cistovou, dobývanou ze zvl. druhu skalní růže, rostoucí v Sýrii [Cistus creticus].

Míření [stč. = smír, smířování 2K 5,18]. *Mír. *Smíření.

Mísa [Kral. misa], větší plochý talíř [Mt 14,8]. O izraelských knížatech čteme, že obětovali na vybavení stánku vedle jiných darů také stříbrné m-y o váze 130 lotu [Nu 7,13.19. 25.31]. Zlaté m-y byly zhotoveny pro stůl chlebů předkladných [Kral. předložení], a to dvě široké, na které byly narovnaný chleby, a dvě menší misky na kadidlo [sr. Ex 25,29; 37,16; Nu 4,7].

Misam. Benjaminec, syn Elpálův. Se svými bratřími vystavěl Ono a Lod [1Pa 8,12].

Misfat, En Misfat, totožné s Kádes [Gn 14,7]. *Kádes.

Misgab [= vysoká tvrz], nějaké místo na území moabském, jemuž prorok ohlašuje pomsty Boží [Jr 48,1]. Snad se zde nemíní ani žádné město, nýbrž skutečně jen tvrz, ježto i Kral. na jiných místech překládají tentýž hebr. výraz slovem »útočiště« [2S 22,3; Ž 9,10; 18,3].

Miska. V Ex 25,31.33; 37,17 se míní misky v podobě květiného kalíšku tvaru mandlovitého, jimiž byl ozdoben svícen ve stánku. Ve 2Kr 21,13 je jiný hebr. i výraz, znamenající jakousi pánvici.

*Mísa. *Nádobí.

Mismanna [= tučnost, tuk]. Jeden z Gádovců, kteří se připojili k Davidovi v Sicelechu [2Pa 12,10].

Mispah [= strážní věž], jméno několika míst v Palestině, zbudovaných na posvátných pahorcích. V Gn 31,48n jest tak nazvána hromada kamení, kterou naházeli Jákob a Lában na hoře Galádské na svědectví smlouvy [proto: Gál Ed] mezi sebou [Gn 31,25.44-49] v přesvědčení, že Bůh bude strážcem této smlouvy. *Masfa, Masfe.

Mirra, *Commiphora abyssinica**

Mispar [= vypravování, počet]. Jméno jednoho z těch, kteří se navrátili ze zajetí babylonského se Zorobábelem a Jozuou [Ezd 2,2]. U Neh 7,7 je užito tvaru pro ženský rod, Misperet.

Misperet *Mispar.

Misraiský, Misraiský. Čeled' ze čtyř čeledí kariatjaharimských, které se postupně rozšiřovaly a zakládaly města [1Pa 2,53].

Místně, t. j. přiměřeně, jasně, ihned [1S 10,16; Jb 35,4].

Místnější, přesnější, průkaznější, důkladnější, dokonalejší, jistější [Sk 24,22 sr. Sk 18,26; 23,15].

Místo. Místo Absolonovo [2S 18,18]. Tak je nazván pamětní sloup, který si vztyčil Absolon v Královském údolí [podle jiných vykladačů jej vztyčil David]. - Tajná m. [1S 5,9. 12], místa na těle, která obvykle ze studu bývají ukrývána šatem. - M. plzka [Z 73,18], nejistá půda pod nohama, tedy něco klamavého, marnivého, nač společají bezbožníci, ačkoliv je uvádí čím dál tím hlouběji do falešných životních názorů [sr. Iz 29,9n]. - Pusté m. [Mk 1,36; L 4,42.45], osamělé m., nikoli poušť. - Suché m. [Mt 12,43; L 11,24], kde podle představ současníků Ježíšových se zdržují neklidní démoni, dokud se neusadí v srdci člověka. Vysoká m. [Jr 3,21] *Výsost. Způsobiti m. [2S 7,10], t. j. určití, ustanoviti, zříditi, připraviti m. »Místa nemíti« [1K 4,11]. Pavel v seznamu tělesných i duševních utrpení, jež snáší jako apoštol, vypočítává i to, že »nemá místa«, t. j. bloudí jako bez domova, bez vlasti, bez stálého pobytu. »Míti místo«, najítí bydliště, útočiště, pohostinství, uplatnění [Jb 16,18; Ž 5,5; 101,7; Jr 37,20; L 2,7; J 8,37; R 15,23]. »Dávati místo hněvu« [R 12,19] = přenechati Božímu soudu. Žilka: »Ponechte průchod Božímu hněvu«, sami se nemstěte [R 12,17 sr. Př. 25, 21]. »Nedávejte m-a d'áblu« [Ef 4,27] = neposkytujte d'áblu příležitosti k uplatnění tím, že udržujete a živíte hněv [Sr. Dt 24,15; Mt 12,43nn; Jk 4,7; 1Pt 5,8]. »[Ezau] nenalezl m-a ku pokání« [Žd 12,17] = nenašel možnosti k pokání.

Mistr. Tento výraz je překladem řeckého *didaskalos, epistates* [L 5,5; 8,24.45; 9,33.49] a hebr. *rabbi* [učitel], které Kral. překládají jednak m. [J 1,38; 20,16] i tam, kde nejde přímo o označení činnosti Ježíšovy [všeobecně Mt 10,24n; L 6,40; Jan Křtitel L 3,12; Nikodém J 3,10; Jk 3,1], jednak doktor [označení zákoníků L 2,46], jednak příkazatel [L 17,13] a učitel, zvláště tam, kde jde o skupinu křesťanských učitelů ve sboru [Sk 13,1; 1K 12,28n; Ef 4,11] nebo o misionáře mezi pohany [1Tm 2,7; 2Tm 1,11]. Dokonce i bludaři jsou nazýváni učiteli [2Tm 4,3]. Obecně lze říci, že m. [učitel] je vykladač vůle Boží, jak je obsažena v Zákoně, vykladač, který získal kruh žáků. V židovstvu požíval učitel velké vážnosti zvláště ovšem mezi žáky [*učedníky]. Obstarávají mu vše, čeho je mu třeba [sr. Mk 11,1nn; Mt 26,17nn], pomáhají mu a doprovázejí jej

Mispar -Míti Ducha [431]

při práci [sr. Mk 8,6; 5,37nn], slouží mu jako veslaři [sr. Mk 4,35nn], nosí mu sandály, pohánějí mezka, na němž jede a p. Neboť ten, kdo vykládá Zákon, stojí výše než ostatní. I rodiče povstávají v úctě před svým synem-mis-trem. Samo sebou se rozumí, že žáci vydržují svého učitele ze svých prostředků [sr. L 8,3; Mt 27,55].

Také Ježíš budit svým vystoupením dojmem mistra [učitele]. I jeho nepřátelé jej tak označovali [Mt 22,16; Mk 12,32], i když vyslovovali podiv nad tím, že neprošel žádnou z jejich škol [J 7,15; Mt 13,54]. Ale Ježíš se lišil podstatně od ostatních učitelů tím, že vystoupil s nárokem na absolutnost. Nediskutoval, ale oznamoval svrchovaně vůli Boží, a to nikoli jen jako prorok [»tako praví Hospodin«], ale přímo jako nositel, dovršitel a ztělesnění této vůle [»já pravím vám«; J 1,17; Mt 5,17]. Proto učil jako zplnomocněnec Boží [»jako moc máje«] a ne jako zákoník [Mk 1,22]. Ježíš se lišil od současných mistrů také tím, že nečekal na žáky, ale sám je povolával [Mk 1,17; 2,14; L 9,57n; Mk 5,18n; J 15,16], a to i z řad »hříšníků« [Mk 2,18nn; L 15,1n], což vyvolávalo pohoršení a kritiku u mistrů tehdejší doby. Učedníci cítili tuto jedinečnost Ježíše jako m. tak silně, že se neodvážili ani po jeho smrti přivlastnit si titul m. Rozhodujícím pro ně bylo nejen pověření Ježíšovo Mt 23,8 [sr. Jk 3,1], ale povědomí, že Ježíš Kristus je absolutním m-em, o němž svědčil sám Mojžíš [J 5,45n]. *Učitel. *Učedník. *Příkazatel.

Dvakrát je užito výrazu m. v Kral. překladu SZ, a to o Josefovi [Gn 37,19], kde hebr. má »ten pán snů« [— snopracev] a 1Pa 25,7n, kde jde o ty, kteří jsou vyučeni, o mistry na rozdíl od učedníků ve zpěvu [sr. Ezd 8,16: muži učení; 1Pa 15,22: umělý; 1Pa 27,32: muž rozumný].

Mistryně kouzlu [Na 3,4], doslovně: »paní kouzek [sr. Iz 47,9.12; 1S 28,7], t. j. ta, jež se vyzná v kouzlech jako odbornice. Míni se tím Ninive jako sídlo magie.

Míti dobrou vůli [stč. = mítí radost, připraviti kvas, hody]. Tak překládají Kral. v L 12,19 řecký výraz, který jinde tlumočí: hodovati [L 16,19], veseliti se [Zj 11,10; L 15,32; Sk 7,41; Zj 12,12], býti vesel [L 15,23], vesel pobýti [L 15,29], obveseliti se [2K 2,2] a p. Příčina tohoto stavu myslí může ovšem býti různá. *Veseliti se. *Radost. Boháč z L 12,19, který zapomenul na Boha, viděl svou nejvyšší radost v hodování, protože neznal nic »lepšího, jediné aby jedl a pil« [sr. Kaz 8,15].

Míti Ducha, Boha, d'ábelství jsou výrazy, jimiž NZ označuje duchovní stav člověka. Křesťan »má ducha Kristova« [R 8,9]. Tím se liší od toho, kdo je ovládnán tělesným smýšlením [Kral.: opatrností těla R 8,6n; Ju 19]. Tento Duch Kristův je totožný s Duchem Božím a pro toho, kdo jej má, závdavkem,

[432] Mítí se dobře-Mizraim

příslibem, první splátkou, začátkem budoucích věcí, vzkříšení, vykoupení těla [Ř 8,11.23 sr. 2K 1,22; 5,5; 1K 6,19]. Duch Kristův je duchem víry, jenž očekává vzkříšení [2K 4,13n]. Tento Duch Boží umožňuje Pavlovi dávat rady i v těch otázkách, o nichž není výslovného příkazu Páně [1K 7,10.12.25.40]. Kdo má Ducha Kristova, má i myšlenky Kristovy [Kral. mysl Kristovu 1K 2,16].

Janovský výraz »mítí Boha« navazuje na SZ. Izrael je Božím majetkem, ale na druhé straně také Izrael má Boha, takže je jeho Bohem [Ž 33,12;] Hospodin je dědictvím levitů [Nu 18,20; Dt 10,9; 18,2; Ez 44,28], je »částíkou dílu«, »dědictvím rozkošným« věřících [Ž 16,5n; 73,26], takže mohou volat »můj Bůh« [Ž 5,3; 22,2], »můj« vykupitel [Jb 19,25; Ž 19,15], »můj« hrad [Ž 18,3] a p. V tom smyslu mluví 1J 2,23; 2J 9 o těch, kteří nemají Otce [narozdíl od těch, kteří jej mají], protože zapírají, nevyznávají a nevěří v Syna přišlého v těle. Člověk může věřit Bohu, může si myslet, že jej zná, a přece jej nemusí mít, t. j. nemusí s ním žít v obcenství, nemusí okoušet odpuštění hříchů, protože nemá Syna [1J 5,12], nemá přimluve u Otce [1J 2,1; sr. Žd 4,14n; 8,1; 10,21], nemá věčný život [J 3,15n.36; 5,24.39n; 6,40.47.53n; 10,10; 20,31]. Nejde tu jen o něco budoucího, o naději budoucí spásy, nýbrž o něco, co mají věřící už nyní: pokoj [J 16,33 sr. J 14,27], radost [J 17,13], světlo života [J 8,12], obcenství s Bohem [1J 1,16]. A to všechno proto, že křesťané mají Boha a Syna. Je-li u Pavla a v synoptických zdůrazněna více stránka eschatologická [na př. Duch sv. je závdavkem budoucí slávy Ř 8,23; 2K 1,22; 5,5; Ef 1,13n; poklad v nebi Mt 19,21; Ef 5,5; Žd 10,34; 2K 5,1; 1Tm 4,8], je v janovském okruhu zdůrazněno to, co křesťan už nyní má. Ovšem, také ostatní části NZ mluví o tom, co křesťan už má: spravedlnost z víry [F 3,9], dobré svědomí [1Pt 3,16], smélost a přístup k Bohu [Ef 2,18; 3,12; Ř 5,2; Žd 10,19], přepevné potěšení [Žd 6,18], vykoupení skrze krev Kristovu [Ko 1,14; Ef 1,7], dary Ducha [1K 7,7; 14,26], pravou známost [1K 8,1.10], takže každý může přes svou chudobu druhé zbohatnout [2K 6,10 sr. Sk 3,6]. To všechno jsou nezasloužené dary Boží milosti [1K 4,7]. Ale janovský okruh všechny tyto pojmy zahrnuje pod výraz »mítí Boha, Krista«.

Na rozdíl od křesťanů, kteří mají Ducha sv., Ducha Kristova, mluví NZ o lidech, kteří mají d'ábelství, t. j. kteří v sobě nosí d'ábla anebo o nichž lidé prohlašují, že jsou posedlí d'áblem [Mt 11,18; L 7,33; 8,27; J 7,20; 8,48n.52; 10,20; Mk 3,22.30; 7,25; 9,17; L 4,33; 13,11; Sk 8,7; 16,16; 19,13]. Hříchů proti Duchu sv. se dopouští ten, kdo působení Ježíše Krista prohlašuje za působení d'áblské [Mk 3,22-30]. NZ nemá pochybnosti o tom, že Ježíš Kristus je Pánem nejen andělů, duchů Božích [Zj 3,1; sr. 1,4; 4,5; 5,6], nýbrž i démonů [L 10,18; 11,14-20], takže je naděje

i pro ty, kteří mají ducha nečistého [sr. Mt 10,8; Mk 3,15; 16,17; L 9,1; 10,17].

Mítí se dobře. Tak překládají Kral. čtyři řecké výrazy: Mk *6,18 [v pozdním závěru evangelia] ve smyslu »uzdravití se«. Sk 15,29; 23,30 doslovně »býti silen«. Tento výraz byl připojován jako pozdrav u starověkých dopisů. 2K 13,11 ve smyslu »radovati se«. 3J 2 ve smyslu »býti šťasten na cestách« [sr. Joz 1,8; Př 28,13; 2Pa 18,11; 32,30], mítí úspěch.

Mitnejský, pravděpodobně obyvatel neznámého dnes místa nebo města, nazývaného Meten nebo Mitna [1Pa 11,43].

Mitridat(es) [= darovaný (božstvem) Mithrou]. 1. Správce nad Kyrovými [Cýrovými] poklady. Byl pověřen, aby vydal poklady domu Hospodinovu, jež byly uloženy v královské pokladnici, Sesbazarovi, knížeti judského [Ezd 1,8].

2. Důstojník perský, ustanovený v Samaři za Artaxerxa [Ezd 4,7]. Popichoval spolu s jinými perského krále Artaxerxa Longimana, aby zakázal pokračovati ve stavbě chrámu Hospodinova [Ezd 4,24].

Mitsar, nějaká vyvýšenina v. od Jordánu s vyhlídkou na pohoří Hermon, odkudž žalmista, zbavený služeb Božích, vysílá vroucí tužby k Jerusalemu [Ž 42,7]. Možná však, že tu vůbec nejde o vlastní jméno, nýbrž prostě o nějakou malou, bezejmennou horu [hebr. *mis'ar* = malý, bezvýznamný]. Sotva je tu myšlena hora Sióň, jak se domnívají někteří badatelé, kteří navrhuji překlad: »Neboť se na tě rozpomínám v krajině Jordánské a Hermonské, ó malá horo [Sióne]!« Spíše:»... ...s malé hory«, ač ani tento překlad nic neříká.

Mizael [= kdo jako Bůh?]. - 1. Syn Uziele, syna Kahatova, strýc Aronův a Mojžíšův [Ex 6,22]. Když Nádab a Abiú byli zabiti pro obětování *cizím ohněm, vynesl Mizael k rozkazu Mojžíšovu jejich těla ze svatyně a pochoval je vně za stany [Lv 10,4-5].

2. Jeden z těch, kteří stáli Ezdrášovi po levici, když předčítal lidu Zákon [Neh 8,4].

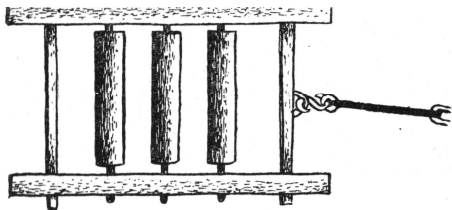
3. Soudruh Danielův, jemuž dal správce nad dvořany krále Nabuchodonozora jméno *Mizach [Dn 1,6.7.11.19; 2,17].

Mizach [*Mizael 3], druh Danielův, Chananiášův a Azariášův, kteří byli v zajetí babylonském vybráni, aby se vyučili »litemimu umění a jazyku kaldejskému« [Dn 1,4.7; 2,49]. Když jako pravověrní Židé se nechtěli klanět královskému obrazu, byli osouzeni u krále a uvrženi do ohnivě pece [Dn 3,13-20]. Když však král viděl, že se jim nic nestalo, povýšil je opět na správce země. Vypravování mělo povzbudit pronásledované Židy v době Antiocha Epifana k vytrvalosti a věrnosti k náboženským zásadám.

Mizerný [z lat.], politováníhodný [Zj 3,17].

Mizraim. Druhý syn Chámův, praotec obyvatelstva, jež osadilo Egypt [Gn 10,6.13]. Proto je M. v hebr. i jménem Egypta.

Mláčení. Primitivním *srpem [Dt 23,25] uřezané klasy byly po vybrání plevele [Mt 13, 30] odnášeny ve snopcích na mlat [*humno], jenž byl obvykle společný pro celou vesnici, ač také čteme o mlatech, jež byly soukromým majetkem [2S 24,16]. Mlat byl zřizován pod širým nebem [v době žní v Palestině nepršelo, Sd 6,37] na vyvýšeném místě kvůli větru, aby po vymláčení bylo usnadněno oddělení čistého zrna od plev. Drobnější plodiny anebo menší množství obilí byly mláceny hůlkami nebo cepy [Sd 6,11; Am 1,3]; větší množství obilí bylo odebíráno ze stohů [Jr 50,26], rozkládáno kruhovitě po mlatu a mláceno dobyt看, honěným v kruhu po obilí. Při tom bylo zakázáno dávat dobyt看 náhubek [Dt 25,4; 1K 9,9]. Později bylo k mláčení užíváno mlátiček dvojího druhu: menší měly podobu saní [*smyku Iz 28,27; 41,15], složených z několika silných desek, do nichž byly zespodu zasazeny ostré kameny nebo železné zuby; větší měly podobu

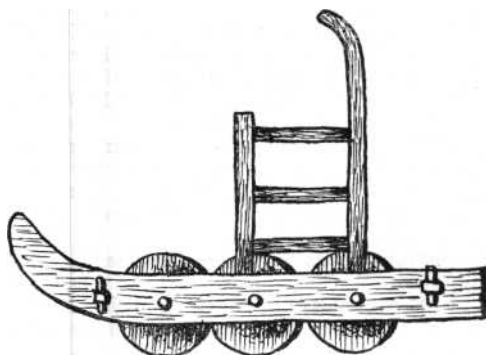
Mlátičí vál. Podle modelu z egyptského hrobu.

vozu s lešením pro rolníka; v dřevěném rámci byla upevněna souprava ozubených válců. Rolník stál nebo seděl na těchto mlátičkách a popoháněl pár volů přes navržené klasy. Obilí bylo při tom přehazováno vidlemi. Vymláčené obilí bylo za větru přehazováno lopatami, aby se plevy oddělily od zrn. Nebylo-li větru, bylo obilí lopatou vyhazováno do vzduchu, zatím co druhý člověk mával širokou věječkou, aby způsobil vítr [Iz 30,24; Mt 3,12]. Věječek však se většinou užívalo jen k odstranění prachu z mlatu [vyčištění humna]. Majitel zůstal na mlatu i za noci, aby zabránil krádežím [Rt 3,2n]. Nezapomeňme ovšem, že

Mláčení -Mládenčí žád. [433]

mlaty bývaly současně kultišťmi, takže pobyt na mlátě měl i svůj sakrální charakter. — Zrní bylo konečně prosíváno na říčici [situ Am 9,9], aby bylo zbaveno kamení a jiné nečistoty. Proroci užívali m. jako obrazu Božích soudů nad národy [Iz 25,10; 2Kr 13,7]. Bezbožníci pak byli přirovnáváni k plevám, jež roznáší vítr [Ž 1,4; Mt 3,12].

Mládenček, mládenec. Mladý hoch [Sd 8,20; 1S 17,33.42.56; 1Pa 22,5; 2Pa 24,3; Př 1,4; Mk 14,51; J 6,9; Gn 41,12; Sd 8,14; Rt 3,10], mladík [1Kr 12,8; Ž 119,9; Kaz 11,9 atd.] Poněvadž však hebr. *na'ar* [překlá-

Jiná úprava mlátičího valu s křeslem. Model z egyptského hrobu.

dané Kral. mládenček, mládenec] je současně označením kultickým [Bič 11,17 upozorňuje, že městečko Nárát, hebr. *na'ará* Joz 16,7, souvisí se ctiteli Naarovými (kult Adonisův)], můžeme snad na některých místech předpokládat, že označení m. je term. techn. pro mladé muže, zaměstnané v chrámové službě [? 1S 2,17; 3,8]. Bič II, 106 upozorňuje na 1S 14,1.6, že »služebník, který nosil zbroj« [Saulovu], je vlastně m. a že zbraně, jež nosil, dlužno hledati v arsenálu svatyně [sr. 1Kr 10,16n; 14,26nn]. *Mladice.

Mládenčí žádosti [2Tm 2,22]. Poněvadž

Mláčení v starém Egyptě. Krávy jsou honěny po rozestřené obilí. Vymláčená pšenice je prohazována lopatkami (Kral. věječka), aby vítr odnesl plevy. Malba z hrobu Thutnofre v Thebách,

[434] Mladice - Mléko

Timoteus jistě byl už poměrně starý, domnívají se vykladači, že tu jde spíš o mladistvou, vášnivou horlivost potírati bludaře než o náruživost mladí v oblasti erotické; možná, že pisatel myslí také na to, co připomínal Timoteovi v 1Tm 6,1 On.

Mladice, dívka, mladá žena [Rt 2,5n; 1Tm 5,2; Tt 2,4], ale také chrámová kněžka, nevěstka [Am 2,7 sr. Bič II., 132].

Mládnoti [Jb 29,20] = býti nový [sr. Pl 3,23; opak: zestarati].

Mladost je v bibli považována za zvláštní výsadu [Jb 29,4; Ž 144,12; Kaz 11,9], ale také za dobu velmi nebezpečnou [Jb 13,26; 20,11; Ž 25,7], není-li naplněna prayou bázní před Bohem [Kaz 12,1; 1Kr 18,12; Ž 71,5,17; Jr 3,4; Mt 19,20]. Pak je marností právě tak jako dětství [Kaz 11,10]. Bůh může ukřátit dobu m. [Ž 89,46], ale také ji prodloužit nebo obnovit [Ž 103,5]. V 1Tm 4,12 píše autor Timoteovi, že nikdo nemusí a nemá pohrdat jeho m—í, jestliže jen bude vzorem věřícím ve slově, jednání, láске, víře a čistotě. V nějakou přirozenou nevinnost mladosti Písmo sv. nevěří [Gn 8,21].

Mlatba [Óz 10,11] == *mlácení, šlapání po obilí.

Mlátící vůl. *Mlácení. Předpis z Dt 25,4 má pro Pavla v 1K 9,9; 1Tm 5,18 alegorický [obrazný] význam.

Mlátiti *Mlácení.

Mláto [L 15,16], potrava pro prasata, skládající se z pomyjí a plodů nebo slupek plodů bobovníku [rohovniku] obecného [Ceratonia siliqua], t. zv. svatojanského chleba. Je to stále zelený strom, dosahující výše až 9 m s listy podobnými listům jasanu. Plody [lusky] bývají až 30 cm dlouhé. Dokud jsou

Rohovník obecný, Kral. mláto.

zelené, užívá se jich ke krmení hovězího dobytka. V době hladu se jimi živí i lidé. Z dužiny lusek je vyráběn syrup. Podle legendy se Jan Křtitel živil touto potravou chudých. Odtud jméno »svatojanský chléb«.

Mlčeti, mlčení. Umlknutí před Bohem v pokorném očekávání jeho rozhodnutí anebo v tichém přijetí jeho soudů bylo sz pisatelům výrazem pravé zbožnosti [Ž 37,7; 62,2,6; Ex 14,14; Neh 8,11; Ž 65,2, kde Kral. »na tobě přestávati sluší, ó Bože, tebe na Siónu chváliti« lze též přeložit: »Tobě buď ztišení [umlknutí] chvalozpěv, Bože na Sionu« [Zeman]; sr. Iz 41,1; Ab 2,20; Sof 1,7; Za 2,13; Žj 8,1]. Ovšem mlčení může být také výrazem nedůvěry v Boha, zbabělosti, nedostatečného ocenění velkých skutků Božích, jež třeba oslavovat nebo zvěstovat [Ž 30,13; Iz 62,1,6; Jr 4,19; Mt 20,31; Mk 10,48; L 19,40; Sk 18,9], nebo zatvrzelé neochoty k vyznání hříchů [Ž 32,3-5]. Mlčí-li Bůh, je to pro věřícího největším utrpením a naplňuje jej hrůzou [Ž 22,3; 83,2; 109,1; Iz 57,11]. Proto se raduje z každé naděje na Boží promluvení [Ž 50,3]. Mlčící Ježíš před nejvyšší radou [Mt 26,63; Mk 14,61] je pisatelům NZ naplněním Iz 53,7n [sr. Sk 8,32; 1Pt 2,23]. Někdy má výraz mlčení význam říše mrtvých [Ž 94,17; 115,17].

Podle 1K 14,34-35 mají ženy ve shromáždění mlčeti. Je zajímavé, že v některých rukopisech stojí tyto verše až za v. 40. Je možné, ač ne jisté, že jde o poznámku opisovačovu, která stála kdysi na okraji rukopisu, později však byla vepsána do textu. Obsah těchto slov je v jistém rozporu s tím, co je v 1K 11,5,13, kde se předpokládá veřejné vystoupení žen při modlitbě. Není vyloučeno, že ony verše z 1K 14,34n byly vepsány v pozdější době na základě 1Tm 2,11nn, kdy činnost žen ve sborovém životě vykazala některé nebezpečné výstřelky. Je však také možné, že naopak 1Tm 2,11nn zevšeobecňuje pokyn, který byl původně, v 1K 14,34, zahrocen toliko na zvláštní případ neuposlechnutí žen do rozhovorů v prvokřesťanských shromážděních.

Mléko kravské, ovčí [Dt 32,14n], kozí [Př 27,27] a velbloudí [sr. Gn 32,15] bylo a je doposud na východě důležitou složkou výživy [Ex 3,8]. Pilo se sladké nebo kyselé, zpracovávalo se na tvaroh, jenž byl s příměskem soli sušen na slunci. Jakýsi druh *másla obdrželi tím, že smetanou v koženém měchu, uvázaném na obou koncích, zvolna pohybovali nad mírným ohněm [Dt 32,14; Sd 5,25; 2S 17,29; Př 30,33]. M. bylo ukládáno ve starších dobách v »nádobách mjéných« [Sd 4,19], t. j. v kožených měších. Že bývalo užíváno i v lékařství, zvláště očním, je patrné z Pís 5,12.

V 1K 3,1n je m. obrazem zvěsti, kterou Pavel živil Korintské, když ještě byli začátečníci v křesťanství. Nemohl je krmit tuhým pokrmem [*moudrostí, sr. 1K 2,1n]. Podobný obraz máme v Žd 5,12, kde m. je obrazem »počátku výmluvnosti Božích« [Žilka: »začáteční základy Božích slov«, Luther: »První písmena Božích slov«, tedy elementární vyučo-

vání, počáteční slovo o Kristu, sr. Žd 6,1] na rozdíl od hrubšího pokrmu [Žilka: hutný pokrm], jenž je stravou dokonalých [Žd 6,1nn; 1K 2,6]. Co se miní tímto m., je nejlépe patrné z Žd 6,1n: pokání z mrtvých skutků [sr. Žd 9,14], víra v Boha [v Ježíši Kristu Žd 1,1], přijetí křtu se vzkládáním rukou [a přijetím Ducha sv. Sr. Sk 8,16n; 9,17nn; 19,5n], učení o vzkříšení z mrtvých a věčném trestu. Známkou začátečnictví a dokladem tělesnosti jsou Pavlovi »nenávisť, svárové a různice« ve sboru [1K 3,3].

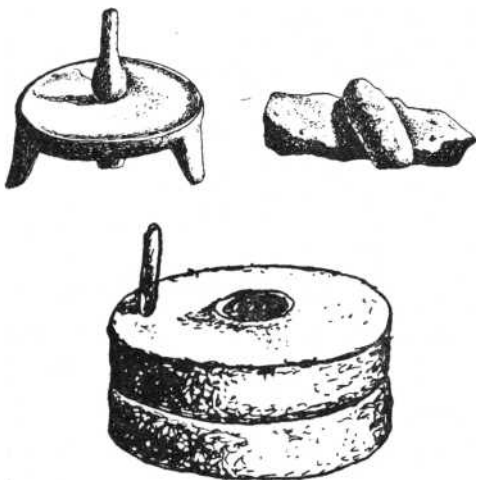
Poněkud jiný význam mají slova v 1Pt 2,2 o »rozumném mléku beze lsti«, t. j. o ne-falšovaném m. [Kral. nedovedli dost výstižně přeložit řecký výraz *logikos*, rozumný, také však: slovní; katol. překlad *Colūv* a *Škrabalūv* mají: »duchovní, čisté m.«; Žilka: »rozumné, čisté m.«. Sr. Ř 12,1, kde se mluví o rozumné bohoslužbě]. Nejde tu o protiklad m. a tuhého pokrmu jako v 1K 3,1n, nýbrž prostě o duchovní stravu [sr. 1K 10,3n], jež neživí tělo, ale rozum a ducha tak, že rostou ke spáse. Podobné výrazy se vyskytují také v řeckých mystériích, v nichž mléko vedle medu tvořilo část božské potravy, jež přinášela nesmrtelnost. Zásvěcenci se stali účastní sakramentálním pitím m-a této božské stravy. V některých mystériích bylo m. nahrazeno sdělením tajemného slova. Možná také, že tu šlo o rajskou stravu, tedy předjímku oněch dnů, kdy se vrátí ráj [Jl 3,18; Iz 60,16]. Petr m-em rozumí slovo evangelia.

Mlení, mlítí (mletí), mlýn. U Mt 24,41 je míněn vlastně ruční mlýnek, jinak v bibli pouze žernov [Ex 11,5; Nu 11,8; Pl 5,13], důležitý a nepostradatelný předmět v každé domácnosti na východě, ježto mouka byla připravována mletím pravidelně před bez-

Mlení-Mluvení, mluvití [435]

prostředním upotřebením. Proto Jr 25,10 [sr. Zj 18,22] umlknutí »hluku žernovu« pokládá za zvl. Boží soud, ježto »hluk žernovu« patřil k podstatě života obydlých vesnic a měst. Ruční mlýnek se skládal ze dvou kruhovitých obyčejně čedičových kamenů [svrchní a spodní žernov« Dt 24,6], z nichž spodní, pevný [Jb 41,15] byl poněkud vyhloubený, svrchní otáčivý kolem pevné osy, do spodního zapadající [Sd 9,53]. Svrchní žernov byl otáčen pomocí rukojeti, upevněné při vnějším okraji. Mouka padala s okrajů spodního žernovu na plachetku, rozprostřenou pod ním, nebo na širokou mělkou mísu. Mlýny měly v různých dobách různou podobu. Ježto ruční mlýnek byl v domácnosti nepostradatelný, nesměl být zabaven při prodloužení [Dt 24,6]. Mletí, jež bylo namáhavou prací, obstarávaly ženy, obyčejně ženy otrokyně [Ex 11,5; Iz 47,1-2], nebo se k tomu užívalo válečných zajatců a vězňů [Sd 16,21; Pl 5,13]. K mletí většími kameny bylo užíváno oslů; odtud »žernov osličí« [Mt 18,16]. Pro menší potřebu bývala mouka připravována roztloukáním v hmoždíři [Nu 11,8; Jb 41,22].

Mluvení, mluvití. *Slovo. *Řeč. Ve sz pojetí mělo m. mnohem hlubší význam než jen dorozumivacího prostředku. Slova totiž byla výrazem a ztělesněním vůle a úmyslu, a stála-li za nimi celá osobnost, ať dobrá nebo zlá, nechybělo jim, podle Izraelcova přesvědčení, na účinnosti. Myšlenka, slovo a čin pro starověkého člověka tvořily organickou jednotku jako nerozlučný projev vůle. Proto Kaz 5,2 [sr. Jk 1,19] a Př 10,19 varuje před ukvapeností [rychlostí] k mluvení - jen blázen mnoho mluví [Kaz 10,14] — protože slovo je podobno vystřelenému šípů [Př 26,18n], který zasáhne svůj cíl. Je naplněno dynamikou, jež pomine teprve vypotřebením. Izraelita proto věřil v účinnost požehnání, jež mu nebylo jen přátelským přáním zdaru [Gn 27,31-40], právě tak jako v účinnost kletby [Za 5,1-4], ať už jde o *požehnání [kletbu] Boží nebo lidskou. Každé vyřčené slovo je takřka tvůrčím činem. Slovo a událost, jež je tímto slovem vyjádřena, jsou pro Izraelce jedno a totéž. Věc a událost má v hebr. název »slovo, slova« [Gn 22,20; 1Kr 11,41]. Jsou ovšem také jen slova prázdná [slova rtů], jež se podobají tělu bez duše, nádobě bez obsahu, která nemají žádné účinnosti [sr. 2Kr 18,20; Př 14,23; Iz 29,13], ledaže by přinesla Boží soud [Mt 12,36]. Slovo a řeč jsou dále pro Izraelce vyjádřením podstaty toho, kdo mluví, takřka součástí jeho bytosti, ztělesněním jeho duše. Po mluveném slovu je člověk poznatelný ve své podstatě. Ovšem jsou také jiné prostředky k vyjádření podstaty člověka, jeho vůle a cílů: výraz tváře, gesta [Př 6,13 praví o nešlechtném člověku, že »mluví nohama svýma«] a p., ale mluvení je nejvýznamnějším, nejvýraznějším, nejpřůběžnějším a nejdalekosáhlejším výrazem jeho bytosti. Při tom není ani třeba, aby mluvící

Různépodoby obilních mlýnků. 1. Z nálezu v Gezeru. Podobá se třetí míse nebo mělkému mozdíři. 2. Z Teli el-Mutesellim. Sedlovitý. Obilí bylo drceno drhnutím kamenů o sebe. 3. Syrský kulatý z doby Seleukovců.

[436] Mluvení—Moáb

byl viditelný; přes svou neviditelnost může být poznán po hlase [1S 24,17].

S tohoto hlediska musíme posuzovat všechny výroky Pisma o tom, že Bůh mluvil. Pro Izraelce bylo Boží m. normálním prostředkem pro účinné vyjádření jeho moci, činnosti a vůle. Bůh byl sice skryt [Iz 45,15] a Izraelec se bál theofanie [zjevení Božího] jako něčeho smrtelníku krajně nebezpečného [Ex 33,20; Iz 6,5], ale Boží hlas — i když nebezpečný — přece jen byl vnímatelný aspoň některým vyvolaným [Dt 5,24-29]. Je-li lidské slovo tvůrčím slovem, tím více to platí o mluvení Božím [Gn 1,3.6.9 atd.; Ž 33,6; Žd 11,3]. Jeho zavolání znamená současně vyvolání v existenci [Iz 40,26]; dá-li někomu jiné jméno, přetvořuje jej v jinou bytost [Iz 65,15; Gn 17,5n; 32,27n]. Proto je v Písmě tak často spojován čin s mluvením Božím [Nu 11,23; 14,35; 1Kr 8,24; Ž 50,1; Iz 1,20; 40,2.5; Jr 18,7.9; Ez 17,24; 36,36]. Poněvadž pak slova Boží vyjadřují Boží podstatu, je nasnadě, že jeho mluvení a pravda jsou jedno a totéž [2S 7,28; Ž 119,160], takže *amen je nejprůměřenější odpovědí člověka na Boží oslovení [Dt 27,15nn].

Izrael byl přesvědčen, že slyší mluvícího Boha. Všecky zvuky i události, jež si nedovedl vysvětlit jako lidskou činnost a jež ho naplňovaly jistotou Boží přítomnosti, vnímanou vírou, přijímal jako m. Boží. Hebr. *kol* znamená příznačně zvuk, hlas i hrom. Adam a Eva uslyšeli hlas Hospodina právě »k větru dennímu« [Gn 3,8.10]. David slyšel Boží pokyn v šustění moruší [2S 5,24]. Eliáš slyšel hlas tichý a temný, v němž byl Hospodin [1Kr 19,12]. Z počátku slyšel Izraele těchto a jiných přírodních zjevů [Dt 4,12; Ž 99,7], za nimiž tušil vírou Boží přítomnost, docela realisticky Boží hlas. Později mu tyto zjevy byly už jen podoběnstvím Božího m. [Ez 1,24]. Je ostatně těžko rozeznat, kde jde o pouhý symbol a obraz a kde o skutečné vnímání. Někteří badatelé proto také psychologizují údaj Nu 7,89, jako by tu šlo jen o symbolické vyjádření toho, že Mojžíš ve stánku úmluvy mimořádně prožíval přítomnost Boží. Bůh ovšem mluví i skrze Desatero [Ex 20,1] a vůbec skrze Zákon a různé události [na př. vyvedení z Egypta].

SZ je přesvědčen, že Bůh mluví skrze proroky a jiné lidi [1S 3,1; 2S 23,1nn] jako kněze, učitele, básníky, krále a pastýře lidu. Ale proroci jsou zvláštním nástrojem Božího m. Bůh jim vkládá svá slova v ústa [Nu 22,35.38; 5,16] anebo ve vidění ukazuje svou zvěst [Am 7,1n; 8,1n; 9,1nn; Iz 6,1nn] nebo sděluje své výroky [Oz 1,1; Mi 1,1; Sof 1,1; Iz 2,1]. *Prorok. To ovšem později vyvolalo otázku, jak rozeznat pravého od nepravého proroka, jenž jenom předstíral, že slyšel hlas Boží [Jr 23,28nn]. Posledním důkazem tu bylo, zda se mluvené slovo splnilo [Jr 23,16-21]. Neboť o skutečném slovu Božím platí Iz 55,11. SZ je nesen jistotou, že jeho Bůh mluví, kdežto

bohové ostatních národů mají sice ústa, ale nemluví [Ž 115,5; 135,16].

NZ je přesvědčen, že Ježíš Kristus je vtělené [inkarnované] *Slovo, jímž promluvil Bůh a znovu a znovu promlouvá v tomto údobí [eonu] dějin [J 1,1.14; Žd 1,1]. Z toho vyplývá nz poměr ke slovům a výroklům Ježíšovým. *Ježíš Kristus. *Pán. *Zjevení Boží.

Mluvení jazyky *Jazyk.

Mluvný [Za 9,17] = výřečný, řečný, výmluvný. Hebr. sloveso, jež tu Kral. překládají »učiniti m.«, znamená ve skutečnosti nechat růst, prospívat, nésti ovoce, přibývat [sr. Ž 62,11; 92,15]. Někteří vykladači však se domnívají, že jde o výraz příbuzný se slovesem [jinak psaným], jehož se užívá k popsání prorockého vytržení.

Mlýn. *Mlení, mlíti.

Mnázon [= pamětlivý, pozorný]. Křesťan rodem z Cypru, snad přítel Barnabášův. Do-provázal Pavla na jeho poslední cestě z Cesa-reje do Jerusalema, aby jej u sebe ubytoval [Sk 21,16].

Mníti [stč.] = domnívati se [Mt 26,53; L 13,2; Jk 4,5].

Mnoho, mnohý, množství. Stč. ve mnoze [mnoze] = četně, hojně. »Zachovati ve mnoze aneb v mále« [1S 14,6] = zachovati skrze velký nebo malý počet [sr. Nu 14,9; Dt 32,36; Sd 7,4.7; 2Pa 14,11; R 8,31; Ž 3,7; 56,12; 118,6]. »Býti věrný v mále i ve mnoze« [L 16,10] = v nejmenším i ve velkém. »Patříte na mnoho« [Ag 1,9] — očekáváte mnoho. »Odplata mnohá« [L 6,35] = hojná, velká. »Mnohá doufanlivost« [1Tm 3,13] = velká zmužilost. Žilka: svobodná odvaha.

U Mk 5,9.15 [= L 8,30] je množství překladem řeckého *legión*, legie [za doby císařského Říma čítala legie 6000 pěšáků se 120 jezdcí a pomocnými technickými oddíly]. Mk tu myslí na demony, Ježíš u Mt 26,53 [v řečtině je *legión*, Kral.: houf, Žilka: pluk] na anděly. Synu Božímu stojí k službám pluky nebeských bytostí, Syn člověka má moc nad demony, i když vystupují v celých legiích. To je smysl obou míst. Církve bojující má co dělat s démonickými silami [sr. Ef 6,12], ne pouze s tělem a krví. Bojuje však s nadějí, protože její Pán přemohl »množství«.

Mnohomluvnost [Mt 6,7 sr. Jb 11,2; Iz 1,15; Ez 35,13] staví Ježíš proti dětinské důvěře v Boha, jež krátkými a prostými slovy dovede předkládat své potřeby a prosby. Ježíš tu nemyslí jen na kouzelnickou žvanivost pohanů [nesmyslné hromadění slov, vyzývání a přívlastků, jak jsou známy z kouzelných formulí tehdejší doby], ale snad také i na současně židovstvo. Hlavní židovská modlitba, kterou se každý pravověrný Žid měl modlit třikrát denně, t. zv. Osmnáct proseb, je nejméně desetkrát tak dlouhá jako Otčenáš. *Mar nomluvnost.

Množství *Mnoho, 2. odst.

Moáb [= z otce, símě otcovo]. Syn Lotův a jeho starší dcery, praotec Moabských [Gn 19,37], starší bratr Ammona, praotec Ammo-

nitských [Gn 19,38]. Moabští původně obývali na vysočině v. od Mrtvého moře a v krajině, táhnoucí se od tlu na sever až k horám Galáadským. Podle Dt 2,9.12.19-21 vyhubily M-šti a Ammonitští původní obyvatelstvo této země [Enakim, Horejské, Zamzomim]. Území M-ské možno dělit na tři části: 1. Jižní až po řeku Arnon; 2. severní od řeky Arnon proti Jerichu Dt 1,5;32,49] až po hory Galáadské, a 3. údolí Jordánu [Nu 22,1.3]. Většími městy m-skými byly Ezebon, Dibon, Medaba, Rabbat Moab [dnešní Rabbat], Kir Moab a hlavní pevnost Kerak. Amorejší však je záhy vytlačili ze severních sídel, vzavše jim města až po Arnon [Nu 21,26-29], který potom tvořil jejich sev. hranici [Sd 11,18]. Na jižní straně hraničili s Idumejskými, na vých. byla poušť, na z. Mrtvé moře. Tato zbylá země m-ská byla úrodnou vysočinou, vystupující od moře terasovitě až do výše 300-900 m nad mořem, prorvanou hlubokými údolím. Pozoruhodné jest množství jeskyní a cisteren. Jeskyně sloužily za bydliště v nejstarších dobách. Území je plně zřícenin, jež prozrazují, že zde byl kdysi čilý náboženský a obchodní život. Izraelci na pochodu do zaslíbené země chtěli M-em jen projít, ale když Balák, král moabský, viděl, co učinili Amorejským [Nu 21,22n; 22,2], a ze strachu povolal Baláma, aby Izraelcům zlořečil, opanovali území M—ovo. Pro toto nepřátelské počínání, a hlavně pro Baláma a jeho radu [Nu 25,1nn], bylo Zákonem nařízeno, aby do kultického obcenství izraelského nebyl přijímán žádný Moabovec až do desátého pokolení [Dt 23,3-6; Neh 13,1]. Poslední místo, kterým Izraelci prošli na cestě do zaslíbené země, bylo Setim na území m—ském, kde je m-ské a madiánské ženy sváděly k neřestné modloslužbě [Nu 25; Oz 9,10]. Pokolení Gád a Ruben se usadila v dobytém území [Nu 32, 1-6.26.33; Joz 13,15nn] přes výhrady Mojžíšovy. Za Eglona, krále m-ského, padlo do rukou m—ských Jericho a Izrael byl po celých 18 let poplatný tomuto národu, až Ahod, syn Gery Benjaminského, zabil krále m-ského, zmocnil se znovu jordánských brodů a poplatek zrušil [Sd 3,12-30]. V době hladu za vlády soudců odstěhoval se z Betléma do země M-ské Elimelech, jehož dvě snachy Orfa a Rut byly Moabanky. Rut pak se stala prababičkou Davidovou [Rt 1,22; 4,3.5.10.13-17]. Saul bojoval s M-skými [1S 14,47]. David se z počátku choval k M-ským docela přátelsky. Když byl pronásledován Saulem, vyžádal si v zemi m-ské právo asyly pro své rodiče [1S 22,3n]. Jako král podnikl však proti M-ským válku a učinil je poplatnými [2S 8,2.12; 1Pa 18,2.11]. Po rozdělení říše byli poplatní králi izraelskému. Teprve m-ský král *Mésa [2Kr 1,1; 3,4nn] setřásl jho izraelské. Ani Ochoziáš ani Joram nebyli s to jej znovu podrobit [2Kr 3,4-27]. Když však Jozafat, král judsky, byl ohrožen koalici králů m-ského, idumejského a ammonitského, způsobil Hospodin takový zmatek ve vojsku spojenců, že jeden vyhubil druhého, aniž vojsko judské muselo zasáhnout

Móadiáš-Moc, mocen [437]

[2Pa 20,1-30; sr. Ž 60,10; 83,7; 108,10]. M—šti činili nájezdy na sev. říši v době působení proroka Elizea [2Kr 13,20]. Teprve Jeroboám II. je opět podrobil [2Kr 14,25n]. Za Joakima, krále judského, znovu napadali Judstvo a zmocnili se mnoha měst s. od Arnonu [2Kr 24,2; Iz 15]. Kolem r. 600 př. Kr. byli podmaněni Nabuchodonozorem, králem babylonským, když už předtím byli poplatní králům assyrským Tiglatfalasarovi a Senacheribovi. Někteří z Judejců hledali útočiště u M-ských, když Nabuchodonozor pustošil Judstvo, ale po ustanovení Godoliáše za místodržitele se vrátili zase do Judstva [Jr 40,11 nn]. Po této době už není slyšet o říši m-ské. M-šti se ztratili v moři obyvatelů Arábie. Jen Ezd 9,1; Neh 13,1.23 se o nich zmiňují, patrně spíše jako o kulturně než národně pospolitosti.

Je zajímavé, že M-šti tak jako Izraelci se dělili na 12 kmenů a všichni jejich život jako život tehdejších »národů« vůbec se soustřeďoval kolem kultu. Hlavním jejich božstvem byl Chámos [Sd 11,24], a patrně také Astarta. O modle Belfegor [Bál Peor] a o nešlechtnostech, páchaných při její modloslužbě, vypravuje Nu 25,3nn. Není divu, že Iz 15; 16; 25, 10-12; Jr 9,26; 25,21; 27,3; 48; Ez 25,8-11; Am 2,1; Sof 2,8-11 předpokládají zkázu M-ovi jako prototypu nepřítele lidu Božího.

T. zv. moabský kámen, objevený 1868 v Dibonu a uložený v pařížském Louvrů, je popsán starou hebrejštinou: *Mésa, král m-ský, sděluje, že Omri, král izraelský, podrobil M., a že toto podrobení trvalo až do poloviny vlády Achabovy. Tu teprve Chámos, božstvo m-ské, umožnil Mesovi, aby svrhl jho Izraelců. Podrobně jsou popsána vítězství nad Izraelem.

Moadiáš [= Hospodin povolává, vyzývá nebo slavnost Hospodinova]. Jméno kněžské čeledi z doby velekněze Joakima [Neh 12,17; kolem 536 př. Kr.]. *Maadiáš.

Moc, mocen, mocný. Výrazy moc, síla a p. překládají Kral. více než 30 různých hebr. a 2 řecké výrazy a jen podrobně studium pův. textů by mohlo vystihnout jemné odstínění každého z nich. Zde se omezíme jen na místa a výrazy, jež postupně označují m. Boží, Ježíšovu a apoštolskou a projevy této m. v církvi.

1. Moc Boží. Sz představa o m. Boží souvisí kořenně s Boží činností v dějinách. Nejde tu o představu neosobní síly jako v pohanských náboženstvích, nýbrž o m., kterou Izrael poznal na samém počátku svých dějin: Bůh svou m-i, velikomocností, silou, vztaženým ramenem vyvedl Izraele z Egypta [Ex 15,6.13; 32,11; 2Kr 17,36; Ž 77,15nn; Dt 4,37; 9,26.29]. Tak se stala m. podstatným prvkem izraelské představy Boha [Dt 3,24]. Této m-i se znovu a znovu dovolává v dobách úzkosti [Neh 1,10 a j.], její vychvalování a rozhlásování patří k základním náboženským povinnostem každého jednotlivce [Ž 145,4-6] a ovšem i shromáždění lidu Božího, takže se

[438] Moc, mocen, mocný

velebení m. B. dostalo do pravidelného izraelského kultu v podobě doxologií [1Pa 29,10-12; Ž 21,14; 59,17 a j.]. Neboť- a to je druhá myšlenka izraelského chápání m-i B. — právě tato m., patrná na vyvedení Izraele z Egypta a uzavření smlouvy na Sinaji, má být svědectvím Boží m. národům [pohanům Joz 4, 23,24; Ž 77,15n; 145,12; Jr 16,19nn].

Teprve toto pochopení m-i B. v dějinách nám umožňuje správně hodnotit izraelské pojetí B. m., působící v přírodě a přírodou. Sz Bůh není přírodním božstvem, i když se jeho sláva projevuje také hromem, bleskem a sopečnými zjevy [Ž 29], ale Stvořitelem nebe i země [Gn 1-2; Iz 40,26; Jr 27,5; 32,17] a ovšem i člověka. Jeho m. se projevuje v udržování světa a v panování nad světem [Dn 4,14; 1Pa 29,12; 2Pa 20,6]. Může si se stvořením dělat, co chce, právě tak jako hrnčír se svým dílem [Iz 64,8; R 9,21]. Bůh je absolutním Pánem světa. Ale on je naprostým Pánem i nebeských zástupů, jež vykonávají jeho rozkazy [Ž 33,6; Iz 34,4]. Proto SZ výslovně zakazuje astrální kult [Dt 4,19n] a za jedno z největších poblouzení považuje zavedení tohoto kultu v době královské [2Kr 17,16; 21,3.5; 23,4n]. Bůh, jehož m. se projevila v dějinách Izraele [Joz 4,23n], projevuje svou m. také ve vedení jednotlivců, takže se jim stává osobní [po] moci, k níž se smějí obracet ve všech nesnázích života [Ž 46,2; 86,16; Iz 41,10 sr. Dt 8,17n]. Vždycky však jde současně o vzpomínku na základní projev Boží m. ve vyvedení z Egypta a v uzavření smlouvy. Neboť B. m. není libovůle nebo zvůle, ale svatá a spasitelná vůle [Iz 5,16], jež se jednou projeví v plné slávě, ale také i hrůze celému světu [Iz 2,19; 40,10; Ez 20,33], až přijde Mesiáš, Rek udatný [Iz 9,6], na němž odpočine Duch rady a síly [Iz 11,2], jenž bude »pásti v síle Hospodinově jako velikomocný, až do končin země« [Mi 5,4 sr. Ž 18,33; 110,2; Mi 3,8].

NZ navazuje na tuto sz eschatologickou linii a vidí m. B. realizovanou především v Ježíši Kristu [1K 1,24]. V něm a skrze něho působí Boží m., tvořící dějiny a působící v dějinách. Už to, jak L 1,35 popisuje početí Ježíšovo [»Duch svatý sestoupí v tě a moc Nejvyššího zastíní tě«], ukazuje, že mluvit o B. m-i znamená věřit ve stvořitelskou m., jež není vázána na přírodní zákony. Jde tu o div inkarnace [vtělení]. Tímto činem m-i B. počíná nové údobí v dějinách [nový eon]. Kristovo vzkříšení z mrtvých je toho novým potvrzením [Sk 2,24; 1K 6,14; 2K 13,4]. Ježíš Kristus jako m. B. je předmětem nz zvěsti [1K 1,24]. Tomuto základnímu pojetí, že B. m. je realizována v Ježíši Kristu, jsou podřízeny ostatní nz výroky o m. B.: Poněvadž je Bůh »mocen i z mrtvých vzkřísiti« [Žd 11,19 sr. Mt 22,28nn], je také mocen učiniti vše, co zaslibil [R 4,21], je mocen »rozhojnití všelikou milost« [2K 9,8]; u něho, jenž sám v sobě je m. [»moc« bylo u rabínů opsáním jména Božího,

sr. Mt 26,64], je »všecko možné« [Mt 19,26], i spása bohatce [sr. Jb 42,2; Za 8,6]. Jako ve SZ, tak je Bůh i nz pisatelům Stvořitelem světa [Sk 17,24], takže i pohané mohou po věcech stvořených rozumem pochopiti věčnou m. B. [R. 1,20]. Ale i tato stvořitelská m. B. je nz pisatelům spojena se skutečností, jež je vyjádřena slovy Ježíš Kristus [Ef 3,9; Ko 1,16; Žd 1,2] a ovšem i s *Duchem svatým [sr. L 1,35].

Poněvadž Ježíš Kristus je m-i Boží, je základním rysem této m. spásná činnost. Spásná m. není ani v člověku [Mt 19,26], ani v Zákoně [naopak: Zákon je m-i, již je člověk usvědčován z hříchu 1K 15,56; sr. R 8,3; Ga 3,21; Žd 10,1], ani v kultu [Žd 10,4.11], nýbrž pouze v Bohu [sr. 2Pt 1,3n] a v jeho evangeliu, jež nikterak není prázdny slovem [R 1,16; 1K 1,18], ale prostředkuje spásu, t. j. »vytrhuje z moci temnosti a přenáší do království milého Syna« [Ko 1,13].

Není divu, že se m. B. dostala i do křesťanských doxologií [Mt 6,13; Zj 4,11; 7,12 sr. 11,17; 12,10; 19,1n], jež uznávají a vyznávají B. m. Tato m. přemůže jednou, na konci dějin, nepřátelské *mocnosti.

2. Moc Ježíšova a Kristova. Všecka evangelia se shodují v tom, že Ježíš Kristus je nositelem Boží m. [Ducha]: L 4,14.36; 8,46 [sr. Mk 5,30; L 5,17; 6,19; Sk 10,38]. Divy Ježíšovy mají v řečtině obvykle příznačné jméno *dynamis* [= moci Mt 11,20nn; L 19,37; Sk 2,22]; jsou vyvolány mocným slovem Ježíšovým [Mt 7,29] a dokladem vlomeného království Božího do tohoto světa. Jediným předpokladem toho, aby tato m. Ježíšova byla patrná, je víra v něho [L 8,48; Mk 9,23; Mt 13,58; 9,14nn]. Neboť věřící má podíl na království Božím, jež v Kristu přichází, a tím i na této m. B., ať aktivní nebo pasivní. Proto se Ježíš ptá slepých: »Věřte-li, že to mohu učiniti?« [Mt 9,28]. Zvláště u Jana je m. Ježíšova předmětem pochybností, ale také důkazem pro mnohé, že Ježíš je m-i Boží [J 3,2; 9,16.33; 11,37]. Ježíš ovšem sám ukazuje na zdroj této své m. [J 5,19.30; 10,30 sr. 14,9]. Právě jako nositel a vtělení m. je oprávněn svobodně jí užívat. S m-i mu dal Otec i pravomoc, pověření, řecky *exúsia*. Má pravomoc [Kral.: moc] odpouštět hříchy [Mk 2,10] a vymítat ďáblý; [tuto pravomoc dal sice učedníkům, ale právě proto ji musel mít sám: Mk 3,15; 6,7; L 10,19], je oprávněn svobodně nakládati se svým životem [J 10,18]; byla mu dána plná moc nade vším lidstvem [Kral.: nad každým člověkem J 17,2; řecky: nade vším tělem. Sr. Mt 11,27 s J 1,12], jež bude vyvrcholena při posledním soudu [J 5,27]. Jeho kázání a činy vyvolávaly u posluchačů a diváků správný dojem, že za ním stojí ten, jenž jediný může dávat oprávnění [Mk 1,22.27; Mt 7,29; 9,8; L 4,36]; ale u farizeů vzbuzovaly otázku, kdo ho pověřil [»jakou moci to činíš?« Mk 11,28]. Ve všech těchto případech je užito řeckého *exúsia*.

Zvláštního významu nabyvá m. Ježíšova ve vztahu k jeho vlastní smrti. Nositele a vtělení Boží m. nemohla přemoci smrt. »Ukřížován

jest jako ne-mocný, ale živ jest z moci Boží« [2K 13,4], jež byla a je v něm, i když byla skryta za dnů jeho těla. Svým zmrtvýchvstáním se prokázal jako přemocný Syn Boží [Ř 1,4]. On je »moci života neporušitelného« [Žd 7,16] a jako takový udržuje všechno svým mocným slovem [Kral. »slovem mocnosti své« Žd 1,3]. V této moci přijde jednou opět [Mt 24,30; 2Te 1,7], aby přinesl království Boží v moci [Mk 9,1] a všechno sobě podmanil [F 3,21]. Neboť i zde mu byla dána pravomoc [*exúsia*], o níž mluví Mt 28,18; Zj 12,10.

3. Moc apoštolů. Už za svého pozemského života vybavoval Ježíš své učedníky m-í »nad všelikým ďábelstvím, a aby neduhy uzdravovali [L 9,1; 10,19 sr. Mk 16,17n; Sk 28,3-6]. Jako zmrtvýchvstaly však jim za slibuje »moc z výsosti« [L 24,49], kterou zprostředkuje Duch svatý [Sk 1,8]. Splnění tohoto zaslíbení přišlo v den padesátý [Sk 2]. Apoštolové se tak stali mocnými nositeli zvěsti o Kristu [Sk 4,33], ale také jeho uzdravovací m. v jeho jménu [Sk 4,7 sr. 3,12; 4,10; 6,8]. Tato Kristova m. naplňovala také Pavla [Ř 15,18n; 1K 2,4; 2K 12,12; 1Te 1,5; 2Tm 1,7; F 4,13; 1Tm 1,12] a věřící, kteří byli získáni jeho kázáním [Ga 3,5]. U něho Duch a moc jsou téměř souzračné pojmy. Právě Duchem a moci projevuje Kristus svou přítomnost, takže víra křesťanů není založena na lidské moudrosti, ale na m. Boží [1K 2,5]. Tato m., pracující v apoštolech, je současně jejich pravomocí [*exúsia*] ke vzdělávání církve [2K 10,8], k provádění kázně [2K 13,10 sr. Sk 5,4,9] a k udělování Ducha sv. [Sk 8,19].

Ovšem, Pavel ví, že poklad evangelia jako m. B. je uložen ve hliněných nádobách, »aby bylo patrné, že nesmírná m. je původu Božího a ne z nás« [Žilka: 2K 4,7]. Hliněnými nádobami myslí Pavel všechnu lidskou mdlou, nedostatečnost, nemoci, úzkosti a pod. Byl by rád, kdyby toho nebylo — třikrát za to prosil Pána —, ale pochopil, že právě m. B. lépe vynikne [stává se dokonalou] na pozadí lidské slabosti [2K 12,7-10]. Vždyť i Ježíš Kristus byl ukřižován v slabosti [Kral.: ne-moci], aby m. B. v něm byla jednou tím patrnější [2K 13,4; sr. Ř 1,4]; i jeho m. byla skryta tělesnou slabostí právě tak jako evangelium je skryto »bláznovstvím«, aby Boží mdlou byla silnější než lidé [1K 1,24n]. Právě tehdy, kde se Pavel cítí slab, je mu přítomen Kristus svou m-í. Všecku svou práci koná apoštol nikoli svou m-í, ale m-í Boží [2K 6,7].

4. Projevy moci Kristovy v církvi. Spasitelná moc Kristova je existenčním základem církve a její víry [1K 2,5]. V ní je m. Kristova jakoby soustředěna, takže Pavel může vyzývat křesťany, aby se »posilovali v moci síly jeho« [Ef 6,10] proti útokům ďábelským, jež církev ohrožují. Tato m. Boží [Kristova] ostříhá, hlídá věřící ke konečné spáse [1Pt 1,5] a naplňuje naději na bohatství slavného dědictví [Ef 1,19] a trpělivostí a radostnou vytrvalostí [Kral.: »dobrotivostí a radostí« Ko 1,11]. Moc Ducha sv. působí rozhojnění této

naděje [Ř 15,13], neboť posilňuje na vnitřním člověku [Ef 3,16] a upevňuje přebývání Kristovo skrze víru [Ef 3,17] a tím i vzájemnou lásku [Ef 3,18]. Církev má také účast na zázračné m-í Kristově, na »činění divů« [1K 12,10; Ga 3,5], t. j. na činech, jež lámou moc satanovu. Tato činnost je odlišná od darů uzdravování [1K 12,28]. Vůbec pak dary Ducha jsou projevem m-í Kristovy v církvi [1K 12,6nn]. Tato m. Kristova se projeví jednou i ve vzkříšení věřících [F 3,10,21 sr. J 10,28].

*Síla. *Zmocňovati se.

Moci, mocnosti. Tak překládají Kral. řecké výrazy *arché*, *exúsia* k označení jednak světské nebo duchovní vrchnosti [L 12,11: mocní; Tt 3,1: mocnost], jednak [spolu s výrazem *dynameis* Ef 1,21] Bohu nepřátelské bytosti [Ef 6,12] nebo kosmické síly [Mt 24, 29], jimž Bůh po pádu člověka i andělů svěřil na určitou dobu určité oblasti působnosti [Ef 6,12 sr. 2,2; Sk 26,18; L 4,6]. Původně snad šlo o dobré bytosti [Ko 1,16], patřící na stejnou linii s anděly [Ř 8,38]. Byly pány tohoto věku temnosti [Ef 6,12; Ko 1,13; L 22,53], ale Ježíšovou smrtí a hlavně jeho zmrtvýchvstáním byly zbaveny moci [Ef 3,10; Ko 2,15] a Kristus, který měl účast na jejich stvoření, stal se i jejich Pánem [Ef 1,21; Ko 2,10; 1Pt 3,22], t. j. nemohou konati nic, co by vedlo k odloučení věřícího člověka od lásky Kristovy [Ř 8, 38], i když jejich moc není ještě plně odstraněna a křesťan musí proti nim stále bojovat [Ef 6,12]. Jejich kniže [drak] dává dokonce moc vládnutí *Antikristu [Zj 13,2.4.5.7], ale nakonec Kristus zničí [Kral.: vyprázdní] jejich panství [1K 15,24; Mt 24,29]. *Knižactvo.

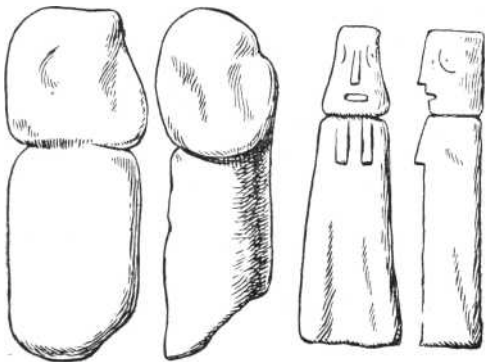
Močiti na stěnu [1S 25,22.34; 1Kr 14,10; 16,11; 21,21; 2Kr 9,8]. Tradiční výklad, držíci se slov bez ohledu na smysl, je, že tu jde o označení muže na rozdíl od ženy nebo o označení malého dítěte nebo psa. Pravděpodobnější však je, že jde o narážku na nějaký kultický úkon, nejspíše o účast na obětních hostinách, jež bývaly doprovodem haruspicií [drobopravectví]. V hebr. textu to je nejpatrnější v případě Nábalově, kde se výslovně mluví o »močících na stěnu« v souvislosti s jeho »hody královskými« [1S 25]. Mluví-li se o hodovnících jako o »močících«, pak proto, aby byla pranýřována jejich náboženská pochybnost. V češtině arci tuto slovní hříčku hebr. nelze vystihnouti. B.

Modla. Modlářství je ve své podstatě uctívání přírody jako božstva a vystavování buď umělých nebo přírodních předmětů k modlitebnímu zbožňování. Modlou je vše, co nějak souvisí s božstvem a představuje božstvo: posvátné kameny [ašery], stromy [dub v Mamre], rytiny a obrazy [zlaté tele] a pod. Téměř každý vršek v Palestině byl modlářskou svatyní. Jiným způsobem modlářství je uctívání hvězd a slunce, slunečních obrazů [2Pa 34,4], měsíce [Jr 7,18; 44,19]. Téměř všechny druhy modlář-

[440] Modlám obět.-Modlitba

ství souvisely nějak s prostitucí [Nu 25,1nn; Dt 23,17n; 1Kr 14,24; Oz 4,13] a lidskými oběťmi [2Kr 17,17; Jr 7,31 a j.]. Ne nadarmo SZ nazývá modloslužbu smilněním [Oz 4,12: 9,1].

Jak snadno upadal lid izraelský přes všechny zákazy [Ex 23,24; 34,13; Nu 33,52; Dt 7,5 a ovšem Ex 20,4n; Dt 5,8n] v modlářství, naznačují mnohá vypravování [na př. o Ráchel, jež se nedovedla odloučiti od model svého otce Gn 31,30.32-35]. Tato vypravování ukazují také na jednu příčinu izraelského mod-

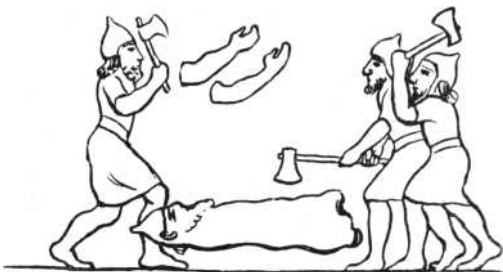
Kananejské modly (domácí bůžkové, terafim), jakých bylo hojně nalezeno v Megiddu a Gezeru.

lářství: byly to zbytky staré izraelské modloslužby [Joz 24,2], které vedly ke zvláštnímu synkretismu, t. j. slučování model s bohoslužbou Hospodinu. Tak v Samaří »Hospodina ctíli, však přece bohům svým sloužili vedle obyčejně národů těch, odkudž přivedeni byli« [2Kr 17,33]. Lze chápat, že i dlouholetý pobyt izraelských kmenů v Egyptě způsobil neblahý návyk na egyptská božstva: Aron k žádosti lidu ulil zlaté tele, představitele egyptského božstva Apise [býka]. Sr. Joz 24,14; Ez 20,7. Později pak působil příklad podmaněných národů.

Historie starozákonního lidu je ustavičným zápasem mezi modloslužbou a pravou bohoslužbou. Už Sd 2,12n poznamenává, že se lid uchýlil za bohy cizími. Příběh o Míchovi [Sd 17 a 18] ukazuje, jak s uctíváním Boha spojovali staré modlářství. Jen působení velkých prorockých osobností vyvolávalo na čas odvrát od modlářství [1S 7,3-6]. Ustanovení krále pak bylo přímo uvolněním všech modlářských pudů: Šalomoun s každou svou ženou přinesl do Jerusalema božstva všech možných národů, jež byla veřejně uctívána. Roboám, syn ammonitské matky, pokračoval v modlářství Šalomounově [1Kr 14,22-24]. Jeroboám z důvodů politických, ale také proto, že sdílel egyptský názor na božnost králů, postavil dvě zlatá telata, jedno v Betel, druhé v Dan, aby odvrátil lid od putování do Jerusalema [1Kr

12,26-33]. Achab, který pojal za choť princeznu sidonskou, vystavěl chrám Bálovi a oživil všechny modlářské neřesti Amorejců [1Kr 21,26]. Od té doby se stala modloslužba Bálová obecnou i v Judstvu [2Kr 16,3; 17,8], neboť příklad severní říše působil i na říši jižní. Ezechiáš, nastoupiv na trůn, usiloval vyčistiti zemi od modlářství [2Pa 29,3.15-18], ale lidu tyto reformy příliš neimponovaly [Iz 29,13]: zůstal při ctění rty a bazeň před Bohem plynula jen z přikázání lidských. Přez všechny úsilí izraelských proroků a učitelů, kteří zesměšňovali neschopnost a marnost model [Z 115,2-8; Iz 2,8.18-21; 40,19n; 44,9-20; Jr 10,3-5], mizí po smrti Joziášově na oficiálních místech poslední snaha po obnovení čistého monotheismu. Ani zajetí nevyhladilo sklon k modlářství. Proto se snažil Ezdráš odstraniti nejprve ženy-cizozemky [Ezd 9]. Ex 22,20 a Dt 17,2-5 ustanovuje sice trest smrti za modlářství, ale srdce člověka tíhne spíše k modlářství než k pravé bohoslužbě v duchu a pravdě. Až zase za váleku Makkabejských projevil Izrael určitou odolnost proti modlářství, když Antiochus Epiphanes chtěl zavést modloslužbu oficiálně do Jerusalema.

Když se kešťanství dostalo z Palestiny do pohanských zemí, musilo začít boj proti modlářství znovu. Ovšem, tenkrát už bylo modlářství v úpadku. Rozumí se, že pro Pavla jako pro ostatní apoštoly modly nejsou božstva [1Te 1,9; Ga 4,8], nýbrž produkty lidského hříchu a bláznovství [R 1,23], ale Pavel vidí za modloslužbou působení démonů [1K 10,19n; sr. 8,5; Dt 32,17]. Účast na obětní hostině byla účastí na modlách [*Jídlo]. Právě proto

Assyrští vojáci rozbíjejí v dobytém městě sochu nepřátelského božstva. Reliéf ze Sargonova paláce v Chorsabadu.

mu bylo m-i mimořádně hrubým hříchem, jež uvádí v seznamu neřestí [1K 5,10n; 6,9; 10,7.14; Ga 5,20 sr. 1Pt 4,3; Zj 21,8; 22,15]. Jest příznačné, že i lakomství je mu modloslužbou [Ef 5,5; Ko 3,5 sr. Mt 6,24]. Vše, co odvádí od Boha, patří pod pojem m. [F 3,19; 1J 5,20n]. *Jídlo.

Modlám obětované *Jídlo.

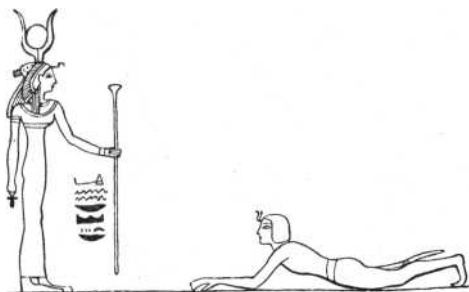
Modlár *Modla.

Modlářství *Modla.

Modlitba, nejrozšířenější způsob a výraz náboženského života ve styku člověka s Bohem,

výraz osobní důvěry se strany závislé, omezené, nedokonalé bytosti lidské k dokonalé, absolutní, spravedlivé, dobrotivé a svaté bytosti Boží, uvědomění toho, že jest možné osobní obecnství s Bohem, které člověka pokojuje i povznáší, vnitřně obohacuje a vyzbrojuje k životu víry a činu. Modlitba je měřítkem náboženského života. Je především vzýváním Boha. Obsahem jejím je jednak prosba k Bohu, jednak oslava Boha. Naproti mystickému nošení se do Boha, při kterém se lidská osobnost a vědomá činnost ztrácejí, jest modlitba uvědomlé spojení s Bohem, při čemž nestačí mechanicky pronášená nebo opakovaná slova, nýbrž je nutná vroucí účast vůle a citu [srdce].

V NZ se Ježíš vyslovil proti bezduchému mnohomluvení a tím i proti modlitebnímu formalismu, který myslí, že m. je buď kouzelné působení na Boha nebo záslužný, bohudílný skutek. Doporučoval modlení v duchu a v pravdě. V *Otčenáši [Mt 6,9-13; L 11,2-4] dal vzor, ne formulí m-y. Zdůraznil potřebu a naléhavost upřímné m-y a zaručil její vyslyšení, ovšem s výhradou »ne, jak já chci, ale jak ty chceš« [Mt 26,39]. M. může být osobní nebo společná, v domě nebo ve sboru [liturgická], prosebná nebo velebicí a děkonná, přímělná i žehnající. Chrám se nazývá místem m-y, ale m. není omezena na určité posvátné místo, ani na vyhrazený čas, ač se stalo zvykem modlit se v ustanovenou dobu. V některých náboženstvích zaujímají modli-

Král Ptolemaios L se modlí k bohyni Lidé. Její odpoved zní: „Dám ti všechny země cizozemců.“ Skulptura z Philae v Egyptě.

tebníci určitý směr [k východu, k Mekce a pod.] a ustálené postavení [klečení, povstání, sklonění hlavy, sepnutí, zvednutí rukou], což jsou všechno podřadné věci. Pomůckou i cvikem mohou být modlitební knihy. Protestantismus připouští jen m-y k Bohu, zamítá m-y ke svatým. Zbožný člověk ví, že se smí modlit o všechno a že jeho m. dochází k Bohu, ale také ví, že vyslychání m-y nejde vždy podle jeho přání. Rozbor bibl. míst nám dává tento obraz: 1. Ve Starém Zákoně modlitebník se snažil zajistit přízeň Boha opakováním posvátných formulí a božských jmen, sr. výraz »vzývání jména Hospodinova« [Gn 4,26; 12,8;

13,4; 2Kr 5,11]. Ale přesto m. ve SZ je vcelku zbavena vši magičnosti, jak je patrné na m-ách Abrahamových a Mojžíšových a jak vyplývá i ze *zákazu* Ex 20,7. Jsou to osobní rozmluvy, někdy dokonce i dohadování s osobním Bohem [Gn 18,23nn; Ex 32,7nn; Nu 12,8; Dt 34,10], Stvořitelem nebe i země. Tato víra, jež se obrací na všemohoucího Boha, jenž uzavřel se svým lidem smlouvu a osvědčil se v minulosti svého lidu jako milosrdný a milostivý Bůh, dodává sz m-ám zvláštní hloubky a síly, ať už jde o jakýkoli její druh [vzývání, hledání Boha 2Pa 20,4; Ž 27,8; Iz 55,6; vzdychání Ž 38,10; Pl 3,56; Sk 7,34; upění 1Kr 8,28.38.45; Ž 5,2; 119,169; vylévání srdce Ž 62,9; 102,1; 142,3; prosbu Ž 55,2; 119,170; 130,2; 143,1; Iz 26,16; Jr 37,20; Za 12,10; oslavování Ž 149,6; chválu Ž 34,2; 51,17; plesání Ž 81,2; 84,3 nebo i pokorné umlknutí Ž 37,7; 62,6 a očekávání Ž 39,8; 25,3]. Bůh sám svým slovem ujišťuje sz věřícího, že na každou vážnou m-u bude reagovat, odpovídat [Jr 29,13n; Iz 58,9; 65,24; Ž 50,15; 91,15], protože je Bohem »modlitbu vyslychajícím« [Ž 65,3]. Toto vyslychání spatřoval Izraelec ovšem hlavně ve splnění prosb, ale také ve vnitřní radosti po m-ě [Ž 16,8n], jež plyne z obecnství s Bohem [Ž 31,8; 73,28]. Izraelec je přesvědčen, že Stvořitele nebe i země, jenž uzavřel se svým lidem smlouvu a osvědčil se v jeho dějinách jako milosrdný a milostivý Bůh, může prosit o všechno a děkovat mu za všechno. Prosi a děkuje — podle našeho soudu — především za tělesné dary. Nesmíme však zapominat, že pro Izraelce tělo, duch, duše tvoří mnohem užší jednotu než pro nás a že tělesná a duchovní bída pro něj souvisí takřka bytostně. Je přirozené, že sz modlitebník do svých modliteb zahrnuje i nepřítel, ovšem jinak než modlitebník nz. Nepřítel sz modlitebníka je totožný s nepřitelem Božím, bezbožníkem [Ž 17,13nn; 28; 37,34; 69,23-29; 94,23], a jen odtud správně pochopíme prosby žalmistovy, v nichž nikterak nejde o čistě lidský pocit nenávisti a osobního zaujetí, na př. Ž 54,7,9; 58,7nn; 109 a v m-ách proti pohanům [Ž 79,10.12; 129,6-8; 137,7-9; 149,6-9]. Ale ani tu nejde o osobní mstu.

Zvláštním rysem na m-ách praotců je přímělna, jež vyrůstá z vědomí, že Bůh s nimi uzavřel smlouvu a že tedy v tomto výjimečném postavení mají právo a povinnost předkládat, Bohu i potřeby těch, kteří v této smlouvě nestojí. Bible nám zaznamenává, že i ti, kteří stáli mimo smlouvu [na př. Abimelech Gn 20,7.17], byli si vědomi tohoto mimořádného vztahu patriarchů k Bohu a žádali o přímělnou m-u. Tuto přímělnou činnost vyvinuli zvláště Mojžíš [Ex 32,11-14; 34,8n; Nu 14,13-19] a proroci [1S 7,5; 12,19; 1Kr 13,6; Am 7,2nn; Jr 37,3; 42,2], kteří přímělnu za svůj lid považovali za přední úkol prorockého povolání a za největší utrpení pokládali, když se přímělnou-

[442] Modlitba

vat nesměli [Jr 7,16; 11,14; 14,11; 15,1]. I pro chrámovou bohoslužbu skládali m-y zvláště kající [na př. Abakuk, jehož kniha je chrámovou liturgií]. Ale i králové se modlivali za lid [2Pa 32,20], Job za své přátele [Jb 42,10]. Odepřít přímluvnou m-u znamenalo dopustit se hříchu proti Hospodinu [1S 12,23]. Při tom však proniká jasně vědomí, že m. musí vycházet ze srdce obráceného k Bohu; jinak je právě tak jako obětní kult pouze hlukem a prázdným zvaněním [Iz 1,15; 29,13; Am 5,23nn].

Poněvadž sz zbožnost docházela výrazu především v obětním kultu, je přirozené, že

Různé postoje při modlitbě. Klečení, stání s rozprostřenými rukama a rozprostírání se na zemi. Rekonstrukce.

kultické místo bylo považováno za zvlášť příhodné pro m-u. Neboť tam je blízkost Boží pro sz představy téměř zaručena. Proto Anna předkládá své osobní těžkosti Hospodinu ve svatyni v Sílo [1S 1,9nn], proto se modlitebníky klaní a pozdvihuje ruce směrem k chrámu [Ž 5,8; 28,2; 134,2], zvláště je-li mimo Jerusalema [2Pa 6,34; Dn 6,11], právě tak jako k nebi [Ex 17,11; 1Kr 8,22.54], ale m. není vázána ani na chrám, ani na zaslíbenou zemi [Gn 20,17; Sd 16,28; 1Kr 17,20]. Když byla obětní chrámová služba ve vyhnanství znemožněna, stala se m. jediným účinným prostředkem bohoslužebným. Daniel upozornil na sebe svými m-ami [Dn 6]. Ezdráš [8,21nn] a Nehemiáš byli muži m-y. Nehemiáš začíná a končí svou knihu m-ou [Neh 1,5nn; 13,31; sr. 2,4; 4,4.9]. Proniká přesvědčení, že m. je právě tak účinná, ne-li účinnější, než oběť [Př 15,8; Ž 50,12-14.23; 69,31n; 141,2]. T. zv. třetí Izaiáš pak přikládá budoucímu chrámu jméno »dům modlitebný«, »dům m-y« [Iz 56,7], aby naznačil, že nejen oběti, ale i m-y budou tvořit

výraznou podstatu izraelských bohoslužeb, jež bude nápadná i pohanům [*Žalmy]. S m-ou bývá spojován i půst [Ezd 8,23; Neh 1,4; Jr 14,12; Jl 1,14; 2,12.15-17], zvláště tam, kde jde o m-u kající [Neh 9,1nn sr. 1S 7,6].

V synagogách se staly m-y náhradou za chrámové oběti a jejich vlivem m. pronikla denní život každého pravého Izraelity, jenž se modlil třikrát denně [Ž 55,17n; 119,62; Dn 6,10; Sk 3,1], nepočítaje v to pravidelné m-y před jídlem a po něm, na počátku a konci soboty, o svátcích velikonočních ap. V knihách Makkabejských se dokonce vyskytuje i m. za mrtvé [2Mak 12,44] a m. mrtvých za živé [2Mak 15,12nn], jejíž hodnotu však popírá 2Ezd 7,45. Lze říci, že v době Ježíšově byl lid izraelský aspoň zevně prosycen modlitebním duchem.

Vedle žalmů máme ve SZ tyto význačnější příklady m-y: Gn 24,12-14.42-44; 32,10-13; Ex 32,11-14.31n; 34,8-9; Nu 14,13-19; Dt 9,26-29; 33,7-11; Sd 6,36-40; 1S 1,10nn; 2,1-10; 2S 7,18-29; 1Kr 3,6-9; 8,23-53; 18,36n; 2Kr 19,15-19; 20,2-3; 1Pa 16,8-36; 29,10-19; 2Pa 14,11; 20,6-12; 33,12-13; Ezd 9,6-15; Neh 1,4-11; 4,4n; 9,5-38; Jb 7,7-21; 10,2-22; 13,20-14,22; 30,20-23; 42,2-6; Jr 10,23-25; 14,7-9.19-22; 17,12-18; 18,19-23; 20,7-13 a j.

2. Nový Zákon. Nz modlitební život vychází z modlitebního života Ježíšova jako svého základu a příkladu. Ježíš žije ustavičně v modlitebním styku s Otcem, znovu a znovu vyhledává pustá místa anebo hory, aby se modlil [Mt 14,23; Mk 1,35; 6,46; L 5,16], zachovává zvyk modlení před jídlem [Mk 6,41; Mt 14,19; L 9,16], také uzdravování a vymítání d'ablů provází m-ou [Mk 7,34], modlí se za učedníky [L 22,31n; J 17], zápasí s Otcem v Getsemane [L 22,41nn] a má naprostou jistotu, že ho Otec vždycky slyší [J 11,41n]. Jeho modlitební život byl tak výrazný a při tom svou důvěrou tak odlišný od současné zbožnosti, že učedníci ho prosili, aby je naučil modliti se [L 11,1]. Při té příležitosti jim předložil to, co nazýváme modlitbou Páně [*Otčenáš]. Zvláštností této m-y není formulace jednotlivých proseb [Židé rádi poukazují na to, že všechny prosby Otčenáše lze najít v židovských předlohách], nýbrž výběr a jejich pořadí. Jen jediná prosba se vztahuje na hmotné hodnoty, a to ještě jako na společnou potřebu všech [»Chléb náš... dej nám...«]. Je to v souhlase s Mt 6,33n. Prosba za realizaci Boží slávy a Božího království stojí na prvním místě. Všecky ostatní prosby jsou podřízeny této základní prosbě. Už to naznačuje, že v myslích modlitebníků musí být život, dílo a smrt Ježíše Krista, jenž přišel, aby realizoval království Boží. Jinými slovy: už Otčenáš je m-ou v jeho jménu jako všechny ostatní m-y v NZ [sr. J 14,13; 15,15; 16,23n; Sk 9,14; 22,16; F 2,10; Ko 1,3; 3,17; 2Tm 2,19].

Předpokladem každé křesťanské m-y je především to, že člověk uzná požadavky Boží a že

se vzdá všech myšlenek na pomstu, prosí-li sám za odpuštění hříchů [Mt 6,12.15; 18,21-35; sr. 5,44-48; Mk 11,25]. Vrcholem křesťanské m-y je m. za nepřitele [Mt 5,44; L 23,34; Sk 7,60]. Z ostatních rad Ježíšových pro m-u je třeba připomenouti L 18,9-14 [sr. Mt 6,5-6], kde varuje před pokrytectvím při m-ě; L 18, 1-8 a 11,5-10 doporučuje vytrvalost v m-ě ne proto, že by Bůh nebyl ochoten slyšet, nýbrž proto, že chce vidět opravdovost víry [sr. Mt 15,22-28]. Mt 6,7 zakazuje *marnomluvnost a mnohomluvnost v m-ě Mk 11,24 a L 17,6 zaslubuje vyslyšení m-y, je-li v duchu Ježíše Krista [J 15,7.16; 1J 5,14] nesena neochvějnou vírou.

Důležitost přímlyvy v m-ě je zdůrazněna jednak příkladem a učením Ježíšovým — už Otčenáš je svým množným číslem přímlyvnou m-ou [sr. L 6,28; 22,32; 23,34; J 17,9-26], jednak Pavlovými epištolami [R 15,30; 2Te 3,1; 1Tm 2,1] a ostatními spisy nz [Sk 12,5; Jk 5,14nn]. V NZ není příkladu m-y za mrtvé ani přímlyvy mrtvých za živé. Za to Žd 7,25; 9,24; R 8,34; 1J 2,1 mluví o oslaveném Kristu jako o Orodovniku u Otce za člověka. R 8,15.26n a Ga 4,6 mluví ještě o jiném Přímlyvci, Duchu svatém, který »prosí za nás lkanými *nevypřavitelnými a formuje naše m-y tak, aby byly v soulase s vůlí Boží.

Z počátku se křesťané modlili k Bohu ve jménu Ježíše Krista, Ale spojení Kristovo s Bohem bylo pro víru prvokřesťanské církve tak silné a samozřejmé, že se záhy vyskytují i m-y ke Kristu jako k hlavě církve, aniž se tím cítilo nějaké porušení křesťanského monoteismu [Sk 7,59n; 1K 1,2; 2K 12,8].

Ani v NZ není nějaké pevné vnější formy při m-ě. Ježíš v Getsemane [Mk 14,35] a Pavel v Tyru [Sk 21,5] se modlí kleče, ale Ježíš mluví o postavování k m-ě [Mk 11,15]. M. ve shromáždění byla obecným zvykem v první církvi [1K 14,13nn]. Měla zvláštní Ježíšovo zaslíbení [Mt 18,19n]. Ale vedle toho doporučuje Ježíš m-u v skrytosti pokojíka [Mt 6,6]. Podle 1K 11,4n se modlili muži ve shromáždění s nepokrytou hlavou, ženy s přikrytou nebo zavinutou [se závojem]. Šlo tu o otázku společenského mravu. Slušná žena bez závoje byla ve společnosti mužů na hellenistické půdě něco neslýchaného. Pavel trvá na tom, aby tento společenský mrav byl zachovávan i v křesťanských shromážděních.

Modlitebník [J 4,23], doslovně: ctitel Boží, který se klaní Bohu v duchu a [tedy] v pravdě. Židovská bohoslužba, vázaná na určité zvyky a předpisy, právě tak jako samaritánská bohoslužba, vázaná na horu Garizim, je bohoslužbou »tělesnou«. Bohoslužba v duchu není vázána ani na prostor ani na čas; je to vnitřní bohoslužba, jež nezná žádných hranic a nikoho nevylučuje. Toto uctívání Boha je uctíváním »v pravdě«, t. j. odpovídá podstatě Boží a pravému poznání Boha. Neboť Bůh je Duch. Toto uctívání Boha v duchu a [tedy] v pravdě bylo umožněno příchodem Kristovým.

Modlitebný *Modlitba.

Modlit se *Modlitba.

Modlosloužení *Modla.

Modloslužba *Modla.

Modloslužebník *Modla.

Modrý *Barva.

Moholi [= nemocný]. — 1. Syn Merariův a bratr Musiův, levita [Ex 6,19; Nu 3,20.33; 26,58; sr. 1Pa 23,21-23]. - 2. Jiný levita z čeledi Merari, z rodiny Musi [1Pa 6,47; 23,23; 24,30].

Mojžíš, *Móšé* prostředník staré smlouvy, skrze něhož Hospodin vyvedl svůj lid z Egypta. Jeho jméno se vykládá: »Z vody vytažený« [Ex 2,10], což by hebrejsky musilo znít *máššj*. Tvar *móšé* však gramaticky je aktivním particiíem a znamená tudíž výtahujícího! To věděli Izraelci také a proto je zbytečné hledati vysvětlení jména ve filologii (na př. v egyptském *mesu*, *mose*, znamenajícím »syn«: Thutmose, Thutmesu = syn Totův a pod.), kdyžť jméno Mojžíšovo obsahuje hlubokou theologickou zvěst: Ten, jehož Hospodin zachránil z vod, stává se zachráncem lidu, vytahuje jej ze zahynutí a smlouvou sinajskou zprostředkuje mu nový život. Mojžíš jako prostředník staré smlouvy se tak stává protějškem Krista, prostředníka smlouvy nové. B.

Podati historický obraz působnosti a života M-ova je nesnadné, ježto nám chybějí přímé prameny. Z doby M-ovy přímo nemáme ničeho. Podle svědectví SZ pocházejí od M-e pouze Ex 17,14 [výpověď o zničení Amalecha], Ex 20-23 [kniha smlouvy], Ex 34,10-26 [trosky Desatera a prováděcích nařízení k němu], Nu 33,2n [seznam stanic na poušti] a pak zákony z pouště Moabské [Dt 1,5n; 4,45n; 31,9.22.24]. Z tohoto mála a z toho, co podává nejprve ústně kolující, pak písemně zachycená a mnohokrát přepracovaná biblická látka, jež nadto neměla účel dějinného dokladu, ale byla perikopami k bohoslužbám, musíme sestaviti průběh života Mojžíšova.

1. Tradiční postava M-ova. Byl synem Amrama a Jochebed z čeledi Kahat, bratr Aronův a Mariin z pokolení Leví [Ex 2,1n sr. Sd 18,30], vůdce a zákonodárce lidu izraelského, muž lezebné energie, upřímné horlivosti, jež přecházela až v popudlivost [Ex 2,11n; 32,19; Nu 11,11n], na druhé straně však nejtišší ze všech lidí [Nu 12,3]. Narodil se v době útisku Izraele v Egyptě nejspíše za Ramsa II. Božím působením byl nejen zachráněn, ale i vychován na dvoře egyptském, vyučen ve vši moudrosti egyptské [Ex 2, sr. Sk 7,22]. Ve čtyřiceti letech se počal zajímati o osud syého lidu a přímo zasahovati do jejich života [Žd 11,24-26; Sk 7,20-25]. Dopustiv se nezákonnosti a nenašed porozumění u lidu, prchá na poušť do země Madiánské při zálivu Akaba na poloostrově Sinajském [Ex 2,14]. Přijat do rodiny Raguele, jehož dceru Zeforu pojímá za manželku [Ex 2,17-20], nepomyšlí na návrat. Ale zjevení Boží na hoře Orébu

[444] Mojžíš

[Ex 3,2-6] rozhoduje o celém jeho dalším životě [Ex 2,22-24; 3,10]. Přes počáteční vzpěchování vůli Boží, aby se stal vysvoboditelem lidu, přece jen konečně jde do Egypta se svým bratrem Aronem, aby na faraónovi, historicky nejistitelném, podle některých badatelů nejspíše na Merneptovi [1225—1215], vymohl povolení k odchodu Izraelců na poušť, aby mohli sloužit Hospodinu. Farao [Mer-nepta?] se bránil, ale když zemi stíhaly rána za ranou [Ex 7,7-12,33], takže nakonec zahynul i nástupce faraónův morem, a když i zvenčí byl Egypt tísněn vzpourou Libyjců v Africe, semitských kmenů v Palestině, Amorejských pod Libánem, propustil lid 15. Nisanu. Toto datum se stalo nejpamátnejším mezníkem v dějinách Izraele, takže na ně vzpomínali v písních i vypravováními při bohoslužbách [Nu 23,22; 24,8; Ex 15,1nn; 20,2; 23,9; Am 2,10; 9,7; Oz 7,13; 11,1; 12,9,13; 13,4 aj.].

Podle biblického podání mělo putování po poušti celkem 42 stanic [tábořišť], z nichž většinu není možno zeměpisně určit. Spory jsou vedeny i o to, zda horu Boží Oreb dlužno hledati na poloostrově Sinaj ském buď v nynější Džebel Serbal nebo v Džebel Katerin nebo konečně v Džebel Musa, nebo v krajině kolem Kádes či v sev. Arábii poblíž Akaba. Pro všechny tyto domněnky je celá řada vědeckých důvodů. Byla-li hora Boží až v Arábii, pak nutno položit pobyty u Kádes před pobyty u hory Sinai. To by znamenalo podle kombinací biblicky nepodložených, že Mojžíš vedl kmeny izraelské přímo do Kádes, aby vnikl do zaslíbené země. Po nezdařeném pokusu odtáhl přes Aziongaber a horu Boží s obejitím Edomců po čtyřicetiletém putování [číslo 40 je posvátné, ale nešťastné číslo] do země otců. Ale ať je tomu jakkoli, jisto je, že Kádes a Sinai byly nejdůležitějšími stanicemi izraelského putování po poušti. Ke Kádes se vztahují vzpomínky na boj s Amalechitskými v Rafidim [Ex 17 sr. Gn 36,12; 1S 15,7; 27,8; 30,1n; Nu 13,30]. Amalech byl od té doby úhlavním nepřítelem Izraelovým [Ex 17,16; 1S 15,2n; Nu 24,20]. V okolí Kádes proslul M. jako soudce [Ex 15,25; 18,1nn]. Zde také začaly první vzpoury proti Mojžíšovi [Ex 17,1nn; Lv 10; Nu 11-14; 16,1-20; 20]. Z Kádes se snažil M. vniknouti do zaslíbené země. Odtud vyslal vyzvědače do Palestiny. Pobyt v Kádes tedy trval zřejmě delší dobu.

Druhým důležitým bodem putování byla hora Boží, pod níž byla uzavřena smlouva lidu s Hospodinem na podkladě Desatera [Ex 19-23]. Dnes se má mezi badateli všeobecně za to, že není třeba pochybovati o mojžíšovském původu Desatera, i když se připouští, že původní, velmi stručné vyjádření (10 slov) bylo později poněkud rozšířeno. U proroků je zachována velmi živá tradice o kamenných deskách M-ových [Oz 6,5 doslovně zní: »Protož jsem to vtesával skrze proroky«, jež

podle legendy Jeremiáš ukryl spolu s truhlou úmluvy na hoře Nebo. Možno říci, že hora Boží a smlouva pod ní uzavřená měla význam zrození Izraele: lid izraelský měl být lidem zvláštním mimo [= nade] všechny lidi [Ex 19, 6], měl býti královstvím kněžským [při čemž slovo kněz neznámá jen liturga, nýbrž kohokoli, kdo stojí bezprostředně u Boha] a národem svatým [Ex 19,4-6].

Třetím důležitým bodem pobytu Izraelova na poušti bylo Belfégor nebo Setim, kde lid izraelský, přátelsky přijat Moabskými, dopouštěl se největšího modlářství, spojeného s pohlavními výstřednostmi [Nu 21,33-35; 25,1-5]. Bylo to krátce před skolem M. Podle Dt 34,5 zemřel M. v plné síle ve 120 letech. Je o něm výslovně poznamenáno, že »nepošly oči jeho, aniž síla odešla od něho«. Byl pochován samotným Bohem, když předtím spatřil zaslíbenou zemi s hory Nebo. Nikdo nezvěděl nic o jeho hrobu.

Podle Pisma byl M. největší prorok v Izraeli [Dt 34,10], kteréhož znal Hospodin tváří v tvář a s nímž mluvil Bůh tak, jako mluví člověk se svým přítelem [Ex 33,11]. 2. Vědecké domněnky. Sz věda si především všimla zpráv, které mluví o neustálých vzpourách proti M. Už v Rafidim, kde nebylo vod, volal M. k Hospodinu: »Což mám činiti s tím lidem? Ještě maličko, a ukamenují mne« [Ex 17,1nn]. Podle Nu 14,1nn si zvolil lid izraelský po návratu a bezútešné zprávě vyzvědačů vůdce, kteří by ho dovedli zpět do Egypta. Ex 32 vypravuje dokonce o modlářství lidu pod vedením Aronovým! Nu 16 mluví o povstání synů Choré [kněží] proti Mojžíšovi. S Choré, Datanem a Abironem šlo proti M-ovi 250 knížat! Lv 10 sděluje, že se proti M-ovi vzbouřili i vlastní příbuzní, Nádab a Abiu, synové Aronovi. Nu 25,1nn nás uvádí do události v Setim. Proti modlářství, jež se zde uhnízdilo ve spojení s Madiánkami, zakročil M. tím, že nařídil vyhubení všech modlářů. Nikde však nečteme o tom, že by byl lid rozkazu uposlechl. Naopak, stalo se něco přímo urážlivého! Když pak na tuto událost vztáhneme Oz 9,7-14, vznikne dojem, že M. byl zabit. Místo u Ozeáše [v překladu a úpravě Sellinově] zní:

»Přijdou dnové navštívení, přijdou dnové odplaty.

Izrael »skřípěl«: Ten prorok je blázen,
šilený je muž ducha!

Pro množství nepravosti tvé a pro velikost
nenávisti tvé.

Efraim číhal před stanem proroka, kladl léčky na
všech cestách jeho,
v Setim v domě Boha jeho vykopal hluboko
jemu jámu!

Jako hrozny na poušti nalezl jsem Izraele, jako
rané fíky na fíkovníku spatřil jsem
otce vaše;

oni odešli k Belfégorovi a oddali se ohavnosti a
stali se ohavnými pro svoje smilstvo. Efraima
jsem spatřil jako »jedovatou bylinu,

za honitbu si učinil proroka, a Izrael vyvedl ke skření jeho syny...«

Sellin se dokonce domnívá - v souhlase s pozdní židovskou tradicí — že t. zv. zpěvy o trpícím služebníkovi Hospodinově se původně vztahovaly na M. [Iz 42,1-9; 49,1-9; 50,4-11; 52,13-53,12]. Ve všech se mluví o »slávě služebníka Božího« i o jeho pádu. Ale pádem nekonečně všechno. Bůh svého služebníka znovu přivede k životu.

3. Další tradice o M. ve SZ a v rabínské literatuře. Proroci čím dál tím více mluvili o tom, že lid izraelský pro své hříchy znovu bude uveden na poušť, kde bude uzavřena nová smlouva s Hospodinem. Izrael se stane vdovou, pouští, zrušenou zemí [Oz 5,7; 2, 5,14; 9,6,16; 13,15]. I Bůh odejde z Kanánu na »své místo« [Oz 5,14n] a poušť se stane rájem [Oz 2,18-23; 14,2-9; 6,1-3]. Je ovšem zajímavé, že u sz proroků je M. jmenován výjimečně [Iz 63,11n; Jr 15,1; Mi 6,4; Mal 4,4]. Proroci neuctívají M-e ani jako hrdinu, ani jako zakladatele náboženství; jde jim o věc, ne o osobu, když svým pohledem utkvívají na mojišiovské době [Jr 2,1nn; Am 5,25], a doufají v její návrat. Teprve pozdní hellenistické a palestinské židovstvo se soustřeďuje na po stavu M-ovu. Vznikají romány a legendy o M-ovi, v nichž je veleben jako původce egyptské kultury a řecké filosofie, jako nadčlověk, prostředník zjevení, učitel Izraelův, božský prorok pro celý svět, věrný pastýř, modlitebník, služebník Boží a trpitel, jehož smrti je připisována smírčí moc a na něj se vztahuje Iz 53. Z Dt 18,15,18 se udivovalo, že znovu přijde a bude s Eliášem předchůdcem Mesiášovým [sr. Mk 9,3nn; J 1,21,25 »ten prorok«; 6,14n]. Samaritáni věřili, že M. přijde jako Mesiáš. Ale i v lidových představách židovských bylo vyvedení z Egypta před obrazem vykoupení, jež přinese Mesiáš [sr. Mi 7,15; Iz 11,11; 48,21], takže Jan Křtitel, protože křtil na Ježíše, byl pokládán za Mesiáše [L 3,15] a Ježíš po nasycení zástupů byl pokládán za »toho proroka« [J 6,14n] a vyzýván, aby jako M. dal mannu na poušti [J 6, 30n,34]. Ježíš pak varuje před falešným prorokem, který bude vyzývat k odchodu na poušť [Mt 24,26; Sk 21,38].

4. Význam M. Charakteristická příhoda hned na počátku M-ova života ve vyhnanstí osvětluje celý význam osobnosti M-ovy. Bůh se mu zjevil při hořícím keří. Posílá jej do Egypta k lidu izraelskému. M. se zdráhá. Vymlouvá se, že nezná zaklínacího jména [Ex 3,1-14], jímž by přítomnost Boží mohla být přivolána. Bůh mu na tuto námítku odpovídá: »Jsem, kterýž jsem«, t. j. »Jsem zde jako ten, který je tu vždycky« [Sellin]. To znamená: Nemusíte a nemůžete mne zaklínat po způsobu okolních božstev. Jsem stále přítomen. V tom je podstata zjevení, jehož se dostalo M-ovi: Jde o Boha nepostižitelného a tudíž také nezobrazitelného [Ex 20,4; 32,22n], který je stále přítomen [Iz 52,6], není vázán na území nebo národ, chodí se svým lidem [Gn 28,15; 31,3;

Mojšíš [445]

46,2nn; Ex 3,2; 13,21; Iz 63,12; Ex 19,4]. Obrazem a symbolem této jeho stále přítomnosti byla v mosaismu truhla Boží [s Desaterem] a stánek úmluvy [Ex 24,16], dva kulturní předměty, o nichž mezi badateli celkem není sporů, že pocházejí z doby M-ovy.

A tento Bůh, který vyvedl Izraele z Egypta, Filištinské z Kafter, Syrské z Kir [Am 9,7], který je Pánem národů, vyvolil lid izraelský ke zvláštnímu úkolu. Jest to první »filosofie dějin«, ovšem zvláštních »dějin« [Ex 24,1-8; 19,4-6 sr. Ex 6,6n; Ez 20,5]. Jde tu o zdůraznění misijního úkolu Izraelova ve světě. Izraelův Bůh není národním Bohem, ale králem, jenž se svým lidem uzavřel smlouvu. To je druhý pól mosaismu, který k sobě táhne všechny spleť událostí dějin Izraele. Gedeonova výpověď [Sd 8,22], že nebude panovati nad Izraelem, aniž panovati bude nad nimi syn jeho, protože Hospodin panovati bude nad nimi, je ohlaselem mosaismu. Jest to odvážný pokus bráti bohovládu [theokracii] vážně. M-ovi nešlo, jak se většinou až doposud za to mělo, jen o monotheismus nebo jen o praktický monotheismus [víru v existenci jediného Boha], nýbrž o bohovládu, t. j. o přesvědčení, že ve všech věcech lidského života soukromého i veřejného nutno se podrobiti Bohu. Bůh »horlivý« žádá absolutní poslušnost. Má na člověka absolutní nárok. Krásně to vyjadřuje obětní obřad »vkládání rukou«, jež je podstatou mojišiovského kultu: člověk vloží ruku na hlavu beránka; ztotožňuje se s ním, jako by chtěl říci: »Tak projevují ochotu se obětovat Bohu! Propadl jsem Bohu«. Všechn svět propadl Bohu. Ale jde o to, propadnu-li Bohu dobrovolně [pak jsem *kádóš* = svatý], nebo nedobrovolně [pak jsem *cherem* = prokletý]. To vše v zárodku bylo obsaženo v náboženství M-ově. Obětních prvků je v původním mosaismu málo. Ne, že by jich nebylo, ale ustupují do pozadí. Tak chápali M-e proroci [Am 5,24n; Oz 6,6; Iz 1,13; 43,23; Jr 7,22] a nakonec i Ježíš, jenž Zákon

a proroky shrnul v dvoj příkaz lásky [Mt 22, 36-41]. Obsahem mojišiovského kultu bylo ukazovat se před tváří Boží [Ex 23,17; 34,23; sr. Oz 3,5; 5,6,15], vyzvat jméno Hospodinovo [Ex 20,24; 1Kr 18,24; Oz 8,2], recitování Zákona [Dt 31,11-13] a požehnání [Nu 6,24-26]. Mosaismus se tím vším tak podstatně lišil od přírodních náboženství okolních národů, že ani Izrael ve svém celku je plně nepochopil a jen proroci navazovali plně na jeho linii.

5. Nový Zákon vidí v M-ovi jednak představitele a prostředníka staré smlouvy, takže M. a Zákon jsou synonyma [Sk 6,11; 15,21; 21,21; 2K 3,15] a pojem »M. a proroci« jest označením celého SZ [L 16,29,31; 24,27]. V tomto smyslu je M. jakožto prostředník Zákona přímo protikladem Ježíše Krista, skrze něhož se stala milost a pravda [J 1,17]. Ale v NZ je M. v duchu současné rabínské teologie také obrazem trpícího služebníka

[446] Mojžišovy knihy-Mor

Božího [Sk 7,17-44] a tím i předobrazem Mesiáše-Krista. Při tom zužitkovává rabínské výklady o M-ovi: byl vyučen vši moudrosti egyptské, mocný v řečech i skutcích [Sk 7,22 sr. Ex 4,10]; bylo mu 40 let, když utekl do země Madiánské [Sk 7,23], 40 let se zdržoval v této zemi [Sk 7, 30], měl dva tajemné odpuřce, jejichž jména udává 2Tm 3,8; na Sinai s ním mluvil anděl [Sk 7,30], andělé zprostředkovali vydání Zákona [Ga 3,19; Žd 2,2; sr. Sk 7,53; Dt 33,2]. Ju 9 se zmiňuje o zápasu archanděla Michala se satanem o tělo M-ovo. M. je i NZ-u příkladem víry [Žd 11,23-29] a prorokem, jenž ukazoval na Krista, mluvil a psal o něm [L 24,27,44; J 1,46; 5,46; Sk 3,27; 7,37; 26,22n; 28,23]. Ježíš se dovolává M-e také pro potvrzení víry ve vzkříšení [L 20,37], Pavel pro své učení o svrchovanosti Božího vyvolení [Ř 9,15] a oprávnění misie mezi pohany [Ř 10,19]. Podle Mk 9,4n se zjevil M. s Eliášem na hoře proměnění — navazuje se tu na židovskou tradici, že M. a Eliáš budou předchůdci Mesiášovými — na znamení nastávajícího nového eonu a utrpení Ježíše Krista [L 9,31]. Podle J 5,45 bude M. hlavním žalobcem proti Židům, protože přes jeho svědectví nevěřili v Ježíše Krista [sr. L 16,29,31].

Důležitá jsou místa, která v M-ovi vidí předobraz Ježíše Krista. Ježíš sám se jako prostředník nové smlouvy přímo nebo nepřímo staví v protiklad k M-ovi [Mk 10,1-12; Mt 5,21-44; sr. zvl. J 6,32nn] a vystupuje jako druhý M. [»ten prorok« L 13,33 sr. Dt 18,15. 18; L 7,16]. Avšak teprve po Kristově zmrtvýchvstání vytvořila prvokřesťanská církev jasnou paralelu mezi M-em a Kristem. Dt 18,15,18 vztáhla na Krista [Sk 3,22nn]. Štěpán líčí utrpení M-ovo se zřejmým zřetelem na trpícího Ježíše [Sk 7,17-44 sr. Žd 11,26] a Pavlovi je M. reprezentantem staré smlouvy a protikladem smlouvy nové v Ježíši Kristu. Jediné místo, kde Pavel užívá typologicky M-e jako obrazu Ježíše Krista, je 1K 10,1-2. Tak jako vstup do staré smlouvy byl způsoben křtem vodou Rudého moře a oblakem [Pavel to nazývá »pokřtění v M.«], tak i včlenění [pokřtění] v novou smlouvu [Krista] je způsobeno křtem a Duchem sv. Všude jinde užívá Pavel M-e jako protikladu ke Kristu [spravedlnost ze Zákona proti spravedlnosti z víry Ř 10,4-5; Ga 3,19n]. Podobně je tomu v Žd, kde M. je předobrazem Kristovým ve věrnosti, ale M-ova věrnost byla věrností služebníka, kdežto věrnost Kristova je věrností Syna [Žd 3,1-6]. M. se vzdal práva slouiti synem dcery faraónovy a raději trpěl se svým lidem »pohanění Kristova« [Žd 11,24], ale Ježíš se vzdal slávy nebeské a vzal na sebe potupu smrti [Žd 2,7.9.14 sr. 2K 8,9; F 2, 5-7]. Ježíš Kristus svrchovaně převyšuje M-e ve všem: je prostředníkem lepší smlouvy [Žd 7,22; 8,6], jež není dočasná jako M-ova, ale věčná [Žd 13,20 sr. 9,23nn]. Ve Zj 15,2-4 je

vysvobození Izraelců z Egypta obrazem vysvobození z tohoto eonu hříchu, průchod Rudým mořem obrazem pochodu vykoupěných mořem »skleným« do nebeské vlasti, píseň M-ova je obrazem vítězného jásotu těch, kteří zvítězili, a M. je předobrazem Beránkovým.

Celkem možno říci, že M. a Kristus stojí vedle sebe jako prostředníci staré a nové smlouvy, současně však v protikladu jako představitelé jeden Zákona, druhý Evangelia. [J 1,17].

Mojžišovy knihy *Pentateuch.

Mol [Jb 4,19; 13,28; Ž 39,12; Iz 50,9; 51, 8; Oz 5,12; Mt 6,19,20; L 12,33; Jk 5,2 »zmolovatiti«]. Kral. tak překládají hebr. 'aš a řecké *sés*. Jde o šatního m. [Tined], jenž se velmi hojně vyskytuje v Palestině. Je téměř nemožno uchrániti před ním šatstvo, jehož se neuzívá. U Iz 14,11 překládají Kral. jako m. jiné hebr. slovo, jež inde tlumočí jako červ [Ex 16,24; Jb 7,5; 17,14; 21,26; 24,20]. Jb 27,18 překládají hebr. 'aš výrazem *Arktur.

Molada [= zrod, původ]. Město na samém j. Judtsa [Joz 15,26], přidělené pokolení Simeon [Joz 19,2; 1Pa 4,28] a znovu osídlené po návratu ze zajetí [Neh 11,26]. Jde patrně o Malathu asi 22 km jv od Bersabé a 35 km jz od Hebronu na staré římské silnici. Do tohoto města se uchýlil zadlužený Herodes Agrippa I. v první, neúspěšné části svého života.

Molatinský Adriel [IS 18,19], syn Bere-laie Efraimského, jemuž dal Saul svou starší dceru Merob za manželku. Pět jeho synů bylo později od Gabaonitických oběšeno.

Molechet [= královna], sestra Galádova, pramatí několika čeledí Manassesovských [1Pa 7,18].

Molid [= zploditel]. Muž z pokolení Judova, z čeledi Ezronovy, z rodiny Jerach-meelovy [1Pa 2,29].

Moloch [= král Lv 18,21], hebr. *melek* [vyslovovalo se však *mólek* podle *bóšet* = hanba na znamení opovržení], modla Ammonitických, totožná s moábským božstvem Chá-mos a stejně uctívaná jako Bál. Podle židovské tradice byla tato modla znázorňována měděnou postavou, uvnitř dutou, s hlavou telete nebo býka, s rukama kupředu nataženými a rozevřenými tak, jako by něco přijímaly. Modla byla řevavým uhlím rozpálena, neboť původně představovala žár slunce za parného léta. Obětovány jí byly hlavně děti. Kněz položil dítě na ruce Molochovy. Dítě sklouzlo do rozpáleného vnitřku modly. Šalomoun zavedl tuto modloslužbu také v Izraeli [1Kr 11,5-7.33]. Za Jerusalemem bylo zvláštní Molochovo obětíště [2Kr 21,6]. *Melech.

Monenim [= věštcí]. Mnozí badatelé míní, že v Sd 9,37 nelze čísti »roviny Mone-nim«, nýbrž dub nebo dubina věštní nedaleko Sichem. Šlo by v tom případě o místo, kde ze způsobu šumení listů se soudilo na budoucnost.

Mor [dýmejový], jedna z nemocí, jež se čas od času vyskytuje v bibl. zemích. Má krátkou inkubační dobu a končí obyčejně smrtí

během tří dnů po onemocnění. V Lv není předepsáno žádné léčení proti m., protože byl pokládán za trest Boží [Lv 26,25; Nu 14,12; Ž 78,50; Jr 14,12; 27,8; Ez 5,12]. Obvykle je jmenován současně s mečem a hladem, tedy jako následek války a vyhladovění [Ez 6,11]. Izraelci během svého putování po poušti byli

*Moloch. Rekonstrukce podle různých pramenů**

nejméně čtyřikrát stížení m-em [Nu 11,33; 14,37; 16,46; 25,9, kde Kral. všude mají výraz *rána].

Moraštický, obyvatel místa *Morešet [Mi 1,1; Jr 26,18].

Mord [stč. z něm. = vražda, sváda]. Ez 9,9; 26,15; Sk 9,1.

Morděj [stč. z něm. = vrah Mt 23,37]. 1Tm 1,9 překládá Žilka: »Kteří se dopouštějí násilí na otcích a matkách«, Hejčl-Sýkora: »otcovrahy a matkovrahy« [sr. Mk 13,12].

Mordovati ve smyslu zabíjetí, usmrcovati, vražditi, popravovati [1Kr 18,4; Jb 24,14; Jr 41,8; Mt 10,28; 24,9; Mk 13,12; L 13,24; J 10,10; 16,2; Sk 26,10].

More [= učitel, věstec]. - 1. Myslí se při tom snad na »vidoucího«, který seděl pod posvátným stromem a uděloval rady Boží. V Gn 12,6 a Dt 11,30 nejde patrně o rovinu, nýbrž o dub M., jehož bylo užíváno v naznačeném smyslu. Místo leželo někde mezi Hebal a Ga-rizim. Tu snad Jákob zakopal modly, jež si přinesl z Cháran [Gn 35,4], a Jozue vztýčil kámen na znamení smlouvy s Hospodinem [Joz 24,26]. Tu snad i Sichemští ustanovili Abimelecha za krále [Sd 9,6]. 2. Někáký vršek v údolí Jezreel s. od studnice Charod [Sd 7,11], snad Malý Hermon [Džebel

Moraštický-Moře měd'. [447]

Dachy] asi 13 km sz od hory Gelboe a 1,6 km j. od Naim.

Morešet Gát [= držba, pozemek Gátův nebo příslušenství vinného lisu]. Někáké místo, jmenované s jinými judskými městy [Mi 1,14], snad někde poblíž flišťnského města Gát. Hieronymus je lokalisoval u Eleutheropolis. [Beit Džibrin]. Snad jde o rodiště proroka Micheáše [Mi 1,1].

Moria. - 1. Místo, na němž měl býti obětován Izák, syn Abrahamův [Gn 22,2]. Snad jde o totéž místo, jež je v Gn 12,6 nazváno *More [tak Samaritáni], ale většina badatelů se domnívá, že jde o horu M., na níž byl později zbudován chrám jerusalemský.

2. Jméno návrší, na němž byl zbudován *chrám Salomounův [2Pa 3,1] na *humně Ormana Jebuzejského [2S 24,18n].

Morní, t. j. morový [Dt 28,21; 32,24; Ž 91,3; Ab 3,5]. *Mor.

Moruše [hebr. *báká'*, 2S 5,23n; 1Pa 14, 14; L 17,6]. Nevíme s určitostí, o jaký druh stromu tu jde a zda překlad m. je správný, neboť m. byly do Palestiny zavedeny až v době n. Proto se myslí spíše na topol, jehož listí se chvěje při nejslabším závanu větru, nebo na strom, podobný balzamovníku. »Údolí moruši« [Ž 84,7] označuje sotva jen nějaké pusté údolí, spíše snad kultické místo [?]

Moře, hebr. *jám*, řecky *thalassa*, označuje 1. oceán, »shromáždění vod« [Gn 1,10], jež obklopuje suchou zemi [Dt 30,13; Ž 8,8; 24,2; Jb 38,8; Zj 7,1-3; 21,1], nebo 2. určitou část oceánu, zvláště Středozemní moře, jinak *moře nejdelší [Dt 11,24; Jl 2,20; Za 14,8], moře veliké [Nu 34,6; Joz 15,47], Flišťinské [Ex 23,31], moře Joppen [Ezd 3,7], prostě moře [Ž 80,18; 107,23]; někdy též značí *Rudé moře [Ex 15,4; Nu 11,31; Joz 24,6]. -

3. Vnitrozemské vody jinak nazývané *Mrtvé moře, *Slané moře, v NZ zvl. *jezero Genezaretské. V evangeliích se slovem m. obvykle myslí jezero Galilejské (Genezaretské), v jiných, knihách NZ obvykle m. Středozemní. -

4. Veliké povodí delty a kanálů Nilu [Iz 19,5; Am 8,8, kde Kral. mají potok (Na 3,8)] nebo Eufratu [Jr 51,36,42]. Obrazu moře bývá často užíváno k znázornění síly*nebezpečí, rozdělení a bezbožnosti [sr. Zj 21,1]. Zdá se, že se Izraelci báli m., protože mezi tresty za neposlušnost Boha je jmenováno za vedení do Egypta »po lodech« [Dt 28,68]. Ve Sk 27,41 je zmínka o »dvojím moři«. Loď s ap. Pavlem se dostala v průlivu mezi Maltou a ostrůvkem Salmonettou do dvojího mořského proudu. Na místě protiproudu vzniká velký vodní vír, jenž rozbil loď. G.

Moře Červené [Sk 7,36; Žd 11,29]. *Moře Rudé.

Moře měděné, slité [1Kr 7,23-26], okrouhlá nádržka 10 loket [4.84 m] v průměru [2Pa 4,2n] a pět loket hluboká, kterou dal zhotoviti Salomoun v chrámě jerusalemském k umývání pro kněze. Základním totiž před-

[448] Moře-Moře nejdalší

pokladem účasti na jakémkoli kultickém úkonu byla čistota. Proto staré svatyně a později chrámy musely být budovány u potoka nebo aspoň opatřeny studní nebo nádrží. Velké rozměry daly této Salomounově nádrži jméno moře. Možná ovšem, že tu šlo podle

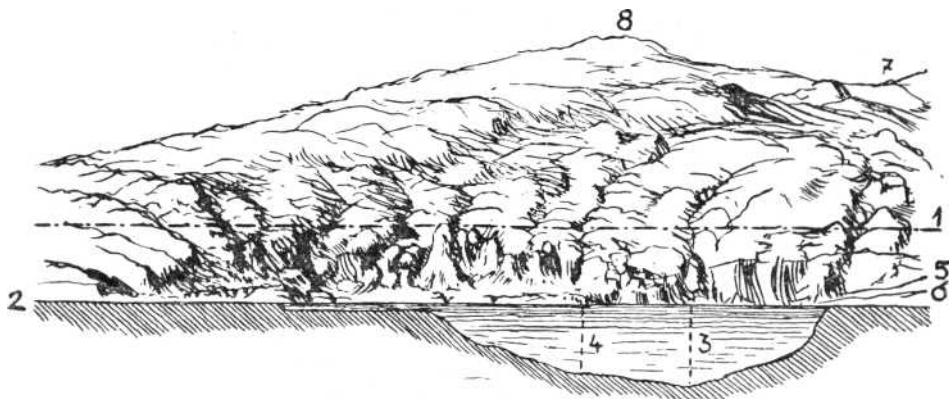
Rekonstrukce „měděného moře“ z Šalomounova chrámu.
Podle Bartoň.

babylonských názorů o obraz praoceánu, z něhož podle nejstarší mythologie vzešel život [Bič II., 102]. Do nádrže se vešlo 40.2 hl vody. Byla zhotovena z mědi, kterou David ukořistil v Tibchat a Chun, v městech Hada-dezera, krále Soba [2S 8,3n; 1Pa 18,8]. Okraje byly zahnuty ven jako květ lilie a zevně byly vytepany ozdoby, podobné dvěma řadám tykví. M. m. spočívalo na dvanácti volech, po třech obrácených ke každé světové straně; zadky volů byly pod mořem. Byl to vlastně určitý druh vodojemu, nikoli umyvadla. Při umývání byla voda vypouštěna, takže voda uvnitř m. m. byla stále čistá. Za krále Achaza bylo m. m. postaveno na kamennou podezdívku, ježto měděné voly uloupili Assyřtí [2Kr 16, 14-17; 25,13]. Ve vidění Ezechielově o novém chrámu [Ez 47,1] chybí m. m., protože od

spodku prahu chrámového vycházejí vody, takže m. m. není třeba.

Moře Mrtvé jest pozdější [řecké] pojmenování pro Moře slané nebo solné [Gn 14,3; Nu 34,3,12; Dt 3,17; Joz 3,16; 12,3; 15,2,5; 18,19] nebo »pusté« [Dt 3,17; 4,49; 2Kr 14, 25] anebo »východní« [Ez 48,18; Jl 2,20; Za 14,8]. Řekové a Římané nazývali toto m. moře mořem asfaltovým, Arabové Bahr Lut = moře Lotovo. Jest to vnitrozemní moře na jižní hranici Palestiny, od severu k jihu 76 km dlouhé [za starověku bylo mnohem delší], 3,5 — 16 km široké, poloostrovem Lisan rozdělené na dva nestejně díly. V sev. polovině je průměrná hloubka 320 m, v jižní části pouze 3.6 m. Na východě i na západě se zvedají příkré, holé stráně do výše 700-800 m. Hladina vodní je 394 m pod hladinou Středozemního moře. Jest to nejhlubší prolákлина na světě. Na sev. straně se vlévá do M. m. Jordán, jenž během 24 hodin dodá 6 mil. tun vody; na vých. Arnon a j. Hladina stoupne v době dešťů o 4-6 m. Jinak se voda velmi rychle vypařuje pod vlivem velkého žáru, panujícího v tak hluboké kotlině. Voda v m. je přesycena minerálními solemi, hlavně chloridy [chlorid sodný, vápenatý, horečnatý až do 25 %]. Proto jest také tato voda hutnější. Poměrná její váha jest 116,6 kg místo 100 kg. Dno jest pokryto asfaltem, který voda hojně vyplavuje na povrch. Ryby v tomto m. žítí nemohou. Ezechiel [47,6—12] prorokuje, že v novém království [Božím] »vody tekoucí z Galileje opraví vody« M. m., takže bude plné ryb. Dnes je u M. m. vybudován bohatý chemický průmysl.

Moře nejdalší [Dt 11,24; 34,2; Ž 139,9; Jl 2,20; Za 14,8]. Židé, podobně jako ostatní národové Východu, orientovali světové strany podle východu slunce. Odtud: vpředu = východ, vzadu — západ, vpravo = jih, vlevo = sever. Nejdalším mořem bylo Středozemní moře, zvláště jeho západní část, kde byl pro

Ideální řez Mrtvým mořem (od Engadi na záp. k potoku Arnon na vých.) a krajinou k severu. 1. Hladina Středozemního moře. 2. Hladina Mrtvého moře. 3. a 4. Největší hloubky Mrtvého moře. 5. Výška Jericha. 6. Výška brodu Jordánu. 7. Poloha Betléma. 8. Poloha Hebronu.

starověkého člověka konec světa. Moře východní [Jl 2,20; Za 14,8] je *Moře Mrtvé. C.

Moře pusté *Moře Mrtvé.

Moře Rudé, jméno zálivu Arabského [Sinus Arabicus, arab. Behr el Hidžaz]. Tento záliv severozápadního Indického oceánu odděluje Arábii od Afriky. Délka jeho od úžiny 22 km široké [Bab-el-Mandeb] až po Suez obnáší 2.140 km. Největší šířka jest 350 km. Vody tohoto moře slynou bohatými ložisky rudých korálů, krásně zbarvených. Na s. končí Rudé m. dvěma zálivy, jež oblévají poloostrov Sinajský. Vých. záliv má jméno Ejlat [Sinus Aelanticus podle města Aelana], dnešní záliv Akaba. Záp. záliv je dnešní záliv Suezský, za starověku Heroopolitský, který tvoří nejsevernější část M. R. V bibli se rozumí pod M. R. pouze tato západní část [Ex 10,19; 13,18; 14, 2,9; 15,4,21; Joz 24,6], která za dob Mojžišových sahala několik kilometrů severněji do pevniny než nynější Suez, jak dosvědčují stará města Elat a Heroopolis. Pobřeží M. R-ého je většinou pusté, písčité nebo skalnaté a málo obydlené. Moře má vysoký příliv a odliv [1-2 m], střední hloubka obnáší 460 m, největší 2271 m. Již za Šalomouna byly v Elat a v Azi-ongaber loděnice, jež stavěly obchodní lodi pro obchod s Ofír [1Kr 9,26; 22,49]. Záliv Heroopolitský byl jevištěm přechodu Izraelců na útěku ze země služby [Ex 14,15-16]. Tato událost byla předmětem chrámových písní lidu izraelského a připomínala mu ustavičně Boží moc [Ž 106,9,21,22; 136,13,15 a j.].

Moře sklené, t. j. skleněné [Zj 4,6; 15,2], tvoří součást Janova vidění Boží vznešenosti. Před trůnem Božím bylo »jakoby skleněné moře, podobné křišťálu«. Snad tu jde pouze o básnický popis průhledného prostoru, jenž zvyšuje lesk slávy Boží. Katoličtí vykladači mají za to, že skleněným m. je označena nevy-stižitelnost Božích úradků, ale i Boží spravedlnost [»podobné křišťálu«].

Moře slané *Moře Mrtvé.

Moře slité *Moře měděné.

Moře solné *Moře Mrtvé.

Moře východní *Moře Mrtvé.

Mosa, Jeraminské město [Joz 18,26] asi 6 km sz od Jerusalema na cestě do Joppy, je-li správné jeho ztotožnění s dnešním Kalunia [Kolonije].

Mosaz [Ezd 8,27; Zj 1,15] jest smíšenina mědi a zinku, jíž se velmi hojně užívá; roztavena je tekutější než měď. Při větším obsahu mědi má m. barvu podobnou zlatu. Tato vlastnost byla známa již ve starověku: k roztavené mědi přidávali zinkovou rudu a obdrželi zlatovou smíseninu, kterou lat. nazývali *Aurichalcum*.

Moserah [= pouto, okov]. Jedna ze zastávek Izraelců na cestě do zaslíbené země poblíž hory Hor na hranicích Horejců [Dt 10, 6; Nu 33,30, kde je mn. č. Moserot; sr. Nu 20,23; 33,37].

Moserot *Moserah.

Mošna, kožený vak, vyrobený z koziny a sloužící k nošení nejnutnějších cestovních

Moře pusté-Moudrý [449]

potřeb [Mt 10,10; L 10,4]. Učedníci nesměli brát na misijní cestu ani opasku na peníze, ani mošny, ani dvou sukni, ani hůlky, ani obuvi. Měli spolehnout na dobročinnost těch, kterým zvěstují evangelium. Ale v dobách pronásledování, jež nastane po smrti Ježíšově, mají všechny tyto věci brát s sebou [L 22,36], protože jich ve vyhnanství mohou potřebovat.

Mošnička [1S 17,40,49], mošna, patřila k vybavení každého pastýře na východě.

Motyka [1S 13,20 n; Iz 2,4] v nejstarších dobách se skládala z rukojeti a z kosovitě zahnutého dřeva; obě byla na koncích svázána provazem. Na konci kosovitě zahnutého dřeva býval kovový hrot na zpracovávání tvrdší půdy [Iz 7,25; Jl 3,10].

Moudrost. Kral. tak většinou překládají hebr. *chokmá*, *chákam*. Jde tu na rozdíl od řeckého pojetí spíše o praktickou m. než o schopnost theoretisování, tedy o schopnost správného úsudku v rozhodujících chvílích, o prozíravost, někdy také o technickou zručnost [Ex 31,3; 35,30nn; Iz 10,13; Ez 27,8]. Izraelec spojoval m. obyčejně se srdcem [Ex 35,35; 36,2]. Job, chtějící ukázati přátelům, že i on má m., praví, že má srdce [Jb 12,2n]. Jindy je m. spojována s duchem [Ex 28,3]. M. je ošťihát a činit ustanovení Boží [Dt 4,6], bít se Boha je počátek [zdroj] m-i [Jb 28,28; Ž 111,10; Př 9,10; 15,33]. Je darem Božím [1Kr 3,9. 11nn; Kaz 2,26; Iz 11,2; Dn 1,19; Sk 7,10; Ef 1,17; Jk 1,5; 3,17]. *Bláznovství je opakem m-i. Moudrost je přirozeně především Boží vlastností, na níž dává částečně podíl člověku. Ale ve své plnosti je tato Boží m. nedostizitelná lidem [Jb 28], tím méně ostatním tvorům. Nadto Boží m. znamená současně *sílu, *radu a *rozumnost, jež provádějí to, na čem se Bůh ve své m-i ustanoví [Jb 12,12-25]. V době, kdy z úcty ke jménu Božímu byly hledány způsoby, jak je opsat, aby nemuselo býti vysloveno, užívalo se pojmu m. k označení Boha. Tato m. byla nakonec personifikována [Př 8, 22-31] a později pod vlivem řecké filosofie v rabínské literatuře zbystostňována jako prostředník mezi nepřibližitelným Bohem a spravedlivými.

Na tyto názory navázal Pavel, když chtěl vystihnouti význam Kristův jako vtělení Boží m-i [1K 1,24,30; Ko 1,15-18; 2,3 sr. Mk 6,2 a zvl. J 1,1-18, kde m. je nahrazena Slovem].

Moudrý Ve Sz bývá výrazem m. označen příslušník určité třídy, určitého povolání [mudrci egyptští Gn 41,8; Ez 7,11; peršti Est 1,13 sr. Př 1,6; Mt 23,34; 1K 1,19n]. Šalomoun je popisován jako ten, jehož moudrost převyšovala moudrost všech národů. [1Kr 4,30nn]. M. člověk skládal jinotajné *pohádky [Př 1,6 sr. Sd 9,8-15; 2S 12,1-4], přísloví a pod. Za dob Izaiášových a Jeremiášových tvořili m-i vedle proroků a kněží zvláštní třídu, jejímž úkolem bylo dávat rady ve všech životních záležitostech. Oba proroci nemají o nich příliš vysoké mínění [Iz 19,12; 29,14; Jr 8,8n;

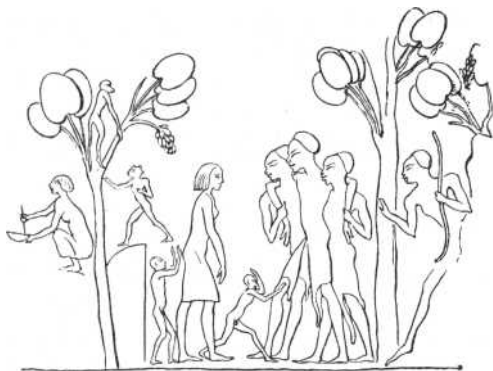
[450] Moucha-Mrskati

18,18]. Příkladem toho, jak m-i vyučovali, jsou biblické knihy Přísloví, Kazatel a Job. Apokryfická literatura židovská má dvě knihy toho druhu: Ecclesiasticus [= Jesus Sirach] a Knihu Moudrosti.

Moucha [*Musca domestica*], obtížný hmyz, jenž se vyskytoval v Palestině v takovém množství, že Akaronští uctívali *Belzebuba, pána much [2Kr 1,2 sr. Kaz 10,1]. Podle Iz 7,18 se zdá, že bylo možno určitým zvukem tyto m. vydráždit právě tak jako včely.

Mouka byla pořizována pražením obilních zrn a jejich drcením v nejstarších dobách kameny, jež později nabývaly podoby *mlýnku. M. měla důležitost při různých obětech: při oběti horlivosti [řevnivosti] m. ječná [Nu 5, 11-31], při obyčejné oběti suché nejjemnější pšeničná [Lv 2,4], jež byla získávána přesíváním na jemném sítu.

Mouřenín, podle bible potomek Cháмова syna Chuse [Gn 10,6], obyvatel Ethiopie, t. j. nynější Nubie, Kardofanu, Sudanu a sev. Habeše. Za dob bibl. byli mouřeniní rozděleni na několik kmenů, z nichž nejmocnější byli Sabejští. Podle Iz 45,14 byli vysoké postavy, podle Jr 13,23 měli zbarvenou kůži. V bibli je m. země jmenována téměř vždy ve spojení s Egyptem [Ž 68,32; Iz 20,3-5; Ez 30,4n; Dn

Mouřeniní (Nubijci) prchají před faraónem Ramsesem Velikým. Egyptská malba u vchodu do skalního chrámu v Beituallu v Nubii.

11,43; Na 3,9] nebo s Putskými, Ludskými [2Pa 16,8; Ez 30,5; 38,5], Lubimskými [Dn 11,43; Na 3,9], což znamená, že v bibl. dobách obývali někde ve vých. Africe. Iz 18,1 a Sof 3,10 uvádějí řeku mouřeninské [pravděpodobně Bílý a Modrý Nil s přítoky]. Jb 28,19 velebí smaragd z Mouřeninské země. Své produkty prodávali M-i do okolních zemí [Iz 45,14]. Z 2Pa 14,9-15; 16,8, kde se nazývají Chussimšti, se dovídáme, že jejich král Zerach byl na hlavu poražen Azou, králem judským. V době vlády assyrského krále Senacheriba se

zmocnili M. Egypta a vytvořili tu 25. dynastii. Jejich král Tirhaka se postavil proti Senacheribovi u Elteke [2Kr 19,9; Iz 37,9]. Izaiáš [20,1-6] i Sofoniáš [2,12] prorokovali zkázu zemi M. Ž 68,32 předpovídá, že M. vztáhne ruku svou k Bohu, t. j. volati bude po Bohu. Křesťanství se dostalo do Ethiopie prostřednictvím služebníka etiopské královny, jenž se na odjezdu z Jerusalema setkal s Filipem [Sk 8,26-40].

Moza. 1. Potomek Kálefův a jeho ženy Efy [1Pa 2,46]. - 2. Potomek Jonatanův [1Pa 8,36n].

Mozk [stč.] == mozek, mícha, morek [Jb 21,24; Iz 25,6; Žd 4,12].

Mozoch. Potomek Jafetův [Gn 10,2], nazývaný jinde *Mešech.

Moždír [nč. též hmoždír], kamenná nádoba, v níž bylo drceno obilí nebo koření [Nu 11,8]. Skládala se ze dvou částí: spodní s prohlubní, do níž zapadal čep, umístěný na svrchní části. Obilí se drtlo otáčením horního kamene. Byl to jakýsi primitivní mlýnek.

Možnost ve smyslu schopnost, dovednost, pokud stačí síla, podle své síly [Mt 25,15; 2K 8,3 sr. Nu 11,14; 1Pa 29,2; Ezd 2,69; Kaz 9,10], pokud stačí zásoby [Sk 11,29]. »Pokusení nad možnost«, t. j. pokušení, jež přesahuje sílu člověka [1K 10,12; 2K 1,8]. »Podle možnosti« v 1K 16,2 znamená »tolik, kolik se podaří«.

Možný = zámožný, majetný [1S 25,2].

Mrákota, vlastně mlha, hustý oblak, v němž podle Ex 20,21; Dt 4,11; 5,22; 1K 8,12; Ž 97,2 přebývá Bůh, t. j. jako Stvořitel zůstává skryt svému stvoření už z toho důvodu, že stravující svatost Boží by přinesla člověku jen smrt [Iz 6,5]. *Skrývati se, skrytost. M. má ovšem i význam hrůzy, Božích soudců [Iz 60, 2; Jr 13,16; Ez 34,12; Jl 2,2; Sof 1,15] a pekla [2Pt 2,4,17; Ju 6,13]. *Stín, *Temnota, *Tma.

Mramor, mramorový. Mramoru byla užíváno při stavbách ke zhotovování sloupů a drahocenných dláždění [Est 1,6; Pis 5,15]. I při stavbě chrámu Salomounova bylo užito m-u [1Pa 29,2]. Dovážen byl z Libánu, vzácnější druhy z Arábie. Také sloupy chrámu Herodova byly mramorové.

Mrcha [= zdechlina, mrtvola]. Jde o zdechliny zvířat, tedy nikoli o zvířata usmrčená *Zdechlina kulticky znečišťovala, snad proto, že v ní zůstala krev [Lv 11,39n; 22,8; Dt 14,8]. Zdechliny osmi zvířat [Lv 11,29nn] poskvrňovaly nejen člověka, ale vše, čeho se dotkly. Nádobý, jež přišly s takovou zdechlinou do styku, musely být rozbity [Lv 11,33]. Očišťovací předpisy jsou v Lv 11. Z ohledu na Židy zakázal i apoštolský sněm křesťanům původu pohanského požívatí maso udávaných zvířat [Sk 15,20,29]. *Mrtvý.

Mrskati, mrskání. Trest mrskání byl ustanoven zákonem Mojžíšovým za cizoložství s provdanou otrokyní, při čemž postihl oba provinilce [Lv 19,20,22], dále snad za krivé obvinění manželky, že při sňatku nebyla pannou [Dt 22,13-19], ale pravděpodobně bylo tohoto